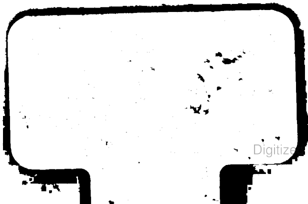

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 504 795

Prøver

af

Landsmaalet i Norge.

Af

I. Aasen.

Christiania.

Trykt hos Carl C. Werner & Comp.

1853.

Fortale.

Hoved-Indholdet af denne Bog er en Samling af korte Læsestykker i forskjellige Bygdemaal med enkelte Anmærkninger og Forklaringer. De Bygdemaal, som her ere behandlede, ere ialt tyve, hvoraf sex fra det Nordenfjeldske, otte fra det Vestenfjeldske og sex fra det Søndenfjeldske. Den største Deel af de hertil hørende Læsestykker bestaaer af Fortællinger eller Folkesagn, som ere optegnede efter mundtlig Meddelelse; kun nogle faa Stykker ere Beskrivelser eller Skildringer af Naturen og Folkelivet. — Foruden disse Prøver paa Dialekterne indeholder Bogen ogsaa nogle Prøver af et mere almindeligt Folkesprog eller, om man saa vil, af en ubestemt norsk Dialekt med enkelte Tillæmpninger efter det gamle Sprog. I denne Afdeling er Indholdet mere afvexlende og deler sig, med Hensyn til Oprindelsen, i tre Partier, nemlig først nogle „Mindestykker" (eller traditionelle Stykker) i den simpleste Stile-Art, dernæst nogle nye eller originale Stykker med lidt mere kunstig Stiil, og endelig nogle oversatte Stykker til Forsøg i de mere vanskelige Stile-Arter.

Allerede fra den første Tid, da jeg begyndte med Undersøgelsen af Folkesproget, tænkte jeg paa at forberede en Samling af Prøver paa de mærkeligste Bygdemaal, og det var ogsaa paatænkt, at en saadan Samling skulde indføres i Folkesprogets Grammatik eller udgjøre et Tillæg til denne. Imidlertid syntes dette Forsøg ikke at ville have nogen rigtig Fremgang. Det blev efterhaanden mere og mere vanskeligt at faae noget tilstrækkeligt Forraad af passende Stykker og at faae dem saa nøie gjennem-

seede og prøvede af kyndige Folk, at de kunde udgives som paalidelige. Da nu ogsaa nogle af de først optegnede Prøver havde saadanne Feil i Stilen og Indholdet, at de burde forandres, saa blev Samlingen indtil videre anseet uskikket til Udgivelse og kom saaledes til at henligge ufuldendt. Imidlertid har der senere tilbudet sig en og anden Leilighed til at faae et tvivlsomt Stykke prøvet og rettet, eller til at faae nye Stykker istedetfor de ældre; og saaledes vover jeg endelig nu at lade denne Samling komme for Lyset, endskjønt det vistnok er at frygte, at der endnu vil findes Mangler og Feiltagelser paa adskillige Steder.

Enhver, som har lagt Mærke til Bygdemaalenes indbyrdes Forhold, vil let kunne indsee, at man meget vel kan kjende Maalets grammatikalske Hovedregler og dog ikke kunne tale eller skrive det rigtigt. Der gives nemlig mangfoldige smaa Egenheder, som kun de Indfødte vide nøie Besked om, og som en Fremmed ikke lettelig mærker eller tilegner sig. To Bygdemaal kunne være meget lige i alt væsentligt og dog være meget ulige i adskillige Smaating, saasom i enkelte Overgangsformer eller Ord-Forbindelser; f. Ex. daa og da; som, so og saa; mæ henne, mæ ho, mæ'a, o. s. v. Alt dette er ubetydelige Ting; men det gjør dog altid saa meget, at en Prøve, som indeholder en Feiltagelse heri, vil gjerne blive anseet som upaalidelig i det Hele.

Paa Grund heraf vil det altid blive yderst vanskeligt at skrive rigtigt i et Bygdemaal, som man ikke er indviet i fra Opdragelsen; og af denne Grund vilde jeg ogsaa ønske at have flere Stykker, som vare skrevne af Indfødte. Af saadanne Stykker ere her kun faa i denne Samling, nemlig et fra Stjørdalen, et fra Hallingdal og et fra Valders, foruden de to Stykker fra Søndmør, hvortil jeg ikke behøvede nogen Hjælp. Med endeel andre Stykker (især de fra Hardanger, Søndhordland, Jæderen, Tellemarken og Guldbrandsdalen) har jeg imidlertid havt saa god Hjælp, at de vistnok kunde betragtes som skrevne af Indfødte,

dersom ikke en eller anden Skrivfeil skulde være indløben. Et Par andre Stykker ere optagne af trykte Skrifter, nemlig et fra Valders og et fra Østerdalen. Af de øvrige Stykker ere de fleste rigtignok opskrevne i selve Distrikterne og efter mundtlig Fortælling, men nogle af dem (især de fra Inderøen, Orkedalen, Nordhordland og Voss) ere neppe prøvede med den nødvendige Strenghed, og det er altsaa at frygte, at de have adskillige Feil.

I saadanne Prøver kan imidlertid mangt ansees for at være Feil, som ikke egentlig er det; da der nemlig kan være megen Forskjel i Opfatningen af Lydene saavelsom i Skrivemaaden; og man har ogsaa seet Exempler paa, at eet og samme Stykke kan skrives paa meget forskjellige Maader. Paa den ene Side ville Nogle gjøre Udtalens Betegning til sit eneste Formaal og derfor søge at forestille hver eneste særegen Lyd paa en særegen Maade uden Hensyn til Ordenes almindelige Form. Paa den anden Side ville Nogle betragte Udtalen med et Slags Ligegyldighed og kun see paa Formernes Lighed med en vis antagen Grundform. Men det første fører lettelig til en Skrivemaade, som er meget besværlig for Læseren og alligevel ikke forslaaer til at betegne den særegne Udtale. Det andet fører derimod lettelig til betydelige Afvigelser fra Talesproget og giver altsaa ikke det rette Begreb om Tingen. Jeg troer derfor, at man helst maa holde en Middelvei imellem disse to Retninger.

Jeg antager altsaa, at man, saalænge man har med en bestemt Dialekt at gjøre, maa tage et fortrinligt Hensyn til Udtalen, men tillige ogsaa have Ordenes oprindelige Form for Øie. De Egenheder, som lettelig kunne betegnes ved bekjendte Bogstaver, maa altsaa vise sig i Skriften; men de Egenheder, hvis Betegning vilde blive vanskelig og maaskee forvildende for Læseren, maae hellere overlades til den mundtlige Meddelelse og kun antydes anmærkningsviis. Hvor Ordets fulde Form kan beholdes uden at støde an imod Udtalen, der maa den ogsaa

indføres; f. Ex. hjaa (for jaa), gjæte (for jæte). Hvor Udtalen er uvis eller staaer paa et Mellem-Trin, maa man ogsaa helst beholde den oprindelige Form; f. Ex. hellere bera end „bæra," hellere Mold end „Moll." Hvor derimod Udtalen har en bestemt og tydelig Afvigelse fra den oprindelige Form, der maa Udtalen følges; f. Ex. go (god), hære (herda), Kjønn (Tjørn). Thi dersom man skal udfylde alle saadanne Former i en Dialekt, da berøver man denne sit særegne Præg og ophøier den til et Slags Normalsprog; og da nu Dialekterne ere mange, saa blive de paa denne Maade kun til et Slags Mellemting, som ikke ere skikkede til videre Fremgang.

En anden Sag er det, naar Sproget ikke angives som nogen bestemt Dialekt, men kun som et Slags almindeligt Landssprog i en fri Bearbeidelse efter en vis vedtagen Plan. Da er man ikke bunden til Talebrugen paa et enkelt Sted, og man har altsaa Frihed til at optage fuldkomnere Former fra forskjellige Sider, saavidt man anseer dem nødvendige. Men i dette Tilfælde behøver man dog et Grundlag, og dette burde ikke tages efter et Slumpetræf af den første Dialekt, som man tilfældigviis var bleven bekjendt med. Hellere burde der da gjøres en Sammenligning og et Udvalg af det bedste; og isaafald troer jeg, at især det Hardangerske, Vossiske og Sognske vilde komme i en fortrinlig Betragtning. Ved at tage disse Maal for sig og tildeels læmpe dem lidt efter de øvrige Bygdemaal, især ved at optage en og anden fuldkomnere Form og derimod udelade enkelte overflødige Former, kunde man vistnok anlægge en ganske bekvem Sprogform, som vilde nærme sig i det Væsentlige til det gamle Sprog og forøvrigt harmonere saaledes med Bygdemaalene, at disse kunde betragtes som et Slags Forgreninger deraf; og dette er jo egentlig den Opgave, som man her maatte have at løse.

Til en Prøve paa en saadan Sprogform, saaledes som jeg har forestillet mig den, har jeg i Slutningen af denne Bog til-

føiet nogle Læsestykker i forskjellige Stile-Arter. Mange ville vistnok sige, at et saadant Forsøg gjerne kunde være ugjort; men alligevel troer jeg, at det ikke var saa ganske unødvendigt. Det forekom mig, at man ved en Samling af bare Dialekt-Prøver ikke har givet nogen tilstrækkelig Prøve paa Folkesproget. Man har viist en Række af Former og Overgange; men man har viist kun lidet af Sprogets væsentlige Egenskaber, af dets Kraft og Danneligbed eller Brugbarhed i en høiere Betydning. Ved at skrive i et Bygdemaal har man saa meget at bestille med Former og Bogstaver, at man ikke faaer Leilighed til at tænke paa noget vigtigere. Tankens Frihed er saa indsnøret og lammet af Ængstelighed for at støde an imod Formerne, at man aldrig kan udtale sig med nogen Fynd. Det er allerede bemærket, at kun en Indfødt kan skrive rigtigt i et Bygdemaal, og da nu Bygdemaalene er mange, saa kan der ikke komme noget synderligt ud af endog de bedste Forsøg i denne Vei. Og heraf maa da ganske naturlig det Ønske opstaae, at der maatte findes en Mønsterform, hvormed man let kunde blive fortrolig, og hvori man kunde udtale sin Tanke med Frihed og uden Ængstelse for at støde an imod en vis Bygdeskik.

Imidlertid var det ogsaa min Hensigt at give en omtrentlig Prøve paa den Form, hvori jeg agtede at skrive en Samling af Norske Ordsprog, som jeg har tænkt at udgive. En saadan Samling hører nemlig til de Ting, hvortil et Slags Normalsprog er mest nødvendigt. At fordele Ordsprogene paa flere Bygdemaal vilde være ubekvemt; at overføre dem til et enkelt Bygdemaal vilde være bedre, men da der altid vilde findes noget, som ikke passede til det antagne Maal og altsaa maatte læmpes eller forandres, saa vilde denne Plan komme ud paa omtrent det samme som Antagelsen af et Normalsprog.

Af de tilføiede Anmærkninger vil man ellers kunne see, at adskillig Tvivl og Uvisbed har fundet Sted i visse Punkter, og

at altsaa enkelte Forandringer vistnok kunde gjøres. Men det maa dog erindres, at det egentlig kun er uvæsentlige Punkter, hvorom saadan Uvished finder Sted, medens derimod det væsentlige Grundlag, som Sproget af sig selv tilbyder, maa ansees som temmelig fast og sikkert.

Hvad jeg ellers i den hele Exempelsamling har havt mest for Øie, er netop Stilen og Udtryksmaaden. Jeg havde foresat mig at undgaae alle fremmede Udtryk og derimod betegne endog de vanskeligste Begreber med Ord af norsk Rod, om endog disse tildeels maatte være sjeldne eller ubekjendte. I de vanskeligere Forsøg kræver denne Plan rigtignok megen Tænkning og Møie; men den giver dog ogsaa megen Fornøielse, idet man just ved saadanne Forsøg drives til at trænge ind i Modersmaalets Dybder og derved opdager flere Skatte og Hjælpemidler, end man egentlig havde ventet.

Prøver af enkelte Bygdemaal.

A. Nordland.

I. Lofoten.

Mærker: Femininum faaer i den bestemte Form Endelsen a; i Fleertal deler det sig i to Slags, saaledes at det første (eller stærke) faaer e, bst. inn; det andet (eller svage) faaer a, bst. ann. Neutrum faaer i Fleertal bst. an. Dativ bruges ikke.

1. Borgaren paa Utrøst.[1]

Naar ein ser Lofoten synnante, saa ser han ut som ei lang Ra mæ Tinda aa Odda,[2] mest likſom Tenn' paa ei Sag; saa bratte aa kvasse æ Fjellan te sjaa te. D' æ ein stor Fjor paa søre Sia, saa di kalla[3] Vestfjøren; han æ vitjent før dæ, at der bi[4] fiska ei otruli Mengd mæ Toſk om Vinteren; men hellest æ dæ ein stygg Fjor te aa færas paa, før der æ stor Sjøbor[5] aa tung Sjø i han, aa naar Ver'e staar inn ta Hav'e, saa æ der slikt eit Brem aa Brot[6] inn mæ Laun'e, at dæ staar som ein Foss upp ett' alle Bergan mæ bærre Skum aa Dræv. Va ikje dæ, at der æ saa mang Vaaga aa Kjeila[7] te laup' inn i, saa hadde Lofoten vorre reint eit obørt[8] Lann før sjøfarand Folk. Yste Øyann ligg saa langt ifraa kverann'er, at ein ser di bærre som

smaa Skjer ut i Hav'e; aa den Øy'a, saa ligg aller yst, d' æ den, saa di kalla Røst. Men Gamle-Karann hadd' ei Tru om dæ, at der va eit Lann, saa laag endaa lenger ut, aa dæ kalla di Ut-Røst; men den Øy'a va osynli, aa dæ va bærre Tuftefolk,[9] saa budde der. D' æ ikje leng sia, dæ va ein Mann, som sa', at han ha vorre der, aa dæ va trøysamt[10] aa hør', naar han tok te fortel', kor dæ gjekk te. Den Tia, daa æg va ung, sa' han, daa foor æg mang Gang ut paa Hav'e paa ein liten Kjeks[11] aa sku fisk', sumti' mæ Garn aa sumti' mæ Lin' ell Jukfong ell aenn Børnskap.[12] Eingaang hente dæ sæg, at æg va langt unna[13] Lann, aa han blees upp ein Vinn ta Hav'e; daa smudd æg heim aa vatt upp Segl'e aa styrte beinast aat Lann. Men best som detta va, saa visst' æg ikje ta, for Sjøn vart still, aa Baaten sto fast; aa daa æg sku sjaa ette, saa sto Baaten paa Lann midt i ein Rugaaker. Æg sto upp aa gjekk paa Lann aa sku sjaa kring om mæg, aa daa saag æg ei stor Sjøbu[14] aa ei Laan[15] mæ Krambu aa alt saa te hørte. Saa vent' æg att aa skuva Baaten utu Aakren, aa rodde saa upp aat Bryggja aa la' aat. Daa kom der ut ein Mann, saa saag ut te væra ein Borgar ell Kjøpmann, aa han kom ne te mæg aa helsa aa næmte mæg mæ Namn. „Aa saa æ du ute aa færas i Dag," sa han. „Æg æ saa, ja," svart' æg, „men æg undras paa, at i sku kjenn' mæg; æg trur aller, at æg kjenne ør;[16] æg tyks aller ha set ør før." „Ja saa daa," svart'an, aa saa sport'an ette, om æg ha Fisk. Æg sa', som saut va, at æg ha bærr' ei Kveit;[17] aenn Fisk ha æg ikje faatt. Saa fekk han sjaa Kveita, aa saa vild' an endele' kjøp' o,[18] aa bau mæg saa mykkje før' o, at æg aut lat' an faa ho; aa æg tok imot Pengann, aa han

tok Kveita i Töknann[19] aa drog ho uppaa Bryggja. Men saa snart saa Fisken va utu[20] Baaten, saa va dæ borte alt ihop, baa Lann'e aa Garen aa Mannen, nett[21] saa dæ va ne-sokkje; æg saag aller[22] att ein Grann, anna ville Hav'e paa alle Sia. Aa Børen blees, aa æg sat i Baaten aa segla beint aat Lann, lik eins som før.

Forklaringer. [1] Borgar: Handelsmand. [2] en Rad af Spidser og Toppe. [3] som man kalder. [4] bliver. [5] for Sjoarburd: Søgang. [6] Brim og Brot: Brændinger og Bølgebrud. [7] pl. af Kjella: Sund eller smalt Indløb. [8] for obyrgt, af ubyrg, ɔ: som man ikke kan bjerge sig i. [9] Vætter, Underjordiske. [10] morsomt. [11] liden Baad (= Færing). [12] Line eller Haandsnøre eller andre Redskaber. Jukfong hedder ellers Djupsogn. [13] for undan, ɔ: borte fra. [14] Søbod, Pakbod. [15] Hovedbygning. [16] Eder, Dem. (G. N. yðr). [17] Kveita: Helleflyndre. [18] for ho, eller hon, ɔ: hende (hun), den, nemlig Kveiten. [19] Gjællerne. [20] for ut ur (or): ud af. [21] ganske, akkurat. [22] aldrig.

Det dobbelte l og n har den særegne nordenfjeldske Udtale (næsten som lj, nj eller lgj, ngj); denne Lyd træder oftest ogsaa istedetfor ld og nd (f. Ex. aldr, Land, Vind).

II. Helgeland.

Vefsens Maal. Første Feminin faaer i den bestemte Form: æ; andet Feminin faaer o; i Fleertal faaer det første: e, bst. inn; det andet faaer: aar, bst. aan. Dativ bruges tildeels i Enkeltal. — De øvrige Dialekter paa Helgeland have en simplere Formbygning, omtrent som i Lofoten.

2. Trums-Karen.

Da va ein Mann, so gjekk igjøno ein Skog, aa daa han kom aat Endo paa Skogj'æ,[1] so sat dar eit Troll

paa ein Hau aa saag ne i Bygd'æ. Där va so skapt,[2] at dar laag ein stor Gar i ein Bakke, aa aavofør va da Berg aa Skog, men neofør va da slett aa flatlendt, aa midt paa Sletten laag da ein stor Aaker; dar heldt Folkj'e paa pløie,[3] aa dar va ikje minn'er ell tolv Kara mæ kvar sin Hest paa Aakr'æ. Sit du her du, sa Mann' te Troll'e. Ja, sa Troll'e. Kva æ da, du sir[4] paa, sa Mann'. E sir paa di Karann, so pløie; da sku vore løile'[5] te gjort di ei Pretta,[6] sa Troll'e. Kva Pretta sku da va',[7] sa Mann'. Da sku va te forvill' di all ihop, so di hadde pløigt paa tvart ut aaver heile Aakren, sa Troll'e. Aa, da kann du 'kje gjera, sa Mann'. Jau, da ska du snart sjaa, sa Troll'e. Aa so tok Troll'e te stara aa einstara[8] ne paa Aakren, aa so tok Karann te pløie paa tvart, somme upp-ette aa somme ne-ette, so da va 'kje meir ell ein, so pløigde rette For'æ.[9] No ska du sjaa, sa Troll'e. Ja, e sir da, sa Mann'; men kor kjem da se, at d' æ ein, so pløie rett, naar all di ann'er pløie rangt.[10] Da kjem se so, sa Troll'e, at da æ ingjen Trollskap, so har Magt mæ haano; før' d' æ Trums[11] Hest, so dræg Plogjen, aa Trums Kar, so pløie, aa Flogrogn[12] i Plogj'æ.

[1] De stærke Maskuliner have Dativ paa æ, de svage paa o. [2] for skapt, el. skapat, ɔ: beskaffent, skikket. [3] egentlig pløigje, for pløgja; deraf Imperf. pløigde, for pløgde. [4] siir (nogle Steder sjer): seer. [5] for løgjelegt: løierligt, morsomt. [6] Puds, Skalkestreg. [7] for vara, ɔ: være. [8] stirre uafladelig, nemlig paa en eneste Ting. [9] den rette Fure. [10] galt, feil. [11] Dette Ord bliver i Nordland udledet af Landsnavnet Trums (ɔ: Tromsøe); men dette kan neppe være rigtigt. Ordet maa betragtes som en Forvending af „Frums," der bruges i de sydlige Egne og betyder Førstefødte eller først avlede Afkom. Efter Nogles Forklaring

skal en fuldkommen Frums-Unge være Frums i tredie Led paa Fædrene- og Mødrenesiden; dens Forældre skulle altsaa begge være Frums, og disses Forældre skulle ogsaa være det. En saadan har fuldkommen Magt over al Trolddom. [12] Flogrogn (Floggraagn, Flouraagn) er ogsaa bekjendt i de sydlige Egne; det betyder et Rønnetræ, som er voxet paa et andet Træ, og altsaa er fremspiret af et Bær, som er blevet liggende i en Kløft eller Revne paa Træet.

Dette Sagn er formodentlig kun en Stump af et Æventyr, hvis øvrige Indhold er glemt.

3. Troll'e i Skjerven.

Naar ein gaar upp-ette fraa Prestgar'æ i Vefsn, so kjem ein aat ei Olv,[1] so di kalla Skjervo; ho æ fælt stor, naar d'æ Flauma,[2] men ann'er Tie æ ho 'kje størr', ell ein væ[3] ho i Strokj'an[4] kvar ein vil. Da va eingaang ein Kvell seint, at Folkj'e i Prestgar'æ haure[5] eit, so snakka upp i Olven, aa da sa' di Or'an: Ti'æ æ komen, men Mann' æ inkje komen.[6] Ei Stunn dar ette kom dar ein Mann riand, so vild aaver Olv'æ. Daa gjekk Presten ut aa ba han gang inn aa inkje ri[7] ut paa Olv'æ i Myrkre; men Mann' ha slik ei Hast paa se, at'an vild inkje hestast. Presten telt'an ifraa[8] da best han kunna, aa tok i Beisl'e aa vild hall Hesten; men endaa va Mann so treist[9] paa da, at han reist' sin Veg. Men daa han kom i Olv'æ, vart han borte, aa da va ingjen, so saag han att sia.

[1] Olv for Elv. [2] pl. af Flaum: Vandflod, Vandets Opstigning. [3] for væd: vader. [4] bst. pl. af Strok, n. ɔ: Strømning eller grundt Sted i en Aa. [5] for haurde: hørte. [6] Efter Opgivende gjøres der Forskjel paa komen, femin. (om Tiden) og kominn, masc. (om Manden), hvilket dog synes tvivlsomt; det

første skulde ellers her hedde komæ. [7] for ride. [8] telt for telde eller talde; „telja fraa“ er at fraraade. [9] stivsindet, ubøielig.

Et lignende Sagn er ogsaa lokaliseret eller hjemfæstet til Hvideseid Præstegaard i Tellemarken. (Fayes norske Sagn, andet Opl. S. 51). Desuden findes det ogsaa i Skotland og maaskee i flere Lande; Walter Scott fortæller det, ganske overeensstemmende med det her anførte, i „The heart of Mid-Lothian“ eller Fængslet i Edinburg, 4de Cap.

Af bekjendte Dialekt-Stykker, Viser og deslige, har man kun lidet fra Nordland. Fra Senjen haves en liden Prøve paa Maalet i en Ordsamling, som er skreven af Præsten Steen i Karlsøe, og i sin Tid indsendt til Redaktionen af „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie.“ Da denne Prøve er meget kort, kan den her tilføies:

„Æg rei igjena Gaaren din, sa Troll'e (te Bonden). Vegen laag saa fram, sa Bonden. Kaana di laag i Barseng, sa Troll'e. Dæ lakka saa Tia te, sa Bonden. Ho ha faatt Tvillinga, sa Tr. Desmeir aukas Vær'a, sa B. Dæ eine æ dødt, sa Tr. Dæ tryt ikje Brø', sa B. Dem æ begge dø', sa Tr. Saa slepp dæ eine aa sørje for dæ ann'er, sa B. Kaana di æ aa dø', sa Tr. Maken i Sta'en, sa B. Øks'a di æ skaftlaus, sa Tr. Aa du æ hauelaus, sa B. Gji du va paa Hav'e, sa Tr. Skjep under, sa B. Hol i, sa Tr. Tapp i, sa Bonden.*)“

Fra Lofoten har man en Vise, som begynder med de Ord „Æg kann saa mang ein vakker Saang,“ og er trykt i Moe's

---

*) Jeg har her tilladt mig nogle smaa Forandringer og saaledes sat: aukas for „forøkes;“ sørje for sørge; Tapp for „Trop,“ som maaskee kunde være en Skrivfeil.

Samling af Folkeviser og Stev (Første Udgave). — Fra Salten har man, saavidt jeg veed, intet Stykke i Landsmaalet. Fra Helgeland, har man en lang Vise, kaldet Tyvevisen, som skal have været trykt, men hvoraf jeg kun har seet en Afskrift. Sproget i denne er en Blanding af Landsmaal og Skriftsprog med mange pudseerlige Udtryk. Den handler om et Tyve-Selskab i Ranen og fortæller Tyvenes Samtaler, Skjenderier og øvrige Bedrifter med en gruelig Vidtløftighed. Imidlertid ere enkelte Vers meget kvikke, deriblandt det 38te, som lyder saaledes:

„Var deg, du vaaga som Kraaka. Skund deg aa hør kor di staaka. Kaana gaar i Fjøs'e, mæ Ljøs'e. Hanen gjæl aa gnell, Hunden gjøyr aa gjell, Døra brest aa smell. Skund deg; vil du ha dæ, saa ta' dæ. Glas'e faar mest ligg' der vi la' dæ."

B. Trondhjems Stift.

III. Inderøen.

Maskulinum har i Dativ: a. Første Feminin har i den bestemte Form: a, Dativ en, Fleertal e, bst. inn. Andet Fem. i bestemt Form a, Dativ aan, Fl. aa, bst. aan.

4. Runekallen aa Drengjen hans.[1]

Dæ va mang' Segne før, om kor Folk kunn' skaapaa[2] sæg om i all' Skikkels, baa te Krytty aa Fogla aa Tre aa alt som te æ.[3] No i desse Tiom bli dæ gløymt alt slikt, aa int æ dæ no nokkaa vîar te kaamaa ihau heller; før d' æ no godt aa vaattaa,[4] at dæ kann itt vaaraa[5] sant slikt. Dem hi fortælt om en Mann, som vild haa'[6] Saan sin te aa lær' et Handværk; fost

skul' han set' an i Skræddarlæra, aa ga Meistera to hunn'er Dale før dæ han skul lær' an opp; men saa va dæ bærre naaen Daagaa,[7] saa kom Guten heim att aa ha' ingjen Ting lært. Saa skul han lær' sæg te Skomakar, aa dæ gjekk lik'eins; saa skul han vaaraa Snikkar, aa dæ gjekk paa saammaa Maatin. Far'en maatt' gje to hunn'er Dale kvar Gaang aa vart narra før Pengann sine, aa dæ va nok saammaa Meistern, som sto før dæ all' Gaangann. Men ei Kunst ha daa Guten lært taa[8] Meistera, aa dæ va te aa kunn skaapaa sæg om i anna Skikkels. No va dæ engaang han ba Far sin gaa te By'n mæ en stor Galte; men han skul int sel'an,[9] minders han fekk to hunn'er Dale, aa saa skul han kaammaa væl ihau aa faa att[10] Bann'e, som va kring om Halsen paa Galta. En annan Gang skul han te Byn mæ en Okse aa sel han paa saammaa Maatin, aa saa skul han ta' Klaavaan[11] taa Oksa aa haavaa heimatt mæ sæg. Tree Gaangjen skul han te Byn mæ en Hest aa sel han før saammaa Prisen, aa saa skul han int gløym' aa ta Beisl'e heimatt mæ sæg. All dessa Kryttra va saa store aa feite, at dæ va ingjin, som ha set slikt, aa dem vart seld all tre, aa Mann' fekk sine to hunn'er Dale kvar Gaang; men hellest va dæ no int anna, dæ va Guten, som ha skaapaa sæg om te Kryttyr, aa den Mann som kjøfte[12] dem, dæ va Meistern hans. Men siste Gaangjen gjekk dæ daa gale lel;[13] før' Mann' fekk int att Beisl'e, som va paa Hest'a aa saa vart Hesten staa'and i Stall'a mæ Beisl'e paa, aa daa ha'en itt Magt te aa skaapaa sæg om att. Saa va dæ en Dag, daa Drengjen kom inn i Stallen mæ Høy aat Hestom, daa snakka denne Hesten te han aa ba'an[14] leie sæg aat Bekkj'a aa taka taa sæg Beisl'e, saa han kunn faa drikk'.

Saa slapp Hesten aat Bekkj'a aa fekk Beisl'e taa sæg, aa daa skaft'an[15] sæg om te ei Duv,[16] aa slaug saa bort i en Telltopp[17] aa sett' sæg. Daa va Meistern utkomin aa saag denne Duva, aa saa skaft'an sæg om te en Hauk aa slaug saa ette Duvaan aa vild draappaa henn'.[18] No va der en Kungsgaar tjett attmæ; der sto dæ oppe et taa Salsglasom, aa Kungsdottra sto attmæ Glas'e aa saag ut i Gaar'n.[19] Der slaug Duva inn aa sett' sæg paa Glaskarmen, aa saa skaft'u[20] sæg om te en Gullring. Daa Kungsdottra saag dæ, so tok hu Ringj'en aa sette paa Fingr'e sitt, aa saa gjekk hu mæ Ringj'a i lang Ti. Saa kom Meistern te Kungsgaara aa ga sæg ut før en Spelmann, aa spelt saa fint aa fagert, at dem vart reint forgaapaa, naar dem fekk hør'an. No vild Kungsdottra haa'an te spaalaa[21] aat sæg; men han sest itt vil' dæ,[22] minders han fekk Gullringjen, som hu ha' paa sæg, aa saa maatt hu laavaa'n[23] Ringjen, før hu fekk han te aa spaalaa. Daa snakka Ringjen te henn' aa ba om dæ, at hu skul slepp 'an ne paa Golv'e, før hu ga'an bort. Aa saa gjore hu aa;[24] mæ saammaa hu skul gje Spelmann'a Ringjen saa laagaa[25] hu dæ saa, at'an datt ne paa Golv'e, aa daa skafte Ringjen sæg om te ei Bogn'.[26] Saa vart Spelmann' fint aa skaft sæg om te ei Mus aa vild aattaa[27] upp Bogna. Men daa gjekk dæ gale lel mæ Musen; før daa skafte Bogna sæg om te en Katt aa beit saa ihæl Mus'a, før hu fekk Ti'a te skaapaa sæg om att. Aa saales vart dæ daa Slutten lel, at Drengjen gjekk aaver Meistern sin.

[1] Runekall: Herrmester. Fortællingen kaldes sædvanlig: „Drengjen aa Meistern." [2] for Papa. [3] alt som er til, alt muligt. [4] for vita: vide. itt: ikke. [5] for vera: være. [6] for haavaa, have.

[7] kun nogle Dage. [8] for utaav: af, udaf. [9] sælge ham (den). [10] atter: tilbage. [11] for Klaven. [12] kjøbte. [13] alligevel. [14] bad ham. [15] for: skapte han (den). [16] for Duva el. Duve: en Due. [17] Telle-topp: Grantop. [18] dræbe hende (den). draapaa for drepa. [19] for Gar'en (Garden). Ordet udtales her omtrent som „Gaal," med det saakaldte tykke l. [20] for: skapte hu. [21] for spela: spille. [22] han sagde at han ikke vilde det; egentlig: sagde sig ikke ville det. „sest" skulde her egentlig hedde saest (for sagdest). [23] for: lova han. [24] for: og, ɔ: ogsaa. [25] for laga (egentlig lagade). [26] Bogna: Bønne (et Slags Ærter). [27] for eta: æde. — Ordet „før" betyder deels: forend, deels: for, fordi, thi; hvilket vil sees af Sammenhængen. — Dette Æventyr, som ogsaa findes i trykte Samlinger, kunde fortælles langt mere udførlig, end her er skeet, og vilde da være mere underholdende.

IV. Stjørdalen.

Første Feminin i Fleertal i, bst. inn. Andet Fem. i Fl. aa, bst. aan. Dativ som i det Indervigske.

5. Værnæs-Kjerka.[1]

D' e ikkj mangstas norafjels[2] saa stor e Slett som Sjørdalshælsen.[3] D' e mæst saa flatt aa jamt som e[4] Stugugolv heile Vei'n inant[5] fraa Storelvin aa alt ut aat Kvitlábakka. D' e vakkert Lannskap[6] aa sjaa te, men fale[7] skrint aa snaudt; d' e bære tøre Sann-Moann me naa[8] smaatt Røslyng aa Skrekling[9] aa naaen Furui; aa naar de ikkj' e rettele' Vaataar, saa skjin e aav[10] ne paa der om Saamaarn. D' e inpaa Flataan[11] der, at Haukjerka[12] staar; d'e naa te Hus de,[13] saa stort aa høgt aa sjaa te; de kvite paa Taarn'e[14] alt ut te Rauberg, to Mil utfør Byn; der sjer en'a[15] likksom e lite Sægel inpaa Fjor'a. D' e no ingen som veit, kor gammel Kjerka e, men saa mykkjy kann en no alti vaattaa,[16]

at a hi staatt i mangen Dag aa kann gjern' staa i tusen Aar enno. Dem hi sakt' alti veri rædd, at a skol reis; før' Grunn'[17] e laus, aa Elv'a kjæm nemar Aar før' Aar. Den her Sjørdalselva e no e Troll te Elv de, saa stor aa stygg, aa vissa[18] om Haustann, naar d' e stor' Vasssloi.[19] Mæst allstas fram-me Elvin er'e bratte høge Sann-Melann,[20] aa der hæll e no paa aa ry me en-gaang,[21] aa somti dætt e ne store Stykkja aa. Før i Ti'n hi a ellest havt mang Væga, aa enno vises e ty-dele', at a hi kommi ne me Moksnæs aa saa gaatt bortover tjett fram me Præstgaarn. Hit-te hi e veri bære vaate Ovja[22] der, men no hi a da alti torkas saapass lel, at dem hæll paa aa dørke op naa lit' taa'en.[23] De ska væl vaaraa en tri-fir honner Aar no, sea Elv'a gjekk der, aa da hi a gaatt i en stor Krok omkring Kjerka; krokaatt e a no, men hu va no værr da lel. Dem hi fortæld, at a to'[24] ut saa mykkjy Jor oppi Brækkbakka, at de naadd ti Kjerkgaarn, saa dem konn sjaa ti e Lik-kist ni Elvmel'a. Da vart Følkj'e rædd, aa saa samla heile Menigheita sæ aa holl tri Beedaagaa[25] før Kjerka Skyld; aa tredi Da'n saa fall e ne saa øveli[26] mykkjy Jor aa Stein opp me Bjørdalen, at de slo att Elv'a,[27] saa a fekk ikkj rinn, aa saa braut a sæ en ny Væg, saa no gaar a bære paa den ein' Sia aat Kjerkaan aa likevætt længer fraa hell før. Ellest veit ingen aa sei taa naa anna Olokk paa Værnæskjerka, enn at Taarn'e bles ne engaang, saa heile Treværkje laag bort over Kjerkgaarn; men Stupuln[28] sto no att lel, aa han staar enno, som en hi staatt heile Ti'a.

[1] Dette Stykke er skriftlig meddeelt af en indfødt Stjørdaling. [2] El. nolafills: nordenfjelds. [3] Stjørdalshalsen. [4] et (eit). [5] innantil. [6] om Landets Udseende. [7] overmaade. Jfr.

G. N. ferlega, gyseligt. [8] noget. [9] smaat Lyng (Krekling). [10] det skinner af; Aarsværten svider bort. [11] Dativ af Flata. [12] Hovedkirken. [13] det er et mærkeligt Huus. Egentlig: det er noget til Hus. [14] „det hvider paa Taarnet,“ ɔ: man seer Taarnet som en hvid Figur. [15] seer man den (nemlig Kirken). [16] vide. [17] Eller Gro'inn (Grunden). [18] fornemmelig. [19] store Vandflomme. [20] Mæl: Bakke som er dannet ved Jordfald. [21] styrter og falder uafladelig. [22] Evja: Dynd, Muddergrund. [23] lidt af den (nemlig Evjen). [24] to før tak. [25] Bededage. [26] overmaade. [27] slog Elven til, stoppede den. [28] Muren under Taarnet.

V. Orkedalen.

Første Feminin har i Dativ en; Fleertal e, bst. in (inn). Andet Fem. har i Dativ un; Fl. o, bst. un (unn).

6. Han Mofs Mofsbrunna.[1]

Der æ et gammalt Snakk om ei Trætt', so va en gaang millom Meddalingom aa Surndalingom; men dæ hi veri[2] fortalt paa so mang Maata, at d' æ ikkj godt aa vaattaa[3] kva so rettast æ. Dæ va han Mofs Mofsbrunn'a i Meddala,[4] aa han Romund Romundsto'om[5] i Surndala, so førte Trætta; aa dæ va et Mærkje[6] i Marken millom Dalom, so dem stridd' om. Dæ vart avgjort, at dem sku gang i Mark'a en Dag baae to,[7] den eine fraa Meddala aa den and'er fraa Surndala; dem sku sta upp, naar Hanin gol om Morgon, aa so sku dem ga te dem møttes, aa der sku Mærkje bi sett. No va Meddalingen so slug, at han gjekk aat Marken om Kvelden firiaat[8] aa tok mæ se Hanin sin; daa han so ha' gaatt te han va trøytt, so la'n[9] se ne aa kvilt se; men naar Hanin tok te gaalaa[10] i Lysingen, so sto'en upp att aa gjekk; aa saales fekk han slik en Føre-

maan,[11] at'en ha itt langst igjen te Romundsta, daa Surndalingen kom te Møtes mæ'en. Dertaa kjæm dæ, at Meddalingann eig so langt ne i Surndalen; før Mærkje æ langt ne paa den Siun, so veite[12] aat Romundstoom. Dem hi fortalt, at'en Romund vart so sint før dæ at Meddalingen ha narra'n, at'en tynte han paa Flekk'a;[13] men so æ dæ and'er[14] so fortel dæ sosson,[15] at han reist aat Meddala engaang etteaat,[16] aa daa møtt'en han Moss Mossbrunna i Skog'a, aa der tok'en aa slo ihæl 'en.[17] Der sku han Moss bi ne-græven i en Haug, aa den Haugen vart so vaale(g) før Kryttyrom sea;[18] før naar dem kom paa dæ Rom'e[19] aa dem aat taa Gras'e paa Haug'a, so vart dem sjuk aa gjekk før[20] taa di. Der æ et Fjell imillom Bygdom, so dem kalla Haanaakamben; dæ ska ha Namn'e sitt taa den Hana, so Meddalingen ha mæ se; før i gamle Daagaa[21] sa' dem „Haanaa," i Staen før Hane, aa d' æ mang, so sie[22] dæ endaa.

[1] Mossbrunn'a er Gaardsnavnet i Dativform. [2] har været. [3] for vita. [4] Dativ af Meddalen, ɔ: Meldalen (fordum Međaldalr). Heraf Meddaling. [5] Dativ pl. af Romundstad, altsaa for Romundstodom. [6] Markeskjel, Grændseskjel. [7] begge to. [8] forud, i Forveien. [9] lagde han. [10] gale. [11] Forspring, Fordelen af at være først paafærde. [12] vender. [13] gjorde af med ham, dræbte ham paa Stedet. [14] ogs. ann'er, ɔ: andre. [15] saaledes. [16] derefter, senere. [17] slog ham ihjel. [18] blev siden saa farlig for Kreaturene. [19] Sted, Plads. [20] kreperede, døde af det. [21] for Dagar. [22] for sigje (segja).

7. Gamle Voggeviso.[1]

a.

Upp i Kaapaardala[2]
der æ godt aa gjæte,
der æ inga Væte,
der veks Lauken,
der gjæl Gauken,
der byggje Svulunn[3]
høgt upp i Furun,[4]
der leika Duva
mæ si Gullhuva,[5]
der sit Kallann
aa rulla Gullballann,[6]
der sit Kjæringann
aa rekna Gullskjelingann,
der sit Smaagutann
aa blæs i Gullstutann,[7]
der sit Smaamøyinn
aa væv paa Gullbløyunn.[8]

b.

Sya lulla Ban'e!
Gryta heng paa Jarne
mæ Rømegraut aat Barne.[9]
Far'en staar aa truska Konn
Mor'a blæs i fagert Honn
Systra sit paa Vollom
plukka Gull aat Bonnom[10]
Broren gaar i Fjellom
jaagaa Gjeitinn tu Bergjom.
Æ ho kvit, so kjør 'o hit,[11]
æ ho graa, so lat 'o gaa,
æ ho svart paa Spæl'a[12]
so lat 'o gaa i Mæl'a[13]
æ ho bron millom Bogom
so lat 'o tull i Skogom.

[1] Viso, Fleertal, for Visor. [2] Kaapaar for Kopar (Kobber). [3] Fleertal af Svulu: Svale. [4] Dativ i Ental. [5] Huva (af Huv', f.) er læmpet efter Rimet. I Prosa vilde det hedde: „mæ Gullhuvun sin“ (Dativ). [6] Fl. af Ball: Bold, Kugle. [7] Stut: Rør, Pibe; et Slags Trompet. [8] Fl. af Bløye: Tæppe. [9] Barn'e, sættes for Rimets Skyld, da det ellers udtales som Bann'e eller Ban'e, med Lyden af det nordenfjeldske dobbelte n. Derimod udtales „Jarn“ med tydeligt rn. [10] Dativ i Fleertal af Bann eller Barn; altsaa for Bornom. [11] kjør hende hid, ɔ: jag den hid. [12] Dativ af Spæl: Hale. [13] D. af Mæl (Mel): Sandbakke. — bron, for brun. tull for tulle: tumle, svæve omkring.

VI. Nordmør.

Maskul. og Neutrum har i Dativ *a*. Andet Femin. har i Dativ *aan*, Fleertal *aa*, bst. *aan*. Fleertallets Dativ ender paa *aa*.

8. Gjentaan paa Stemma.

Der æ ein Gar, so eite Stemm'e;[1] han ligg vst ut mæ Hav'e, tett attmæ dæ Fjell'e, so dem kalla Stemshesten. Der va dæ tvo Tause[2]' eingaang, so skuld ro ut paa ein Holm aa mjølk[3] nokkore Kyr, so dem ha gangand der. Da blees dæ upp eit Oveer, mæ dem va paa Holma; aa naar dem skuld ro heimatt, so var Stormen alt so stri, at dem rak[4] aav fraa Lanne aa dreiv te Havs; dem vann ikje meir ell aa hald Baaten rett paa Sjønaa,[5] aa sia laut han ga so han vild. Aa soleis laag dem aa dreiv paa Hava baade Da'inn aa Natt'a aa nokkore Daga te; inkje stiltest han[6] mæ Storm'a, aa inkje saag dem Lann paa nokkaa Si', før aattand Da'inn ette dem foor taa Holma. Da fekk dem sjaa Lann aa kom se te Lands au,[7] aa dæ va i Skotland; so langt ha dem vist alder tenkt aa reis'. Der va dem so lykkele', at dem kom te snildt Folk aa fekk alt dæ dem trengt',[8] so dem lei ingja Nø, anna dem bærre lengtest heimatt. Men dæ va ingja Raa te slepp heimatt, færr Vaaren kom; da skuld dæ ga eit Farty te Norri,[9] aa der skuld dem faa vara mæ.[10] So va dæ ein Dreng i dæ sommaa Husa,[11] han vild au vara mæ aa sjaa te, at dem kom væl fram, sa'n; men rette Aarsakj'a va no den, at han ha faatt Hau[12] te den eine taa Vækjaa,[13] so han vild ikje vara annersta'[14] ell der so ho va. Aa naar Vaaren kom da, so la' dem ut paa Langereis'a aa kom væl fram au; da kann ein veta, at Folkj'e deras vart

gla, naar dem kom heimatt; fær dæ va no so oventand, at dæ va ingjen, so ha trudd dæ. Denna Kar'en, so va mæ dem fraa Skotland, han ga se te[15] paa Normør, fær han vild ikje skyljast fraa Vækjaan,[16] aa sla vart dem gift aa budd paa ein Gar der i Bygden; der ha Ettekomarann deras budd au, aa d' æ mykje gildt Folk, so æ kome taa den Slægten.

[1] Egentlig Stim (med aabent i), men udtales her omtrent som Stæm. Stimshesten er et meget anseeligt Field yderst ved Havet og derfor meget bekjendt iblandt de Søfarende. [2] Fl. af Taus: Pige (i den vestenfjeldske Bemærkelse). [3] malke. Hedder ogsaa: mjøk. [4] drev. Imperf. af reka. [5] Hedder ogs. Sjy'naa. Dativ af Sjø. (G. N. á sjónum). [6] han svarer til „det." Han stilteſt; det stilledes. [7] au, for og, ɔ: ogsaa. [8] for trengde: behøvede. [9] Egentl. Norig (aab. o). [10] være med. [11] i det samme Huus. „sama" gaaer over deels til saamaa, deels endog til summaa. [12] ha faatt Hau te, ɔ: havde forelsket sig i. (Hau, for Hug). Andre Steder hedder det: huglagt. [13] Dativ Fl. af Vække: Pige. [14] andensteds. [15] for: gav seg til, ɔ: slog sig til Ro. [16] Dativ i Eentallet; altsaa: Pigen (ikke Pigerne).

Fortællingen grunder sig paa en virkelig Tilbragelse, som skal have fundet Sted for nogle faa Menneskealdre siden.

Af forhen bekjendte Stykker i Bygdemaalene fra Throndhjems Stift har man kun saare lidet. Fra Namdalen og Inderøen har man saa vidt jeg veed, ikke noget paa Prent. En Vise fra Ytterøen omtales i Anmærkningerne til Nyerup og Rahbeks Samling af gamle Viser (4, 357); det er imidlertid den samme som siden er trykt i Klüvers „Norske Mindesmærker" efter en Optegnelse fra Opdal (Kongsvold) og derfra indført i de nyere Visebøger, nemlig den bekjendte morsomme Vise „Han Lagje aa han Jo." — En Fortælling i Stjørdalens Maal findes indført i Tidsskriftet Folkevennen (1852). — En Krigssang „for de trand-

hjemske Soldater paa deres Marsch i Februar 1809" forefindes; den synes at være forfattet i den fosenske Dialekt eller i det Maal, som bruges i Bygderne ved den ydre Deel af Throndhjemsfjorden. Dens første Vers begynder saaledes:

Rundt om paa Have i Sør aa Nor
ha Engelsen forri mæ Brand aa Mor
aa røva aa plyndra aa 'gjort sæ stor;
saa foor han i Danmark som sjøl Gammel-Tor.
Va int dæ fali dæ, va int dæ gali dæ,
va int dæ skrøpeli dæ?

Et Par Viser, som findes i de nyere Visebøger, synes at være komne fra Egnene søndenfor Trondhjem. Den ene er den bekjendte: „Ifjor gjætt' e Gjeitinn i jupaste Dalom;" den anden er Visen om „Han Truls mæ Bogom." De kunne nærmest henføres til Orkedalen; dog bliver deres Hjemsted altid noget uvist. — Foruden den ovennævnte Vise fra Opdal, omtaler Klüver ogsaa en gammel Vise om Orm Lyrgja og Lundesolen, som ellers synes at være tabt og glemt. (Norske Mindesmærker, p. 107).

I det nordmørske (eller maaskee romsdalske) Maal haves nogle Viser, som skal være digtede af en Embedsmand, der i sin sidste Tid boede paa Søndmør. En af dem handler om de søndmørske Fiskere, og forefindes trykt. Den begynder saaledes:

Naar Sønmøren vil te aa bryggje te Jul
aa korkje he Malt elle Humle te full',
so dræg'an te Handlaren aa tæk dæ paa Borg
aa lova han alting, før'an letta hans Sorg.

C. Bergens Stift.

VII. Søndmør.

Voldens Maal. — Maskul. og Neutrum har i Dativ *a*. Første Feminin har i den bestemte Form *a*, Dativ inne, Fl. e (el. aabent i), bst. inne. Andet Fem. har i den bestemte Form *aa*, og forøvrigt samme Former som det første.

9. Fruaa paa Aam.

Der æ ei gomol Seianðe-Sogn[1] um Høgebru'naa i Ørst'inne, so e skulda fortalt; men daa lyt' e fyst forteljе, kurr[2] Land'e æ skikka der paa Grensaa;[3] so dæ kunna vere eit lite Rettelse[4] fyre dei, so inkje ha vore der sjøle. Naar ein ser fram igjønaa Ørst'a nida fraa Sjønaa, so ser ein fyst ei stor'e fin'e Bygd mæ ei stor' Elv i Midt'a; der æ dæ jamn'e slett'e Mark, aa Garanne ligg'e Bø i Bø[5] paa beggje Side aat Elv'inne. Men naa[6] dæ ber'e framitte sopass so ei hal' Mil, daa vert'e dæ brattare Mark aa lenger myllaa Garaa;[7] der ser du ein stor'e Gar, so ligg'e so lettbært[8] i ein Bakkje midt i Dal'a; den Garin eite Aam, aa d'æ ein ta støste Garaa baade i Ørst aa Vold.[9] Der ligg'e Kungsvei'in fram yve Bø'n, tett nidunde Aakrereinaa, aa ein litin Mole heimafyre[10] gjeng'e Vei'in aaver ei stor'e Elv, so dei kalle Folstaddals-Elva, aa der æ dæ Høgebru'naa æ. Der æ so skast,[11] at Elv'a renn'e ti ei djup'e Sloke[12] i Bergja, aa naa dæ daa æ Vassfløde, so strøyme der til so mykje Vatn, ate dæ lyte vere ei høg'e Bru, naar inkje Elva ska ta'nne.[13] No æ der ei Kolvingsbru[14] ta Stein, men førr va der berre ei smal'e Trebru, aa daa va kje dæ fritt, at dæ va ofjelt aa øgje[15] fyre dei, so va veike i Hauda; fyre dæ va slik ei Høgd,

at ein maatte øre i Haud'e,[16] naar ein skulde gløse n'i Elva.[17] Aa digt breidt va der mæ, so dæ laut vere mykje-godt laange[18] Stokka, so skulde naa tortyve;[19] aa derfyre vart dæ slik ei Døsing aa Risting,[20] naar ein kjaure[21] paa Bru'nne, at ein tenkte daa aa daa,[22] ho skulde brotne. Men dæ va no dæ, e skulde skipe ta,[23] at dæ va ei Tid, der va ingja Bru, anna berre ein Stokk, so laag tortyve Elva, ta dæ eine Bergja aa burt paa hitt.[24] J dei Tidaa va dæ ei Frue, so budde paa Aam, ette so Segn'a gjeng'e. Ho hade ein Gambr,[25] so ho reid paa, naa ho skulde heim i Bygd'a; men kva Dyr dæ æ, so dei kalla Gambrin, dæ veit e inkje te gjere Greide paa, fyre d'æ ingjin so veit, kurr han æ skikka. So va dæ eingaang, ho kom ridande paa Gambra sinaa aa vilde aaver Elva, der so Stokkjin laag; daa hade Stokkjin nyst vore skipla elde rumpla eikorleis,[26] so han laag ikje rettele' traust, aa naar so Fruaa kom ridande midt ut paa, daa glapp Stokkjin aa snudde se,[27] so Fruaa hade so nær fere[28] n'i Elva, åa had'o gjort dæ, so hade dæ no snart vore gjort mæ'nne.[29] Men so va Gambrin so stærk'e, at'an helt se fast'e ti Stokkj'a mæ Klo'naa sinaa, aa Fruaa helt se fast'e ti Gambr'a, aa soleisinne hekk dei punde Stokkj'a beggje tvau. So tok Gambrin til aa flytte Fot'inne, den eine fram um hinn,[30] aa soleis klivra han se fram itte Stokkj'a, alt te dess at han naadde ti Bergj'e; daa fekk han røyse se upp-atte aa stige paa Land, aa so va Fruaa frelst'e den Gaangjin. Men daa lovde ho dæ, at'o skuld' ikje fare den Vei'in oftare, furr der va bygd ei skikkeleg'e Bru, so Folk kunna fare der mæ Fjelde[31] aa sleppe aa larve mæ slik ein Naudadom aa slik ei Stakarsheit[32] lenger. So vart Høgebru'naa bygd'e, aa sida veit ikj'e meir te

seie. Aa den so inkje vil tru dæ, so kann han gjere so han vil. So kann vere, d'æ berre Lygn'a, aa so kann vere, d'æ sant mæ, i Vissinne sumt ta di.[33] Dæ heve maangt hendt framma-igjønaa Vær'a.[34]

[1] For: segjande Sogn, ɔ: Sagn, Tradition. [2] Ellers: kor, ɔ: hvor. [3] Dativ pl. Egn, Omegn. [4] Oplysning, Veiledning. [5] Eng ved Eng, uden mellemliggende Udmarker. [6] naa, for naar; især hvor en Konsonant paafølger. [7] Dativ pl. Kan ogsaa hedde Goraa, aab. o (G. N. görðum). [8] frit, aabent, med god Udsigt. [9] Navne paa de to Søgne i Præstegjeldet. Begge ere Femininer; altsaa med Dativ-Endelse: i Orst'inne, i Vold'inne. [10] længere ude eller nede mod Søen. heim, i Modsætning til fram. Mole: Stykke. [11] for skapt: beskaffent. [12] Rende, Huulning. [13] ta'nne, for: take hinne, ɔ: tage den. [14] Hvælvingsbro. [15] uhyggeligt og rædsomt. (ofjelg og øgjen ere ellers vanskelige Ord at oversætte). [16] svimle. [17] see ned i Elven. [18] temmelig lange. [19] for: tvort yve (tvært over). [20] Gyngen og Rysten. [21] kjørte. [22] tidt og ofte, hvert Øieblik. [23] fortælle om (egentlig af). [24] over paa det andet. [25] Synes fabelagtigt. Jf. G. N. gambr, Strubs. „Gamberhonn" er et Slags gamle Drikkehorn. [26] rokket eller bragt af Lave paa en eller anden Maade. [27] dreiede sig om. [28] faret. Kan ogsaa skrives firi el. fire (aab. i). [29] havde været forbi med hende. [30] forbi den anden. [31] Hygge, Magelighed. Egentl. Fjelgde, af fjelg. [32] Uselhed og Lumpenhed. [33] ialfald noget af det. [34] igjennem de fremfarne Tider.

10. Um Helsing.

D'æ so maangt, so Bonn'a[1] lyte' lære; aa so æ no dæ eitt, at dei ska helse aa takke aa svare dæ so hove, naa Folk snakka te dei. Alt slikt lære dei no allebest, naa dei lyde væl itte[2] kurr dei seie, dei so æ vitigaste aa snildaste Folkj'e; men so kann dæ vere maangt, so inkje høve Bonnaa so væl, so dæ høve Vaksne-Folkja;

d'æ maange Ynskja aa Ortam'a,[3] so gamble Folk pla bruke, aa so æ snilde te høyre ogsaa, men dei æ for mykje ollvorsame fyre Ungdom'a. Naar du kjem' einkvannstad[4] aa finn'e Folk, so seie du „Gu Dag" elde „Gu Morgaa," elde „Godt Kveld," likso dæ høve til mæ Tid'inne; dæ æ no jamnaste Helsingj'a. Daa svara dei: „Gud signe de," aa slikslag[5] ska du svare, naa dæ kjem' einkvann aa helsa te de. Aa naa du æ færig'e te gaa, so seie du „Far væl" elde „Liv væl," elde „Go Natt" (naa d'æ seint aa[6] Kveld); daa svara dei dæ same, so du seie. Naa du møte einkvann paa Vei'a, so seie du „Godt Mot," aa daa svara han ogsaa: Godt Mot; dæ æ som eit Ynskje, ate did sku møtast fyre godaa, aa inkje fyre vundaa.[7] Naa du naar atte einkvann, so gjeng'e same Vei'in, so seie du „Gakk i Frid," aa æ dæ so, han heve stogga[8] elde sett se nid, so seie du „Statt i Frid," elde „Sit i Frid," elde „Gud signe' Kvile;" daa svara han „Takk fyre dæ, vælkomin til." Naa du gjeng' ei Ærend einkvannstadin aa du kjem inn i Stovaa,[9] daa seie du „Guds Frid" elde „Gu Dag;" aa æ dæ so, du heve vore der førr aa note[10] der noke godt, so seie du „Takk fyre sist'e;" dæ legg'e du attaat, mæ same du helsa. Æ dæ so, ate Folkj'e æ aat aa arbeide elde gjere eitkvartslag,[11] so seie du „Gud signe Arbeid'e," aa æ dæ so, dei sitje aa æte, so seie du „Gud signe Matin;" daa takka dei fyre dæ, aa so seie dei, ate „du æ hæv'e,[12] so heve vunne de so laangt," elde „du æ snild'e, so vil lydast um oss,"[13] eld' eitkvart slikt. So spyr'e du itte, kurr dei live, aa kurr dæ stend'e til mæ dei; aa so svara dei paa dæ aa spyr' itte, kurr Folkj'e ditt live, aa daa lyte du svare, so dæ høve til. So seie du kva Ærenda di æ, aa æ dæ so, at d'æ

eikor[14] Villegheit'a, so du ska bie um,[15] so ska 'kje du kome slumpande mæ di so beint fram, likso du skulda trua dei te gjere dæ; men du ska bie snildt aa fagart, aa seie so fallne Or,[16] at „e skulde høyr' aat mæ dokke,[17] um did vilde gjere so væl," elde „e undra me paa, um dæ kunna svare se so fyre dokke,"[18] eld' eitkvart slikt. Aa æ dæ so, dei byd'e de Mat eld' eitkvart anna godt, so maa du takke aa laate væl aa seie sopass so, at dei skuld' ikje kostvart se[19] elde gjort se nokin Omak fyre di Skuld. Dæ æ berre ei lita Ærigheit,[20] so Folk ska sjaa, ate du skyna paa dæ, dei gjere væl imot de. Aa slikslag æ dæ i andre Ting ogsaa; likso naa dæ kjem'e ein frammande Mann til oss, daa pla mid seie dæ:[21] „E æ kje so hæv'e, at e kjenne de;" — dæ æ ogsaa ei lita Ærigheit; va 'kje dæ, so kunna Mannin tru, ate mid brydd' ikj' oss noke um haanaa. Ellest æ dæ no, so sagt æ, at d'æ maange Ortøkja,[22] so ein høyre især ta Gamble-Folkja, aa so kann vere mykje grumare[23] elde dissinne, so e no heve rita upp;[24] men ein fæ no inkje fare itte di[25] helder; dæ høv' ikje Ungdoma te take alle Ting so høgtidele', d'æ tisnok naa ein heve rokje umkring i Vær'inne ein Grand,[26] aa røynt noke ta ollaa.[27]

[1] Børnene. [2] høre nøie efter. [3] Mundheld, Udtryk. [4] til et eller andet Sted. [5] ligesaa. [6] paa. [7] for noget ondt, til Ulykke. [8] standset. [9] Stove (aab. o), Stue. [10] note (aab. o), nydt, faaet. [11] noget, et eller andet. [12] flink, dygtig. [13] besøge os. [14] det samme som „einkvann" (i Hunkjøn). [15] bie, for bidje: bede. [16] saa faldne Ord, ɔ: saa omtrent, i den Tone. [17] jeg skulde forhøre mig hos Eder. [18] jeg ønskede at vide om det kunde falde beleiligt for Eder. [19] uleiliget sig med nogen Beværtning. [20] Artighed, Høflighed. [21] pleie vi at sige. [22] Udtryk. (Bestemt Form i Fleertal). [23] mere pyntelige eller zirlige.

[24] opregnet. rita, aab. i. [25] rette sig derefter. [26] vanket en Smule omkring i Verden. [27] prøvet noget af alt. G. N. af öllu.

VIII. Søndfjord.

Holmedal. — Første og andet Feminin ere lige og have i den bestemte Form a, Dativ inne; Fleertal e og inne (enne). Første Maskul. ender med e (Halvlyd).

11. Oyaslit'e.

Dalsfjoren æ ein laang'e krokette Fjor'e; dar æ' kje laangt aa fare, førr da kjem'e ein Krok'e, mæ eit Nes paa dan eine Sia aa ein stor'e Vaag'e elde Poll'e[1] paa dan are. Yst i Fjor'a æ da flatt Land, aa dar æ da store Gara aa mykje tettgrendt;[2] men naar ein kjem'e lenger inn, so vert'e da høge Berg aa bratta Strend'e; aa summe Stae æ da so ryse[3] bratt, at ein ser høgste Knausanne aa Nipinne[4] mest beint upp yve sæg. Dar æ da laangt imyljaa Garaa, aa da kann vere store laange Stykkja, so ein ser berre snaue Bergj'e aa so endraa ei grøn'e Bot[5] imyljaa Hamraa. Da æ so pass so midt inn i Fjor'a, at dar ligg' ei Oy, so dei kalle berre Oy'na (ho he'kje noke anna Namn); ho æ mest like brei'e so Fjoren; fø dar æ berre eit lite Sund paa kor Sia.[6] Dar he' vore ei gammalle Segn, at da va ei Ti, daa dan Oy'na va landfast'e, so da va berre eit laangt Nes burt igjonaa Fjoren. Men so va da ein Jutel,[7] so budde inst inn i Fjor'a, han tykst vere so brydd'e taa detta Nesa, fø da laag so midt i Vei'a, at han fekk ikje fare so fort, so han vilde, fø da. So va da eingaang han ha' vorte sint'e, daa han kom dar farande; daa bykste[8] han til aa treiv 'ti Nes'e aa sleit

paa, so da rimna laust fraa Landa. Men so tykte han, da kom so midt i Fjoren, at da laag endaa i Veia; hadde Dy'na vore av-slita paa Midt'a, so hadde da vorte mykje skapl'are.[9] Aa so tok han sæg eit Tak til aa fekk da so nær at Dy'na slitna tett ne aat Flomaala;[10] men daa glapp Foten hass, so han dreiv att aa Bak,[11] aa datt so tungt att i Bergj'e, at da syne ei stor'e Hole fyre Seta hass.[12] Aa so vart han lei'e taa da Slæpa, aa inkje æ da te'undrast paa helder; fø da æ berre heilt Berg heile Dy'na, aa da æ Ty, so tole Slit da, so han laut ha ei go Magt i Knokaa,[13] dan so skulde rive da sundt. Da syne Merkja ette Fingraa hass paa Dy'nne,[14] aa dar so ho slitna, dar æ no eit jupt Skar, so æ mest jamt mæ Sjø'naa, men d'æ 'kje so jupt, at Sjøn slø' yve da helder. Da Skar'e kalla dei Dya-slit'e. Ellest æ dar no godt aa fare paa beggja Sie aat Dy'nne, fø dar æ rømmele' Sund, so æ roande aa siglande[15] baa i Flo aa Fjøre.

[1] Poll: Bugt eller liden Fjord. [2] tætbygget. [3] frygtelig. [4] fremragende Bjergknolde. [5] en og anden grøn Plet. [6] paa hver Side. [7] Jætte, Jøtun. [8] sprang. [9] Egentl. skaplegare, ɔ: mere passeligt og bekvemt. [10] Flodmaal; hvortil Søen stiger i Flodtiden. [11] bag over; egentl. bag paa Ryggen. (G. N. aftr á bak). [12] efter hans Bagdeel (Sæde). [13] Knoglerne, ogs. Næverne. [14] Egentl. Dyinne (Dativ). [15] som man kan roe og seile paa. — Ordet „fø" hedder egentlig fy (aabent y) og er en Forkortning af „fyre."

IX. Sogn.

Sogndals Maal. — Første Feminin har i den bestemte Form i; andet Femin. har *aa*. Begge i Fleertal e, bst. idna (edna). Dativ bruges ikke (i denne Deel af Sogn). *aa* udtales som ao.

12. Gjentaa i Lyklahaugen.

Dar æ ein Haug inn i Leirdal, so dei kadla Lyklahaugen; dar ha da vore sælande mykje Huldafolk[1] i gamle Daga. Da va ei Gjenta, so tente dar i Bygdi eingaang; ho vart kos-tiki[2] Julaftaa, aa da va ingen so visste, kor ho va aavkomi;[3] da sista dei hadde set ho, da va seint um Kvelden, daa ho gjekk ut mæ ei Lyklahaank[4] aa skulde leita upp Helga-Ploggi[5] sine te Juli. So lei da no fram itte eit Bil, aa so va da ein Dag, at Drengen dar paa Garen va i Marki aa skulde hogga Vi,[6] aa best so han gjekk dar i Skogen aa tutla, so haure han noke so singla[7] burt-i Haugen, aa daa han saag att-um seg, so kom Gjentaa gaangande aa bar sama Lyklahaanki, so ho hadde hatt, daa ho va heima. D'æ da, so Lyklahaugen ha faatt Nabn'e sitt taa. Daa kunde ho fortelja han, at ho va inn-tiki te Huldidna,[8] aa at ho hadde faatt seg ein fin'e snilde Mann, aa ho hadde so godt, at ho kunde ikje bere hava. Aa so fortald'o han, kaa Sellskap ho hadde, aa kor maange dei va, aa kaa dei eitte aa alt slikt; Mann' henna han eitte Brenthodn,[9] men dei andre Nobni[10] kann eg ikje hugsa. Aa sist paa spurd'o han, um han inkje hadde Hug te sjaa Huldafylgje eingaang. Jau, da meint'an, skulde no sagta vore Moro te sjaa. Ja, daa ska du berre bia ei Ri,[11] sa ho, so lengje eg æ komi inn att i Haugen, aa mi ha faatt laga oss te; fyre daa vil mi ut aa ria. Daa ska

du leggja deg ni paa Knett'i aa Olbogadne[12] aa liggja so, at du ser att-myllo Fot'na aa burt i Haugen. So gjekk Gjentaa inn-att, aa naar da daa lei so laangt, at dei kunde vera færdige te koma ut, so passa Guten paa aa lagde seg ni aa stirte ette dei. Daa kom dei ut or Haugen heila Fylgje, aa daa va Gjentaa mæ dei og; ho rei fremst taa dei adle, paa ein aaversle rar'e[13] Hest mæ Gudlsal aa Gudlbeitl,[14] aa sjøl va ho, so ho sku vore gudlsligi[15] adl igjøno, so da lyste taa ho paa adla Sie. Mann' henna han rei næst ett'o; han va og so upp-stasa mæ Gudl aa Sylv, at da glaadde i han; men han va sagta inkje so fin'e, so Gjentaa hadde sagt; fyr'an hadde so laang'e Nos,[16] at ho rokk lika ni paa Salsknappen. Aa hellest va da no eit stort Sellskap so fylde ette; men kaa Slag da va, so dei rei paa, da va 'kje godt aa faa Skyn paa; da saag ut, so da sku vera toma Tunne,[17] elde Kagga so inkje va Botn i. — Alt datta fekk Drengen sjaa, aa so vart ikje da meir dan Gaangen. Ein a'en Gaang va da og ein, so hadde set Gjentaa i Marki aa snakka mæ ho; aa daa hadd'an spurt'o, um ho inkje va lei'e no aa vilde heim att'e. Men ho svarte[18] da, at ho hadde so godt hjaa Huldidna heila Aar'e umkring, at ho hadde da 'kje slikt i Juli, daa ho va heima. Da va inkje so sto paa dei,[19] aa inkje so dei va rædde fyre, anna berre han Tore Trumbeslagar;[20] skulde han koma yve dei, so vilde han gjera ei Ulukka paa dei.

[1] Huldr bedder her: Huld. [2] borttagen. koos: bort. [3] kommen hen. aav (ao) for av. [4] Nøgleknippe. [5] Helligdagsklæderne (især Tørklæder). Plogg, Fl. af Plagg. [6] Ved, Brænde. Ligesaa: ni (ned), Fri (Fred) o. s. v. Vokalen er nærmere i end e. — [7] klang, klirrede. [8] for Huldirnar. [9] betyder brændt

Horn. [10] Rodn er Fl. af Radn (Ravn). [11] Rid: Stund. [12] paa Knæerne og Albuerne. [13] smuk. [14] for: Gullsadel og Gullbeitsl. [15] Ellers: gullslegji (gullsleia): guldbeslagen. [16] Næse. Aabent o, næsten som Naas. [17] for Tunnur: Tønder. Hedder her oftere Tønne. [18] for svarade. Langt a. [19] plagede dem, var dem til Meen. [20] Herved menes Tordenen.

I dette og de følgende vestenfjeldske Maal er Udtalen saavelsom Formerne noget anderledes end i de nordlige Distrikter. ll og nn udtales enten med reen og simpel Lyd eller ogsaa med en Overgang til dl (ddl) og dn (ddn); — rn bliver til dn, — sl til tl, — vn (mn) ofte til dn, — fs og ft sædvanlig til ps og pt. — Infinitiv ender regelmæssig paa *a*; andet Femininum ender paa *a*; derimod faar Femininum ikke *a* i den bestemte Form. Sammensætningsformen (som egentlig er Genitiv) dannes ogsaa for en stor Deel ved Endelsen *a*, og det Hele har saaledes megen Lighed med det gamle Sprog.

13. Julaskrei'i.

Da so dei kadla Julaskrei'i,[1] da æ eit Fylgje, so fær umkring aa ri'e igjøno Bygdadne i Juli elde tett fyre Juli, aa især Julaftaa ette avdaga.[2] Da so dei ri paa, da ser ut mest likso da va toma Tunne; men dei fær so fort, at ein kann ikje festa Auga paa dei, aa stundaa æ dei paa Marki aa stundaa i Lufti.[3] Naar dei fær igjøno Garadne, so gaar dei inn i Kjellaradne aa ska smaka paa Juladrikka;[4] difyre pla Folk'e setja ei Vasebytta eld ei Kjørebytta[5] framfyre Olbidni,[6] so inkje Julaskrei'i ska røyva dei.[7] — Da va ein Mann inn i Uddland[8] eingaang, so hadde fare burt um Fjoren Julaftaa aa skulde faa seg litevetta te Juli, noke Matastell kaa da va;[9] aa daa han so skulde heimatte, so gjekk han ni aat Baaten aa lagde Matadont'e[10] sitt inn i, aa skulde te skuva aav aa stiga inn i Baaten. Daa kom Julaskrei'i aa tok han. Da

va ei Uvitigheit, at han sette Maten fraa seg, forr han va komen i Baaten; fyre alt mæ ein[11] ha Mat i Haand'i, so æ ein urædd'e fyre Julaskrei'i. So laut Mann' vera mæ, aa so reiste dei aav innigjøno Bygdi aa va inn paa adle Kjellara aa saag ette um dar va Drikka. Naar da sto ei Vasshytta framfyre Ølbidni, so berre fya dei[12] aa gjekk sin Veg, aa naar dar sto ei Kjørebytta, so slo dei att'e Dyr'i aa vild' ikje gaa inn eingaang; men dar so inkje va noke slikt i Vegen, dar drakk dei so fælande, at ein tykte, dei kunde ribna. So va da ein Sta',[13] dei va inne paa ein Kjellar, aa Mann' sto att' ut mæ Stabburs-Troppi; daa kom da ei Kaana ut-or Stabbur'e mæ Mat, aa so saag ho danna Mann' aa tykte ho skulde kjedna han og. „Æ da du," sa' ho, aa so næbnde'o han[14] paa Nabn; men da va knapt han va go te svara. So tok ho i han, aa heldt Matakorgi fram yve Hove hass;[15] daa laut Julaskrei'i sleppa han. Aa sk'aa leidd'o han[16] inn i Stovaa, aa ga'an noke te drikka; men han va so skarven aa sjuk'e vorten,[17] at da va knapt so mykje da leet i han,[18] alt te da lei te Midnatt; daa tok han te kraana aa muna,[19] aa vart frisk' att'e.

[1] Egentlig Jula-skreid'i, det samme som Osterei' eller Oskorrei, som man forklarer ved Aasgard-Reid. Paa Jæderen hedder det: Aalgaarei. — [2] Hedder ogs. aavdaga og betegner at det sidste Glimt af Dagen er forsvundet, at det er fuldkommen Nat (afdaget). — [3] Luften. [4] Drikka er Neutrum, altsaa „Drikket." [5] Tjærespand. [6] Ølkarrene, Tønderne. Fl. af Bidne, n. [7] røre dem. [8] Urland (Aurland). Paa Voss hedder det „Audland;" i Hallingdal: „Auland." [9] hvad det nu kunde være. [10] Dont, eller Dunt, n. Sager, Tøi, Pakker, o. s. v. [11] medens man. [12] sagde de fy! [13] paa et Sted. [14] nævnte hun ham. [15] over

hans Hoved. (Hove, med aabent o). [16] siden ledte hun ham. [17] var bleven saa svag og syg. [18] man kunde neppe høre hans Stemme. let, af laata. [19] komme sig lidt efter lidt.

14. Gygrasteinen.

Da va ei Gygr,[1] so budde i da Fjedl'e, so dei kadla Gjeitatuggaa; ho va so sværande stor'e, at naar ho gjekk paa Fjedl'i, so skriva[2] ho yve Daladne, utaav dan eine Fjedltoppen aa burt paa dan andre. Ho hadde so maanga Gjeit'e, at da va inkje Tal paa, aa naar dei kom heim-rekkjande[3] um Kveldadne, so naadde Ro'i[4] ei Mil Veg. Da va eingaang, ho sat paa Fjedl'e aa yste;[5] daa hadde ho laga te ein stor'e Ost, aa heldt paa knodd'an,[6] aa hadde mest faatt han færdig'e. Daa kom han te aa detta utor Haand'i, aa so skuld'o triva ett'an[7] aa taka han att'e; men daa ribna han aav fyr'o,[8] aa dan eine Molen[9] datt aav aa foor nit-i Dalen, aa dar vart han liggjand' aa vart uppi Stein. Dan Stein'[10] ligg'e dar endaa, aa da syne Grip'i paa han ette Fingradn' aat Gygr'i. — Hellest va da no so maanga Segnidnaj førr, um adle desse Bergatrodli, at ein kunde mest verta lei'e te lya paa;[11] da va kanskje i dei Tiidna, so dei kadla Skarafydlingen,[12] at da va so fullt 'taa dei. D'æ maange Stae da skal liggja Gudl aa Penga ette dei og. Inn i Vindhelleren[13] va da ei Kista, so va fudl'e mæ Penga aa hekk i ei Gudl-Lekkja laangt inn i Berg'e. Aa ut i Maara-Berg'e sto da ei Gudlkanna i eit Hol, so æ midt i Berg'e; aa kanskje ho staar dar endaa, men dar æ so høgt aa bratt, at d'æ ingen so kann koma dar.

[1] Jættekvinde. Ordet udtales her Jyggr eller Jøgg'er. Nordenfjelds hedder det Gjura (Jure) og i Tellemarken: Gyvr.

[3] stræbede, steg. [4] gaaende i Følge. [5] Raden. Ro, med aabent o. G. N. röð. [6] lavede Ost. [6] æltede den. knodde, af knoa (aab. o). G. N. knoða. [7] gribe efter den. [8] revnede den itu for hende. [9] Stykket. Mole, aab. o. [10] Egentlig: Steinen, men det ene „n" opsluges. [11] kjed af at høre paa. [12] Skarafyllingen er en Benævnelse paa Tiden forud for den sorte Død, og forklares deraf, at alle Skar eller Bjergkløfter vare dengang fulde af Folk. [13] det Bjerg-Pas i Leirdal som ellers er bekjendt under Navn af „Vindhellen." Det sidste synes at være en feilagtig Opfatning af Navnet, da det nemlig i selve Stedets Omegn hedder, som her anført, Vindhelleren. „Heller" betyder en Grotte, en Hule i eller under en Klippe. I Leirdal hedder det Heller, i Sogndal derimod: Hillar, og paa andre Steder Hellar. (G. N. hellir).

X. Nordhordland.

Hammers Præstegjeld. — Første Feminin har i den bestemte Form æ (e); Andet Fem. har aa. Begge i Dativ enne (inne), Fl. e, bst. enna. Maskul. og Neutrum i Dativ æ.

15. Jularei'æ.

Desse gamla Segnenna um Jularei'æ[1] æ no so maanga, aa so ulika æ dei og, at da æ kje greidt aa vita, kor ein skal faa dei te høva ihop. Da ska vera som ei Frua ell ei Dronning so fær fyre, aa so eit heilt Sellskap, so fyl ette.[2] Sumle fortelja da, at ho kjøre sæg i ei Kjerra, men sumle seia da, at ho ri' sjøl aa heve ein stor Saa[3] paa Kjerrenne; aa naar ho fær te kjøra,[4] so æ da slik ein Dur aa Dyn, at ein kann høra ta paa laang Veg. Ho tæk te fara umkring elleve Daga fyre Jul; da æ dan Ti'æ, so dei kalla Maansmyss. Da va eingaang ho skulde kjøra igjønaa ein Gar, aa dar va da so traangt imyllaa Husaa, at Kjerraa

henna vart fast. Daa ropte ho te Folkje, so va i Gar'æ, at dei sku koma aa hjelpa henne, aa da gjore dei og, so mykje Kjerraa vart laus att. Daa vart ho so gla aa feiæ,[5] at ho kasta eit stort Sylvstaup attum sæg te dei, so løyste henne; da skulde dei hava fyre Hjelp'æ. Da Staup'e heve vore paa dan Gar'æ i laang Ti, aa da ska vera so fint aa grumt, at d'æ reint makalaust. — Dei fortelja da og, at Jularei'æ heve tvo Hunda[6] mæ sæg, aa naar ho fær igjønaa Garanne, so læt ho dei ga inn i Hus'æ aa faa sæg Mat, men ho vil slett inkje, at dei ska stela. Da va ein taa dei, so hadde gjengje[7] inn i ei Stova eingaang, daa Folkje va ute, aa dar foor han te aat[8] nokæ Mjelk, so sto i ei Kodla[9] i Benkj'æ; men so kom da Folk inn mæ sama, aa so tok dei Hunn' aa slo han. Daa haure Jularei'æ, at han gnall,[10] aa so ropte ho te han. „Kor æ da mæ Votte?" sa ho. „Votte æ fast," svart'an. (Da va Hunn', so eitte Votte). „Kva heve han gjort te[11] daa?" sa ho. „Aa han tok sæg litevetta Mjelk," sa han. „Aa! Gjor'an da?" sa ho; „ja daa foor da væl at han fekk Stryk; han ska faa noke hjaa mæg og."

[1] Hedder paa nogle Steder „Jolarei'æ," ligesom i Hardanger og Voss. I Sogn: Julaskrei'i. — [2] følger efter. [3] Saa betegner her et stort Kar; Bryggerkar. [4] fær te: tager til, giver sig i Færd med. [5] Hunkjøn af fegjen (feien): glad, fornøiet. [6] Lyden nd udtales her som nn, altsaa egentlig: Hunna, Honna. [7] gaaet. [8] tog han til og aad (begyndte at æde). [9] Egentlig Kolla, ɔ: Mælkekar (= Ringje, Bunke, Ask). [10] skreg, hvinede. [11] Egentl. gjort til: forbrudt sig.

16. Han Nils Prest.

Da va ein Mann aa ei Kaana, so budde paa eit lite Plass inn i Fjellbygdaa paa Voss. Dei hadde hatt

ein stor Motegaang, so da va berre Armo'æ mæ dei; dei aatte' ei Kyr, aa da va heile Buskapen deira. Dei hadde tvaug smaae Bodn,[2] ein Gut aa ei Taus; Guten eitte Nils, men kva Taus'æ eitte, hev ikj' æg haurt. So va da ein Morgaa um Summarn, at Kaanaa hadde gjengje i Markj'æ aa sku mjelka Kyr'æ si; daa hadde Bodnæ vakna aa rise upp,[3] aa so totte dei, da drog so lengje, forr Mor'æ kom heim att, aa so sku dei ga i Markj'æ aa sjaa ette henne. Men so hadde dei gjengje ein raang Veg aa kome inn i ein Skog, so dei visste inkje te fidna Veien[4] heimatt. No va da ingjen so visste kvar dei va aav=komne; Folkj'e tok te leitte aa fore yve baa' Skog aa Mark, men da va ingjen so va gv te fidna dei. Daa hadde da laga sæg so, at da va ein Prest ifraa Haraang, so kom farande[5] igjønaa Dalen, dar so dassa Bodnæ va komne; dar kom han te sjaa dei aa snakka mæ dei, aa daa va dei so svoltne aa mødde, at dei va reint vvegovne;[6] dei hadde gjengje so lengje i Umarkjenne aa ete Gras aa Røt,[7] at dei saag ut, so dei vore gravne upp or Moll'enne. No visst' ikje Presten onnor Raa ell te taka dei mæ sæg te Haraang, aa dar vart dei upp=alne hjaa Prest'æ,[8] aa vart snille aa vitige Ungdoma beggje tvau. Guten vart slik ein Kar te lesa, at da va reint ut=ifraa;[9] aa slik ein Hug hadd'an paa Bokj'æ, at han vild' ikje anna gjera; han gjekk so lengje aa drog paa Bok'ena aat Prest'æ, at dei fekk aldre liggja i Fre inn i Bokaskaap'e. Daa tenkte Presten mæ sæg,[10] at æ han so huga te lesa, so ska han no sagta faa sleppa te; aa so send'an Guten i Prestaskulen aa kosta han te Prest. So va da nokre Aar, so va Guten ut=lærde aa hadde fengje sæg Prestakadl; daa kom han heimatt, aa da fysta han daa gjore,

so foor han te Voss aa sku lyast um[11] Foreldræ sine. Dar kom han reisande seint um Kvellen aa leest vera[12] fremmande aa spurde um han kunne faa Hus mæ Natt'æ. Faren svarte da, at dei kunne 'kje taka mot han; „da va 'kje so væl," sa han „at me kunne hysa so-vore[13] Folk." „Au jau," sa Fremmande-Karen, „de maa hava ei Raa;[14] æg vilde so gjedna liggja her ei Natt." So tok Faren te skodde paa han,[15] aa so sveiv da han,[16] at da kanskje kunne vera Saan hass. „Da æ no væl inkje han Nils, veit æg," sa'an daa. „Jau, da æ 'kje umaule'[17] da," svarte Fremmande-Karen. Daa vart dei no sagta fegne[18] baa Faren aa Mor'æ, so ventande va; aa staa tok Saan' dei mæ sæg didt so han hadde Kadl'e sitt, aa so æ da no ein Von te da,[19] at dei slapp aa lia nokor Nau i Alderdomæ.

[1] Denne Fortælling er ogsaa indført i „Folkevennen," første Aargang (1852), hvor den findes omskreven paa Søndmørsk, Tellemarkisk og Stjørdalsk. Jeg har hørt den af en gammel Kone i Haus Præstegjeld; men hun fortalte Historien meget mere omstændelig end her er skeet, da nemlig nogle Samtaler og Skildringer ere for Kortheds Skyld udeladte. — [2] Udtales Boddn, for Born (Børn). [3] staaet op. [4] for: Vegjen. [5] Efter Udtalen: faranne, da nd (og ld) her er utydeligt. [6] Fl. af yvegoven (aab. o), for yvergiven, o: opgiven, tabt, som ikke kan bjerge sig. [7] for Røter. [8] opdragne hos Præsten. [9] udmærket, uden Lige. [10] ved sig selv. [11] see til, besøge. [12] lod som han var. [13] saadant. Hedder ogsaa: soere, so're. [14] finde en Udvei. [15] saae paa ham. Af skoa (aab. o); G. N. skoða. [16] saa faldt det ham ind. [17] umuligt. [18] glade. [19] saa er der Sandsynlighed for, det er at formode.

XI. Voss.

Første Feminin faaer æ, det andet faaer o i den bestemte Form; forøvrigt i Dativ enne, Fl. e, bst. enna. Fleertallets Dativ ender paa o. — aa udtales som ao.

17. Jotel-Drengjen.

Da va ein Jotel[1] eigaang, so vilde hava ein Tenste-dreng, aa sistepaa fekk han sæg ein og, aa da va ein liten Trave,[2] so inkje va noke Magt i, men han va slik' ein Kar te snakka fyre sæg, at han sto sæg be're han elde dei so va store aa sterkje. So vilde Jotelen prøva, um da va noke Gagn i'an, aa so ba'an haano[3] ga sta bera Vatn, aa slidd'an eit Byttepar te bera i; men Byttenna hans va so stora aa tunga, at Guten va 'kje go te lyfta dei fraa Markj'enne eigaang, aa inkje vild'an prøva da heldor. Han sa', at han gjor' ikje noke mæ Bytto;[4] da va ikje noke Arbei fø haano[5] te ga aa bera Vatn i Bytto; han vilde anten bera heim heile Brunn'[6] mæ ei Gaang, held daa vild' ikje han vyrja da.[7] Da hadd' ikje Jotelen noken Hug te; han vilde heldor ga sjøl daa aa bera heim ei Vassbytta aa lata Brunn' vera te ei onnor Gaang. So ba han Guten bera inn eit Faang mæ Ve;[8] men da va 'kje noken Smaa-ve, so han brukte, dan Karen; da va berre store Kubba, so da vore Timbrestokka. Daa sa Guten da, at da va 'kje Umakjen vært aa ga aa bera Veen i Faang; han va 'kje van'o[9] te slikt Smaa-Arbei han; naar han skulde bry sæg, so vilde han bera inn heila Veahus'e mæ ei Gaang. Da, totte Jotelen, vart no for mykje væl da, aa so vild'an heldor bera inn Veen sjøl. So kom Jotelen inn mæ Ve'æ, aa lae Kveikjl inn i Gruo,[10] aa ba Guten kveikja

upp.[11] Daa tok Guten te aa blaasa inn i Elvenna,[12] men han va inkje go te faa da te bredna, forr Jotelen kom aa foor te blaasa sjøl; daa fysta fekk da eit anna Lag. Han blees so, at da sto Vindflagenna[13] fraa han so sterka, at Guten fauk upp i fraa Golvæ aa foor i Tunn[14] upp i Lukt'enne, so da vore ei Fluga. „Kvi fær du so?" sa Jotelen. „Seer du kje da, æg held'o paa dansa," sa Guten; „æg tenkte berre paa da, at me skje koka aa faa oss Mat, aa naar æg saag da tok te bredna, so vart æg so gla', at æg kund' ikje halda mæg; æg laut upp aa gjera eit lite Kast." So kokte Jotelen ein Graut aa slo han upp i eit Kjærald, aa so skulde dei te eta; daa sa Jotelen, at dei skje kapp-eta,[15] aa sjaa um Guten va go te møta han midt i Fatæ. Guten sa, at han laut ut fyst aa taka paa sæg ei Kufta, aa so gjekk han ut aa leitte sæg upp ei stor'e Hit,[16] aa dan batt han paa sæg frammanpaa Bringo aa tok so paa sæg ei Kufta utan paa. So gjekk han innatt'o aa leest kappeta mæ Jotelen; men han leet ne'i Hit'æ mykje meir eld'an aat, aa Jotelen gaadd' ikje te da.[17] Sian sa Jotelen, at dei skulde ut aa bykſa um Kapp;[18] daa vild'an sjaa, um inkje Guten skje[19] tapa. Guten va 'kje go te bykſa fyre Hit'enne, so han bar paa. „Æg lyt'o hava ei Raa mæ Bomb'enne fyst, fyr' æg kjenne da, ho æ for fudl'e," sa han, aa so tok han upp Kniven sin aa skar inn igjønom Kufto aa inn i Hit'æ, so Grauten valt utor;[20] aa daa vart han so lett'o te bykſa, at han foor so ein Fugl kringum Jotelen. Daa vart Jotelen rædd'o, at Guten skje vinna, aa so tenkte han mæ sæg, at da va best aa bruka sama Raa'æ, so Guten hadde brukt; tok so upp Kniven sin aa skar lika eins so Guten hadde skore; men daa kom han te aa gjera Ulukka

paa Vomb'æ ſt, kann du veta, aa ſo vart ikje da meir mæ han. „No tvila æg fyre, du ha bykſt ifraa dæg,"[21] ſa Guten, aa ſo gjekk han inn aa tok adle Penganne hans, aa darmæ reiſt'an heimatt'o.

[1] Jøtel, det ſamme ſom Jutul, Jøtun. [2] en uanſeelig Stakkel; egentlig Pjalt. [3] befalede han ham. [4] han behøvede ikke Bøtterne. [5] for ham. fø, eller fy (aab. y), forkortet af fyre. [6] for: Brunnen, Brønden. [7] befatte ſig dermed. vyrja for vyrda (agte, ændſe). [8] en Dragt Brænde. [9] vant: G. N. vanr. [10] lagde Tændeſpaaner paa Skorſtenen. [11] tænde paa. [12] Gløderne. [13] Vindſtøbene. [14] hvirvlede omkring, ſvævede rundt. [15] de ſkulde kappes i at æde. [16] Hiit: Bælg, Hud ſom er heelt aftrukken og bruges til Sæk. [17] mærkede det ikke. „gaa te:" lægge Mærke til. [18] kappes i at hoppe eller gjøre Spring. [19] ſkje, for ſkilde eller ſkylde, ɔ: ſkulde. (Konjunktiv). [20] væltede ud af den. [21] Nu troer jeg næſten at du gjør ikke flere Spring.

Eventyret er ikke ganſke fuldſtændigt. Jf. „Aſkeladden ſom kapaad med Troldet," i Asbjørnſens og Moe's Samling.

18. Vangs-Kyrkjo.

Dan Gaangjæ dei ſkulde byggja Kyrkjo i Vangs-Sokn'e,[1] daa va dei tenkte te ſeta henne paa Bøjarmo'ny;[2] da æ ein Skogamo, ſo ligg'o ein Fjorung aavanfyre Vangjen. Dar toke dei te byggja og, men da vart ikje noko Lukka mæ da; fyr alt da, ſo dei bygde um Dagjen, da vart ne-rive naar Nattæ kom, aa da va ingjen ſo viſste, kor da gjekk te. So va da ein gamall'o Mann, ſo va ſo klok'o aa juptenkt'o, at han va vi-gjeten taa da;[3] haano ſende dei Bo' te aa ſpurde, kor dei ſku fara aat. Han gav dei da Svar'e, at Kyrkjo ſku ſta dar, ſo fire Dala møtteſt, aa da kund 'ikje vera areſta'ne[4] helde paa Vangj'æ. Dei ſeia da og, at da va ei Oks,

so dei hadde lagt fraa sæg paa Tuft'enne[5] paa Bojarmo'no, aa dan Oks'æ flytte sæg eit Stykkje kvær Natt, alt te da ho va komæ ne paa Vangjen; daa fysta vart ho liggjande. So fore dei te byggja, dar so Oks'æ laag, aa daa gjekk da so greidt, at da va so Arbei'e sku gjort sæg sjøl. Dar æ eitt Berg tett aavanfyre; dar funne dei Stein, mæ dei vilde hava, aa dan so go va og;[6] da va nett, so han skje vore darte skapt'o. Aa noke Bly funne dei dar og; da rende dei upp i Plate, aa hadde te tekkja Koren mæ. Men ette dan Ti ha 'kje dar vore noke Bly te finna, aa inkje Stein held'o, so æ te feia taa.[7]

[1] Egentlig: Sokn'enne (Dativ). [2] Dativ af Bøjarmoen (Stedsnavn). Bojar (l. bo-jar) er Genitiv af Gaardsnavnet „Bø." Mo'no svarer til G. N. mónum eller móinum. — [3] han var vidt bekjendt af det (el. derfor). [4] andensteds. [5] Dativ af Tuft el. Tupt (Tomt). [6] og den som var god ogsaa, ɔ: og det af en ret god Sort. [7] som er værdt at nævne. — Ordet „Kyrkja" maa naturligviis læses som Kjyrkja eller Kjørkja.

Den Endevokal, som svarer til G. N. 'r (Isl. ur), er her skreven med o, f. Ex. rædd'o, att'o. Den er imidlertid ikke nogen reen O-Lyd, men kun en dunkel Mellemlyd, som nærmer sig noget til o eller u, og er saaledes lidt afvigende fra den tilsvarende E-Lyd, som bruges i andre Maal. I det Hardangerske synes den at nærme sig mere til u. — Det dobbelte l og n burde maaskee oftere skrives med dl og dn; dog synes denne Overgang ikke at være saa stærk her som i det Sognske. — ld og nd udtales meget tydelig.

XII. Hardanger.

Ullensvang. — Første Feminin faaer Endelsen æ, og i Fl. er, bst. enna (inna). Andet Fem. faaer o, og i Fl. ur (or), bst. unna. Dativ bruges ikke. — aa lyder som ao.

19. Søfjoren.

Harangurfjoren kløyve sæg i tvo Greiner inst inn i Land'e, aa dan lengsta Grein'æ æ dan, so dei kalla Sø-fjoren; han skjer'u beint i ein Sør[1] aa æ mesto tri Mil lang'u.[2] Dar æ godt Jorkynde[3] aa gilde Garar, men dar æ 'kje manga Slettenna elde mangje Moanne; fyre Straandæ æ javnaste brott[4] aa berguttu, aa Fjedl'æ standa so ein Vegg paa baa'a Siur[5] aat Fjoren. Dar æ langje Stykkjæ, so æ berre Skreelop,[6] aa dar kann ingjen byggja; fyre dar ryn'u[7] aa rudlar jamt aa samt, Mold aa Stein um Hausten, aa Snjo um Vøtren aa Vaaren. Dar æ da berre djupa Gjiljanne[8] mæ bratte Rindar imydlo, aa Jor'æ æ so laus aa sundu-rivæ, at dar fær ikje festa sæg nokon Grasvvor paa henne. Men da æ 'kje allesta'ar so beld'u, maa du tru. D'æ mangje Staer,[9] at Markj'æ æ tolle' jovn[10] alt ifraa Fjøro aa upp-unde Eggj'æ, so dar gjengu ingna Skreur, so æ te seia taa. Dar æ da gilda Jorer aa slette Vvar ne mæ Sjodnen,[11] aa stora Skoga-Liar aavanfyre. D'æ meste Parten Lauvskog, so veks'u dar: Ask aa Bjørk aa Orr aa mangje are Veaslog;[12] aa endaa Fjedl'æ æ mykje-godt høgje, so naar daa Skogjen alt upp i Eggja-bar'e[13] fyre da mesta, so han ser ut mesta so eit Duun kring um Nutanne i øfsta Upsalogjæ[14] aa i Fjellskar'æ[15] upp i Himmelsyndæ.[16] Dar æ no sagta dei Fjedl'æ og, so æ so høgje, ate dar inkje veks'u Skog paa dei; men

dei liggja attanfyre dei fremstr Fjedl'æ, so ein fær ikje sjaa dei, forr ein kjem'u litevetta uppi Høgd'æ. Dar æ ein fæl'u Mengde mæ Stein i Jor'æ, men da æ go Jor likavæl baate mæ Høy aa Kodn, naar ho vett'[17] uppbrotæ aa hævda. Aa mykje Slæp aa Arbei heve dar vore lagt paa Jor'æ og. Dei so alti ha' so mykje te lasta paa Bonden, aa seia han æ lat'u aa øresteløus'u,[18] dei sku sjaa adle Steinrøysanne i Harangur, so kunde da hendt, at dei fekk are Tankar. Dar ligg'u Røysanne langs ette Fjøro so stora aa langa, at dei sjaa ut mesta so smaa Nutar; da æ Merkje paa, ate dar hev' ikje alti vore so fin'u Aakur aa Eng, so no æ dar. Aa Apla-Garar[19] aa Kissebærhagar æ dar mesta paa kvar einaste Gar, so dar gjeng'u mang ein go'u Aldufarm[20] te Byn um Haustanne. Dar æ eit serdeildes godt Aldulanð; da kjem'u taa da, at Jorkynde æ godt, aa Lukt'æ æ so maatele' vorm[21] um Sumaren; inkje æ ho so gyrmæ[22] aa raa so ut mæ Hav'e, aa inkje held'u æ ho so turr aa skorp so i Fjedlbygdanne austupaa.[23] Æg kann ikje anna seia, elde dar æ sagta veent aa hugnale' i Harangur um Vaaren, naar Soleiunna æ uppkomna[24] aa Aldubaganne bløma paa da besta; daa æ dei so kvite so Snjo, aa Blomen lave[25] taa kvar ein Kvist, so ein mest inkje kan sjaa ei Blokka,[26] aa Angjen[27] stend'u so sterk'u taa Blomen, at ein kjenne han langa Lei'æ. Aa daa stendu Lauvskogjen grøn'u upp ette adla Lianne, aa Fossanne hanga likiso kvita Borur[28] utyve Bergj'æ, aa Bekkjenne sikla i Dalslo'æ,[29] aa Fuglanne syngja paa kvar dan Kvist. Dan so kann sjaa paa slik ei Prya aa høyra paa alt da, so syng'u aa frygdar sæg paa adla Siur, aa endaa inkje kann kvikna aa kjenna sæg gla'u

han maa antan vera ein tankalaus'u Gap, elde maa han hava ei tung Sorg te bera.

[1]For: Sydr; egentl. Sudr. [2] Denne Endevokal er ikke noget reent u, men en dunkel Lyd, som ligner u eller o. (See Anm. under Voss). [3] Jordbund. [4] Hunkjøn af bratt'u. [5] for: baada Sidur. [6] for: Skridulop: Skredløb. [7] Præs. af rynja: styrte ned. [8] Fl. af Gil (Gjeel): dybe Furer, især efter Skreder. — [9] for: Stader. [10] Hunkj. af javn'u. [11] Søen. En besynderlig Form, da Ordet ellers hedder Sjo. I Lighed med „Skø'ren" (af Sko) og fl. skulde denne Form hedde Sjoren. [12] Fl. af Veaslag, for Vidarslag: Træart. [13] for: Eggjar-Barbet, ɔ: Fjeldets øverste Kant eller Rand. [14] Fl. af Uksalag: horizontal Række af Smaaklipper. [15] Fl. af Fjellskar (Skard). [16] Fjeldrand, Horizont. „Synd" med lukt y. [17] for: vert'u (bliver). [18] skjødesløs. [19] for: Apalla-Garbar (Æblehaver). [20] Frugt-Ladning. Af Alda: Frugt. [21] Hunkjøn af varm'u. [22] taaget, fugtig. [23] for: austur paa. [24] Markblomsterne ere udsprungne. [25] lave: hænger ved i stor Mængde. [26] Blad; Smaaløv. [27] Lugten. [28] Border, Strimler. [29] Fl. af Dalsla' (Slad): Sænkning, Huulning.

20. Steinen paa Tveit.

Dar æ ein Gar i Søfjoren, so dei kadla Tveit; dar ligg'u ein storu Stein i ein Bakkje nean fyre Hus'æ, aa dan Steinen gjeng'u dar ei gomol Soga[1] um. Han ska ve'[2] komen taa da Fjedl'e, so dei kadla Hausa-Nuten; da æ paa vestra Sio[3] aat Fjoren, aa Tveit æ paa dan austra Sio. Da va eigaang dar va ein Gut, so hadde kome inn te ei Gygur,[4] so budde dar i Nuten, aa so hadde Gygr'æ tott so veent um han[5] aa fengje slik ein Elskje te han, at ho vilde slett inkje sleppa han fraa sæg. Men kor da no gjekk elde inkje, so slapp daa Guten heimatt'u likavæl, aa siane vatt[6] han gift'u aa fekk ei

taa gildaste Tausenna i Bygd'æ. Daa vatt Gygr'æ so horm[7] aa sint, at ho tenkte berre paa, kor ho skje[8] hevna sæg, so da kunde vera noko te Muns. So vatt da no inkje noko taa da, førr dan Dagjen, daa dei foro te Kyrkjo aa sku vetta brudvigde; daa sat Gygr'æ paa Hausanuten aa saag paa Baatanne, so foro inn yve Fjoren; daa kann du tru, ho va 'kje go, dar ho sat. So gjekk ho inn yve Fjedl'e aa leitte sæg ut ein stor'n Stein, so ho vilde hava te hevja[10] ne paa Brurabaaten, naar dei kom att'u fraa Kyrkjo. Aa naar daa Brydlaups-Lagj'e reiste heimatt'u, aa Brurabaaten va komen ut fyre Tveitulandʼe, so treiv[11] Gygr'æ Steinen sin aa sende han aav, so da surra i Lukt'æ; men so kom ho te aa kasta for høgt, armo Trodl'e, so Steinen gjekk langt yve Baaten aa vatt liggjande paa Markj'æ, dar so han no ligg'u. Da kom væl taa da, at ho skolv taa Sinne,[12] so ho va 'kje rettule' stø' paa Haandæ.[13]

[1] Soga (aabent o), Sagn. G. N. saga, acc. sögu. — gomol er Hunkjøn af gamall. [2] ve, el. væ, for vera. [3] for: Sido. [4] Udtalt næsten som Gjøgur. Egentl. Gygr. [5] syntes saa godt om han. [6] vatt, for vart: blev. [7] Hunkjøn af barm'u. [8] skulde. [9] saa at det kunde rigtig forslaae. Te Muns: tilgavns, af Mun. [10] slænge, kaste. [11] greb. [12] Vrede. [13] Udtales med den almindelige Lyd af aa, ikke som ao.

XIII. Søndhordland.

Finbaas. — Stærke og svage Femininer faae samme Former, nemlig: den bestemte Form o, Fl. er, bst. enne. Dativ bruges ikke.

21. Kjøkemeister-Tale.

Gje Ljo, gje Ljo,[1] godt Folk, aa lat mæg faa tala. De maa 'kje fortryta paa, at æg hindra dokke i dokkas

Snakk aa Tale; da ska kje vara lengje, forr de ska faa taka da att'e.[2] — Her æ komen ein Rett paa Bor'e; han ha kosta mæg mykje Stræv aa Moa. Da var i Maaro tilegt, daa Orren tok te kurra, aa lengje forr æg va vakjen, daa hadde Brur'o stee[3] opp or varma Sengj'o aa kom aa vakte mæg. Æg haure da i Hov'orslo,[4] at hu sa', hu vilde ha' ein Rett aat Bru'-gommen føre Sjaasvæve,[5] aa da skulde vara ein Graut, kund' æg skyna.[6] Æg rauk opp or Sengj'o, baa berr-arma aa berrføtte, aa rende te Kokkjen; daa laag hu aa sov mæ i Gryta onde Hove aa adle Tvogenne[7] paa sæg te Aaklæ'. Svart'e va hu, aa kolette va hu, aa idl'e[8] vart hu og, daa æg sa, ka æg vilde; hu jagde mæg aav aa sa, æg skulde fara ette Gryn, da føsta æg gjore. Æg treiv Stakkjen te Kokkjen aa kasta yve Akslenne, før' æg va berrarma, sku de veta; aa so laupte æg te Sjøs aa treiv ein Baat aa sette paa Sjøn. Daa æg sku te sjaa,[9] so va Baaten baa sond' aa roten; inkje va der Nygla[10] aa inkje meir elde ei Aar; Vin-den sto taa Land'e, aa te Havs bar da mæ mæg; den eina Haand'o laut æg halda i Nyglehol'e, aa den andra Haand'o laut æg styra mæ. So visste æg ikje taa, forr æg va komen i Mil onda Land,[11] daa saag æg eit Farty, aa da va ein Hollændar. Daa tok æg Kokkjen sin Stakk aa sette paa Aar'o te Flagd; Stakkjen va korka-leta[12] mæ svarte Kola-Rend'er[13] paa, aa daa Skiperen fekk sjaa han, so tok han da før' et Turka-Flagd[14] aa vilde reisa sin Veg. Daa laut æg ropa mest æg vant,[15] aa bea han gjera so væl aa bia, aa daa kund'an hoyra da paa Maal'e, at æg va 'kje noken Turk. „Ha du Gryn?" sa æg. „Jaak," sa han; da va paa Hollands Maal.[16] So kom han te mæg aa

sturta i heil'e Tonna mæ Gryn ner i Baaten min; aa so va altsama væl, anna da at Baaten lak so fælt,[17] alte heile Grynadongjen vart opp i ein Graut. So snudde æg te Lands aa kom heim aa drog Baaten lika opp i Kokkahus'e. „Der ha du Graut," sa æg te Kokkjen, aa so kom hu aa sku smaka paa han. „Tvi vare dæg, kor salt'e han va, aa inkje æ han kokt'e heldt'e," sa hu. „Aav ette Mjelk," sa hu. No laut æg redna te Skogs; men inkje fant æg Kydn'o,[18] aa inkje hadd' æg noko te malka i, anna i botnalaus'e Kipa;[19] den dytte æg te mæ i Torva, aa so fant æg i Mærr aa nokre Purker; dei malka æg opp i Kipo aa bar da so heim te Kokkjen. Daa blikkast hu lite Grand'e,[20] men so jagde hu mæg aav ette i Tvora[21] te røra Grauten mæ. No laut æg paa Skogjen ein Gaang te, aa gløymde so att'e Oks'o; so laut æg riva opp i Fura mæ Rot'o aa bera heim te Kokkjen. „Der ha du Tvora," sa æg. Men endaa va hu 'kje nøgd'e.[22] „No ska du aav te Byn ette Krydder te strøya paa, aa skonda dæg og, so inkje Grauten ska svia," sa hu, aa so smore[23] hu te mæg mæ i Tvoga. Ka æg inkje va vaska førr, da vart æg daa. Te Byn laut æg, aa heimatte laut æg, aa heimatte kom æg og, baa mødd'e aa svulten aa tøst'e, so ingjen kann ondrast paa. Daa føsta sa' Kokkjen, æg sku sleppa. — Men no vil me inkje drygja lenger, førr me smaka paa Retten vaar; æg meina meste, han ska vara etande.[24] De ska 'kje gjera dokke rædde, om de sku koma te sjaa noko svart paa'an; da kan vara Molde-klompar taa Tvoro elde Sot, so ha dutte ne taa Rand-aasen,[25] daa Kokkjen rørte mæ den laanga Tvoro; men da æ 'kje te bry sæg om. Æg ska sjøl eta føst'e, so mykje de ska sjaa, at der æ inkje te ottast føre.

[1] Hedder ogsaa Ly. Egentl. give Ljod. [2] Eller: ta' da atte, ɔ: begynde igjen, fortsætte. [3] for: stede el. stide: staaet. [4] Forvirring, Søvnsvimmel. [5] for Hjaasvæve, ɔ: Sengkammeratskab. [6] Eller: skjøna. [7] Vaskekludene. Tvoga, aab. o. [8] for: iller (vred). [9] see til. [10] Tap i Bunden af Baaden. [11] Eg. undan Land: fra Land. [12] farvet med Steenmos (Korkje), atsaa blegrød. [13] Kulstriber. [14] tyrkisk Flag. [15] vant for vann. Ligesaa: fant for fann. [16] Ordet „jo“ hedder i denne Egn: jog. [17] var saa forfærdelig læk. [18] Kydn'o (Kverne), en uregelmæssig Form for Kydn'e (Kyrnar). [19] et Slags Vidiekurv. [20] blev hun en Smule blidere. [21] Tvora (aab. o), Røretræ, Tvære. [22] fornøiet. [23] for smurde. [24] spiselig. [25] Bjælken hvorpaa Grydekrogen hænger.

Da de aabne Vokaler i denne Egn udtales temmelig bredt, er her skrevet: veta, leta (med e for i), føre, føst, tøst (med ø for y), onde, sond, skonda, Dongje, Klomp (med o for u), og egentlig kunde her ogsaa skrives: Fora, Tork, storta (o for u), øve, døtte (ø for y), hæra, gjæra (æ for e). Nogle vilde vel ogsaa have skrevet: Haave, raaten, kaalette, Tvaaga, Tvaara (med aa for o); dog er denne Overgang ikke saa stærk som de forrige.

Dette Stykke er en af de forskjellige Taler, som Kjøgemesteren holder for Bryllupsgjæsterne i det Dieblik, da Brudegrøden er baaren paa Bordet. Den her anførte Tale fra Findaas har ogsaa forhen været trykt; den findes nemlig i Provst N. Hertzbergs Beskrivelse over Bondeskikkene i Hardanger og Søndhordland, indført i „Budstikken,“ 3die Aargang (1821), og er derfra siden indført i et Par andre Skrifter. Da jeg imidlertid har faaet Hjælp af en indfødt Findaasing, har jeg foretaget adskillige smaa Forandringer i Texten. Der gives nemlig ingen staaende Formular for saadanne Taler; de ombyttes og forandres paa mange Maader og forefindes derfor i meget forskjellig Form. Paa Søndmør har man endog en saadan Tale paa Riim, og den stemmer tildeels noget overeens med den her anførte, fornemmelig i Slutningen.

Af forhen bekjendte Prøver af Bygdemaalene i Bergens Stift gives der kun faa, uagtet der dog ere Dialekter, som vel fortjente at være mere bekjendte, og der ogsaa findes adskilligt, som kunde være værdt at optegne, især af Viser og Vers. Foruden adskillige Stev forefindes der ogsaa enkelte Stumper af gamle Folkesange og endog af Kjæmpeviser, men de synes at være saa nær ved Forglemmelsen, at det vistnok vilde blive vanskeligt at faae dem samlede. Af de nyere Vers og Viser er der ellers mange, som ikke vilde være skikkede til Udgivelse, f. Ex. de som kun handle om Personer og Begivenheder i en Bygd, og som ikke ret kunne forstaaes udenfor Bygden. Hertil hører blandt andet den saakaldte Endeløysa (eller „Endelause-Visaa"), som omtales i Sogn og paa flere Steder, og som kun bestaar af en Række af Bygde-Stev, der omskiftes efter Tid og Sted og altsaa hverken have Begyndelse eller Ende.

Fra Søndmør har man enkelte Sange, som dog ikke høre til den egentlige Folkedigtning. En Kjæmpevise, kaldet „Runda-Visaa," omtales af Strøm (i det norske Videnskabers Selskabs Skrifter, Ny Samling 1, 167); imidlertid giver han kun et Uddrag af Indholdet og anfører intet af selve Visen. Adskillige gamle Vers og Formularer (Vesser) findes anførte i Sivert Aarflots Landbøblad, og enkelte nyere Viser ere ogsaa udkomne fra Bogtrykkeriet paa Egsæt. En Fortælling i denne Dialekt er indført i Tidsskriftet Folkevennen for 1852.

Fra Nordfjord og Søndfjord er, saavidt jeg veed, intet udgivet i Bygdemaalet. — Fra Sogn har man den gamle bekjendte Vise om „Rabnabrydlaup'e," ogsaa kaldet „Fuglavisaa" (i Sogn) og „Bjønnavisaa" (i Søndmør). Den har imidlertid været skjødesløst skreven, saa at den, saadan som den hidtil har været trykt, ikke giver noget rigtigt Begreb om Sognemaalet, men kunde ligesaa snart henføres til en anden Dialekt.

Fra Nordhordland har man endeel Viser paa Prent. Af disse mærkes den bekjendte: „No kom æg taa Fjedlæ," som findes i Hallagers Samling, men ellers ogsaa er særskilt udgiven i Bergen i et rettere og bedre Sprog. Af nyere Viser mærkes en Selskabssang, der begynder saaledes: „Æg ska syngja, men de

maa — inkje Visaa mysforstaa," og den morsomme Spotvise: „Me æ kje endaa so ganske vekk." Desuden findes et Par af Edv. Storms Viser og et Par søndhordlandske Viser ogsaa omskrevne paa Nordhordlands Maal og trykte i Bergen.

Fra Voss har man, saa vidt vides, desværre intet paa Prent. — Fra Hardanger haves kun lidet. En for sin Tid høist fortræffelig Beretning om Hardangermaalet, af M. Schnabel, indeholder kun Ord og Talemaader; den blev desuden kun begyndt og ikke fuldført. I Provst Hertzbergs Beskrivelse over Bondeskikkene, i Tidsskriftet Budstikken (1821), findes derimod adskillige Taler og Smaastykker, deels i det Hardangerske og deels i det Søndhordlandske. Enkelte gode Viser skal forekomme, men findes ikke trykte. Det er Skade, at man ikke skal have flere Prøver af saa fortrinlige Bygdemaal som det hardangerske, vossiske og sognske, da disse i al Fald fortjene fuldt saa megen Opmærksomhed som de søndenfjeldske Dialekter, af hvilke man nu har saa mange og gode Prøver.

Fra Søndhordland har man ogsaa lidet, men deriblandt er dog et Par af de ypperligste Viser, som findes i Landet, nemlig „Bonden i Brydlaupsgaren" (I ryfandes Uveer aa fykandes Vind), og „Brydlaup'e henna Siri" (Høyr du Siri Dotter mi). Den Form, hvori de findes skrevne i Hallagers Samling, er nemlig den søndhordlandske og ikke, som angivet, den hardangerske; imidlertid er de meget udbredte og bekjendte overalt i det Vestenfjeldske. — En Selskabssang, som begynder med de Ord „Her æ me Grannar tre uti Lag," skal ogsaa have været trykt; men det er uvist, om den hører til Søndhordland eller Ryfylke.

D. Kristiansands Stift.

XIV. Jæderen.

Femininerne have i den bestemte Form *aa*, i Fl. *e*, bst. *enne*. Dativ bruges ikke. Bløde Konsonanter i Udlyden.

22. Resen paa Li-Fjedle.[1]

Her æ mange Segnenne her isjaa okke[2] au, naar ein bare va go' te haatta paa dei;[3] men naa veid æg ikje naage te fortelja, anna hell om Resen, saa vilde broda[4] ne Bykyrkjaa. Naar du kjem'e reisanne te Stavanger ette Postveien, saa seer du naagaa Bakka, saa liggja ein liden Mole[5] fraa Byn, aa saa ser du ein stor'e Steidn, saa ligg'e i Hibnaleide[6] paa ein a desse Bakkanne. Den Steidn'[7] æ der ei gamalle Segn om, ate han ska vera komen a et Fjedl, saa æ bortaføre Fjoren, aa saa heide Lifjedl'e. Dæ skulde vera i den Ti'aa,[8] daa Bykyrkjaa va bygd'e, aa daa æ dæ naa skjønt længje sia;[9] føre Bykyrkjaa æ ligasaa magalaust gamalle, saa hu æ magalaust ven'e aa stor'e aa onnale'[10] bygd'e. Naa va detta i dei Tienne, daa Resanne aa alt saavre[11] Trollskab va te (æg veid naa inkje korvidt ein ska tru dæ); aa saa kann du tænkja, ate Resanne ligte ikje dæ, der vart bygde slige Hus; føre te fleirne[12] Kyrkje der vart, te meir Kristendom vart der au, aa te mindre vart Resanne si[13] Magt. Derføre va dei idle[14] paa adle Kyrkjenne, aa større aa venare dei va, idlare vart Resanne;[15] allramest maatte dei harmast, naar dei saag ei slig'e Kyrkja saa Bykyrkjaa. Daa va dæ ein Rese, saa gjekk oppaa Lifjedl'e aa tog sæg ein stor'e Steidn aa kasta, aa meinte han skulde

treffa Kyrkjaa aa slaa henne i Knas;[16] men dæ vart ikje naage a dæ; føre Steidn' kom ikje saa langt, saa han skulde; han vart liggjanne[17] paa Bakkjen, der saa han ligg'e ennaa. Daa fosta vart Resen skikkele' sint'e, daa han saag, at'an inkje trefte; reiv saa laust et stort Stykkje a Fjedl'e aa heiv[18] dæ i Luft'aa sama Veien; men dæ naadde heller inkje Kyrkjaa; dæ datt ne tett attemæ.[19] Detta Stykkje va saa stort aa tungt, ate dæ gjekk avleides[20] ner i Jor'aa, saa der vart ei stor'e Hola[21] ette dæ, aa den Holaa rann fudl'e mæ Vatn. Dæ æ den Kjødn'aa,[22] saa dei kadla Breiavatn'e.

[1] For Lidfjell'e. Rese er = Rise, Jætte. [2] hos os. Lyder sædvanlig „isj'okke." I Hardanger hedder det: isjaa aako (isj'aako, el. sjaako). I det gamle Sprog: hjá (í hjá) okkr. — [3] komme dem ihu. „haatta paa" bruges ogsaa i Søndre Bergenhuus Amt; paa Søndmør hedder det: haa ette. [4] For brjota. „saa" istedetfor: som. [5] Mole (aab. o), Stykke. [6] for Himnaleite, ɔ: Horizonten. [7] for: Steinen. [8] Tiden. [9] temmelig længe siden. [10] for: undalege (undarlega). [11] Egentlig saavore: saadant. [12] Hedder ellers fleire. [13] Risernes. Denne Brug, af Ordet „sin" istedetfor Genitiv, er meget udbredt i det Vestenfjeldske. [14] for ille. [15] Her maa Ordet „te" underforstaaes (te større, te illare); altsaa: jo større — desto vredere o. s. v. Denne Ordføining bruges ogsaa ved Bergen og paa flere Steder. — [16] Hedder ogsaa: i Kras. [17] Efter Udtalen for: liggjande. [18] slængte. [19] ved, nær hos. [20] for avleites, ɔ: af Syne, saa langt at man ikke kunde see det igjen. [21] Hola (aab. o), Hul, Grube. [22] Kjødn for Tjorn: Vandpyt.

XV. Sætersdalen.

Første Feminin faaer i den bestemte Form æ (e), i Dativ inne, — Fl. e, bst. inne. Andet Fem. faaer a, Dativ unne, — Fl. o, bst. unne (unn).

23. Skyttaren paa Heio.[1]

Dæ va ein Skyttare eigaang, som va paa Heio aa vilde skjote Fugl, aa so gjekk han igjenom ein Skog aa bare saag upp i Toppanne aa glaapte[2] ette Fuglo, aa daa visste han ikje av, fyrr han va komen inn i eit Hus, som han alli[3] ha set fyrr. Der va stora Stogo[4] paa adda Sio,[5] aa langa Svole imiggjom,[6] aa Hurinne[7] vaare so manga, at dæ va inkje Tal paa. Der gjekk han aa sveiv ikring so lengje, te han va lei'e; inkje saag han Fokk,[8] aa inkje visst'an aa finne Vegjen ut=te. So va dæ daa ein Sta, han tokkest høyre, at der va Fokk inne, aa der let han upp ei Hur aa saag inn; daa sat der ei Gjente eisemo'[9] inne, aa so tala han te 'enne[10] aa spurde, kaa Fokk dæ va, som budde paa den Garen. Ho svaara[11] dæ, at dæ va Tussefokk[12] som budde der, aa Garen va so laga, at ein maatt' ikje sjaa 'an,[13] fyrr ein kom inn i han, aa daa kunna ein inkje koma ut=te. Dæ hae gjengje sossi[14] te mæ henne au; ho hae vore der i lang Ti aa hae inkje visst, kossi[15] ho skilde sleppe heim=te. Daa vart Skyttaren rædd'e aa spurde um ho inkje visste noko Raa, at han maatte koma ut; aa Gjenta sa dæ, at ho skilde sei'o[16] ei Raa, fyst han bare vilde lova, at han skilde koma atte aa taka henna ut or Gar'æ, aa dæ lova han au, at han skilde gjera. „Naa ska du fygje[17] me," sa ho, aa lata upp den Hur'æ, som eg syner deg; der sita dei mæ Bore aa eta, aa den som

site hægst i Padd'æ,[18] dæ æ Kungjen, aa han æ større aa veenne[19] hell adde dei aire,[20] so du kjenner'an, dæ fyste du ser 'naar[21] i Stoga. Daa ska du taka Byrsa di aa sigte paa Kungjen, men du ska bare sigte, du maa inkje skjote. Daa vare[22] dei rædde aa jaga deg ut, men dei tor' inkje gjera deg noko, alt mæ du heve Byrsa. So æ du bergd'e, aa daa maa du tenkje paa meg au; du ska koma hidt fyste Tosdags-Kvelden, aa den aire aa den trea Tosdagskvelden au, men daa ska dæ vera vist, at eg ska fygje de heim-te." So gjekk ho ut aa synt'o[23] Hur'æ, som han sku lata upp, aa so gjekk han inn; daa saate[24] dei 'naar mæ Bor'e aa aate aa drukke, aa so tok han Byrsa si aa sigta paa den, som sat hægst i Padd'æ; daa vorte dei rædde aa sprunge fram, aa han gjekk unda, aa dei gjinge ette, alt te han va utkomen, aa dermæ slapp han fraa dei aa kom godt heim-te. So gjekk han upp aa Fjødd'e[25] fyste Tosdagskvelden, aa so gjekk han den aire au, aa tala mæ Gjenta baae Gaangjinn, men trea Gaangj'æ, daa dæ galdt mest um, daa kom han der inkje; kaa dæ va, som hindra'an, hev eg inkje fengje vita.[26] Dæ va eigaang daa Skyttaren va paa Hei'inne, aa dæ va væl trju helle fjogo[27] Aar derette, daa høyrde han eit, som gret aa let aa bar seg so idde,[28] aa tala um ko leidt aa dauvlegt[29] dæ va aa vera so eisemadde aa alli mei[30] faa koma heim. Daa kunna han høyre, at dæ va sama Gjenta, som han hae funne der fyrr, aa han gjekk ikring aa glaapte aa leita paa adda Sio; men daa va han alli go te sjaa nokon Ting anna hell bare Markj'æ aa Skogjen der som aire Stae.

[1] For: Heidom. [2] saae, stirrede. Af glaape. [3] aldrig. [4] Stuer. [5] paa alle Sider. [6] Svaler eller Ganger imellem.

imigjom er egentlig: i midjom (el. imilljom). [7] Dørene. Af Hur. G. N. hurð. [8] Folk. [9] Ellers: eisemodd, og i Hankjøn: eisemadde (for eismall), ɔ: eenlig, alene. [10] til hende. [11] Hedder egentlig: svora (aab. o), ɔ: svarede. [12] Underjordiske. [13] man kunde ikke see den. [14] saaledes. [15] hvorledes. — Konjunktivet af „skulde" hedder deels skjilde (sjelden skylde), deels silde; i Tellemarken: skille. G. N. skyldi. [16] For: segja honom (sige ham). [17] For: fylgje. [18] høiest i Bænken. hægst af haag'e (høi). Padd for Pall. [19] vakkrere. Nogle Steder: venre. [20] end alle de andre. aire for adre. [21] længere ind. „naar" for innaar, andre Steder: innar og inna. Modsat aataar, for utar. [22] vare, ɔ: blive. Formodentlig for varda; paa andre Steder: verta (G. N. verða). [23] For: synte honom (viste ham). [24] Fl. af sat (sade). [25] Fjødd for Fjell. [26] faaet at vide. [27] tre eller fire (i Neutrum). G. N. þrjú eða fjögur. [28] For: ille. [29] kjedeligt. [30] aldrig mere.

Ordene „ut-te" og „heim-te" staae istedetfor ut-atte og heimatte.

24. Ho Tore paa Nut'æ.

Der æ ein Støil,[1] som dei kadde[2] Nuten, aa som ligg'e langt aust aa[3] Heiv; dæ va ein Gar'e i gamle Daga, aa daa budde der ein Mann som heitte Knut'e,[4] aa Kaana heitte Tore.[5] So va dæ eigaang um Vetteren tett fyre Jol'æ, daa hae dæ Jagt ni' so mykjen Snjor'e,[6] at dei maatte ikje koma so langt, at dei funne Fokk; fyre der va so langt aa gange, at dæ va fimm[7] Fjorunge fra nimmaste[8] Gar'æ i Bygd'inne. So hae dei gløymt Dagatal'e, so dei vaare ikje rett visse paa, nær Jol'æ skilde koma, aa dæ tokte dei, va leidt, som dæ au va;[9] men dæ va ikje onno Raa hell aa gange so langt, at dei funne Fokk aa finge høyre, kor lengje dæ va te Hægj'inne.[10] So va dæ ein Govvirsdag'e um Morgonen, daa vilde Kjeringjæ gange ut i Bygd'æ,

aa Mannen skilde vera heime, aa so gjekk ho daa aa brøytte[11] i Snjor'æ eit lite Bil,[12] men Snjor'en va so stor'e, aa Skavlanne vaare so haage, at dæ vart ikkje langt Stykkje, fyrr ho va so trøytt i Njoo,[13] at ho va reint trota[14] aa laut leggje seg ne i Snjofonnæ aa kvile. Daa høyrde ho eit som tala inn i ei Ufs[15] i Fjøddæ, aa dæ ropa te 'enne aa sa dei Or'æ: „Dikke Dikke,[16] Tore, baka Brau te Jole; Nott'æ ei aa Daganne tvei;[17] so lengje æ dæ te Jole." So reis ho[18] aa vende heim=te aa nøytte seg au; ho tokte, dæ va 'kje mei Ti, hell'o turte,[19] nær dæ va 'kje ko[20] tvei Daga te Jole.

[1] Støil for Stødel (Sæterplads). [2] for kalle. [3] aa, ɔ: paa. [4] for Knuter (Knútr). [5] Egentlig Tora. G. N. þóra. [6] Snee. G. N. snjó'r. [7] G. N. fimm (fem). [8] nærmeste. [9] som det virkelig var. [10] Hæg for Helg. [11] vadede, brød Vei. [12] en liden Stund. [13] i Knæerne. Njo for Knjoom. G. N. knjäm. [14] trota (aab. o): opgiven, hjælpeløs af Udmattelse. [15] Klippevæg. [16] dikke skal betyde at banke og jævne, saaledes som man gjør med Brødleiverne, naar man bager. Er ellers et dunkelt Ord. [17] to (i Hankjøn). G. N. tveir. [18] stod hun op. — nøytte seg: skyndte sig. [19] mere Tid end hun behøvede. Egentl. turfte. [20] ikje ko: ikke mere end, ikkun. Ved Mandal hedder det: „ikje kon."

Dette Sagn synes ogsaa at tilhøre enkelte andre Steder i Landet. Jalfald har man paa Søndmør et Barnevers, som lyder saaledes: „Statt upp Tore, bake te Jole; d'æ berre tvo Dage te Jole." Formen „Jol" bruges altid i dette Vers, uagtet Ordet ellers hedder Jul. Jf. G. N. til jóla.

Af de Tilfælde, hvori de søndenfjeldske Dialekter adskille sig fra de vestenfjeldske, kunne følgende her anmærkes. Infinitiverne

have forskjellig Endelse, saaledes at nogle ende paa a (f. Ex. vera, bera, fara, koma, sova), men de allerfleste ende paa e. Femininer med Endelsen a forekomme ikke; derimod findes nogle med Endelsen u (f. Ex. Furu, Evju), medens de allerfleste ende paa e. Stærke og svage Femininer adskilles overalt i Fieldbygderne; saaledes i Fleertal, hvor de stærke faae: ir, er eller e, men de svage faae: ur, or eller o; f. Ex. Skaal, Skaalir; — Kiste, Kistur.

XVI. Tellemarken.

Sillejords Maal. — Første Feminin faaer i den bestemte Form i, Fl. ir, bst. inn (inne). Andet Fem. faaer a, Fl. ur, bst. unn (unne). Dativ bruges ikke.

25. Argehovden.

Der æ et Vatn, som dei kallar Møsvatn'e; dæ ligg'e høgt uppe millom Fjell'i, aa d'æ saa stort aa langt, at dæ gjeng'e langt nor i Almann-Vidd'i,[1] aa hellest æ der store Bugtir aa Kilar[2] paa baae Siur. Der æ mange Moar aa Slettir langs mæ Vatn'e, aa store Bjørkeskogar; i gamle Dagar heve der vore Furuskog au, fe der æ fullt av Furuøt'ar aa Læg'ar[3] i Moanne. D'æ meste Parten Oyemark,[4] som bli brukt te Stauls-beite[5] um Sommaare; fe der æ slike gille Grasmarkjir, at Kræturi bli feite paa et lite Vil,[6] naar dei gjeng'e der. Dæ va ein Man der uppe fe ei Ti sea,[7] som dæ va myklje Snakk aa mange Segnir um; dæ kann vera som ein Manns-Alder helle tvo, sea han va te; han heitte Andres, men hellest plagar dei[8] naa jamnaste kalle han Argehovden, ette Gars-namne. Dæ va mange, som trudde, at han va ein fremminde Kar, som ha' reint langvegjes ifraa; men Sanningji æ dæ, at han va baa'

fødd' aa upp-vaksen i næmmaste Bygd'i. Der æ ein Gar, som heiter Juvik, aa der va ei Gjente, som heitte Margjit; denna Gjenta ha'en huglagt,[9] aa ho vilde au gjønne hava'n;[10] men dæ va inkje Raa te, at dei kunna faa einann'.[11] Far hennars va saa sinna[12] paa honom, at han told' ikje eigaang sjaa'en; han syntes væl, at han va for mykje trassig aa sjavstyren,[13] aa dæ Lyte va han vist inkje fri'e fe, ette som dæ syner seg paa Atfær'i honoms. Daa tok han seg fe aa rømde oto[14] Bygdi aa tok Gjenta mæ seg, aa reiste saa aust ive Heiann te Nummedal helle horhelst dæ va; aa der va dei daa noko Ti fram ette aa heldt seg i Skugg aa Skjul; fe dei va rædde, at dæ stu koma Spurlag[15] ette dei. Saa va der ein Kjov,[16] som dei kalla Pipargaren aa som va mykje namnkjend i dei Ti'inn; han heldt seg au der i Fjøllbygdann, aa der kom han i Lag mæ Argehovden aa lokka saa honom mæ seg te stela; hellest ha dei sagt, at Argehovden stal ikje sjav,[17] men han bar fram dæ, som hin ha' stole, aa dei heve et Vers um dæ, som lyer saa:

„Pipargaren va rast'e te stela,
men Argehovden va sterkar' te bera."

Men saa vart han daa lei'e av den Livemaaten au; aa dæ va væl leidt fe hennar, som stu vera Kjeringsi honoms au, tenkjer eg. Saa fekk dei den Tankjen, at dei stu fara te Heimbygdi si atte, aa saa reiste dei vest ive Heiann te Mosvatne; men dei tord' ikje gange ne i Bygdann. Daa va Far te ho Margjit dø',[18] sama Ti'i som dei kom austa-te; dei sat upp i ein Nut ama-fe[19] Garen aa glotte ne i Ton'e,[20] aa daa saag dei Likfæri, som reiste te Grav'l mæ'en. Daa gjekk ho Margjit ne i Garen te Systeri si aa fortaalde, hose[21] dæ

Ko' te, aa ba' seg noko te liva utav. Aa fea fekk dei Lov te aa roa[22] seg Plass upp mæ Mesvatn'e, aa der rudde dei aa sette seg upp ei liti Stogu; men altsama gjekk saa stilt aa dult, at dæ va faae, som visste noko um dæ, aa inkje va dæ mange, som kom der heller, anna hell Hjuringar,[23] som kom der mæ Kræturi. Men saa blei dæ daa kunnigt,[24] saavidt at dæ kom fe Ovrigheiti, aa daa ha' dei alt vore tesama i saa lang Ti, at Bon'i[25] deires va store, aa dei eldste va vaksne jamvæl,[26] daa dei kom te Presten aa sku bli kristna. Eg hev ikje høyrt at Argehovden lei noko Straff, fe dæ han ha forbrote seg; dei totte væl saa, at han ha lie vondt nok før; aa mæ Bon'i honoms sto dæ au saa ille te, at dæ blei ikje noko av dei. Men Plassen æ bygd'e endaa, aa naa æ dæ ein heil'e Gar, aa d'æ jamvæl tvigara,[27] saa der bur tvo Bønd'ar paa Garen.

[1] Almann-Viddi, eller blot Viddi, er Almindingen eller de øde Marker inderst imellem Fjeldene. [2] Fl. af Kil: en smal Bugt. [3] Fl. af Laag: et gammelt nedfaldet Træ. [4] Sæterhavn. Staul er egentlig Støul for Stødul. [6] paa en kort Tid. [7] for en Tid siden. „fe" (egentl. fi, aab. i) er forkortet af firi (ɔ: for). G. N. firir og fyrir. [8] pleier man. [9] af hugleggje: forelske sig i. gjønne: gjerne. [10] For: hava han. [11] Egentlig: ein-annan. (hinanden). Her hvor der tales om En af hvert Kjøn, skulde det egentlig hedde: eit-anna, ligesom „kvart-anna" i Bergens Stift. — [12] vred (= sint). [13] For sjalvstyren: selvraadig. [14] For: utor. [15] Efterspørgsel. [16] Tjov (Tyv). [17] For sjalv. [18] For daud. Ogsaa i mange andre Distrikter gjøres den latterlige Forskjel imellem død og daud, at det første bruges i Alvor og om Mennesker, men det sidste kun om Dyr og i Spøg. — [19] ovenfor. [20] saae ned i Gaarden. gloste af glose (se). Ton for Tun. [21] hvorledes. G. N. hversu. [22] For rydja. Imperf. rudde. [23] Juring for Hjurding, egentl. Hyrding (Hyrde). [24] be-

kjendt. [25] Boon, Fl. af Baan (Barn). [26] endog. [27] her er endog to Gaarde, el. Gaarden er deelt i to Brug.

Denne Tildragelse findes, saavidt jeg erindrer, ogsaa beskreven i Grave's Fortællinger for Bondestanden. Her er den imidlertid indtagen efter mundtlig Meddelelse.

26. Guro Eilivskjønn.

Den Ti'i[1] daa Svartedauen gjekk ive Land'e, daa va dæ mangt eit Hus, som blei tomt fe Folk, aa daa maatte dæ vist vera auskle[2] aa langsamt fe dei som atte livde. Der æ ei Bygd hell ei Grend[3] (som me kallar dæ paa kons[4] Maal), som ligg upp i Land'e aama-fe Siljor, aa som heiter Manndalen; den Bygd'i skal hava Namn'e sitt av dæ, at der va 'kje meir hell[5] ein einaste Mann, som livde atte, daa Svartedauen ha' gjengje der. Aa saa æ der ei Fjøllbygd langt vesta-fe, som heiter Øyefjøll; ho skal ha fengje[6] Namn av dæ, at der va reint øye[7] ette Svartedauen. Der va bare ei Kjering, som heitte Guro, aa som budde paa den Garen, som heiter Eilivs-Kjønn;[8] ho livde ette, daa alle hine va døe,[9] aa daa gjekk ho i Kring i Bygd'i aa saag inn i Garann aa leita ette Folk, men ho fann ikje anna hell tome Hus'i.[10] Der æ et gamalt Vers um hennar, som æ dikta i Fjøllmaal," aa dæ lyer saasaa:

Dæ va Guro Eilivskjønn,
ho saag seg fram ette mæ Hadde:[12]
D'æ so[13] langsamt i Heimi[14] liva-
eismadd ette dei adde.[15]

[1] For Tidi (Tiden). [2] For audslegt: kjedeligt af Mangel paa Selskab. [3] Udtales oftest Grænn. Det betyder ellers Naboskab; her ogsaa et Bygdelag. [4] Egentlig okkons, ɔ: vor. Be-

stenfor hedder det okka. G. N. okkar. — [5] end. Hedder ogsaa: „inkje bare ein." [6] faaet. G. N. fengit. [7] For øyde. [8] Egentlig: Eilivs Tjørn (Tjønn). [9] For daude. [10] Fleertal; altsaa „tomme Husene." [11] Herved forstaaes Sproget i de øverste Fjeldbygder. [12] For Halle. [13] Dette „so" skal egentlig udtales med aabent o (næsten som „saa") ligesom i Sætersdalen. [14] Dativ af Heimen. [15] adde for alle. eismadd for eismall (einsmall).

Af Bygdemaalene i Kristiansands Stift har man rigtignok endeel Prøver, men disse ere dog med faa Undtagelser kun fra et eneste Distrikt, nemlig Tellemarken. Der findes imidlertid meget, som var værdt at optegne, i dette Stift, især af Viser og Stev, og fornemmelig kan Raabygdelaget og Tellemarken ansees som Folkepoesiens rette Hjem. Det er her, at de fleste Stev, de fleste Skjemteviser og de fleste Kjæmpeviser forefindes. Enkelte Kjæmpeviser skulle rigtignok ogsaa forekomme i den vestlige Deel af Stiftet, men imidlertid synes dog disse saavelsom de øvrige Distrikters Forraad af saadanne Sager at være kun en Ubetydelighed imod den store Rigdom, som Tellemarken tilbyder.

Fra Ryfylke eller Stavangers Omegn har man et Par Viser, som ere trykte tilsammen, og synes at være noget gamle; men deres Aarstal er ikke angivet. Den første begynder saaledes: „Reis dæg Brita, gakk aad Straandaa; den anden begynder: „Granne, vil du høyra Rygdaa." Om den sidste veed jeg kun liden Besked, da jeg ikke har seet noget heelt Exemplar. Den første er en ret god Vise, forfattet i reen Dialekt uden Pynt eller laante Ord; imidlertid har den dog enkelte Linier, som ere vanskelige at forstaae. Den handler om en Forlovelse og indeholder kun en Samtale imellem Frieren, Pigen og hendes Fader. Til Prøve hidsættes det andet Vers, hvori Faderen raader Pigen at modtage Tilbudet:

„Fløyels Bol mæ blanke Snorer,
Silkje-Stakkjen vi'e aa stor'e —
(Mi Dokka),

aa knebla Skaud, saa Prestkaanaa okka,
aa trehædla Sko, aa ringspoda Sokka
(Mi Dokka),
Gjeider aa Sauer gjeve æg dæg
mæ Hodn aa mæ Klauver, — lye du mæg.

Fra Jæderen har man neppe nogen Sprogprøve undtagen et Par Opsatser i Stavangers Aviser. Fra Lister og Mandal synes der heller ikke at være noget trykt. I Holm's Beskrivelse over Lister og Mandal omtales et Par Kjæmpeviser, den ene om Brødrene Bukkebjørn og Elvestein, den anden om Kong Herredag paa Daarsnæs (Topographisk Journal, 11 H. 62, og 13 H. 44); men disse Viser findes maaskee ikke engang skrevne, end sige trykte.

Fra Sætersdalen har man kun enkelte Vers og Stev i forskjellige Skrifter. Det skulde ellers være meget ønskeligt at see en større Sprogprøve fra en Egn med en saa særegen og i flere Henseender mærkværdig Dialekt.

Fra Tellemarken har man derimod en stor Mangfoldighed af Prøver, især i Vers. Endeel Vers og nyere Viser findes i den Mallingske Visebog (Norske Viser og Stev). Ligeledes findes nogle nyere Sange i dette Maal i „Blandede Rimerier" af Tormod Knudsen. Enkelte gamle Viser ere meddeelte af J. Moe i forskjellige Skrifter, saaledes: Draumkvædet, Harpevisen, Beiarblakkjen og fl. i Skole-Annalerne, og Hemingsviserne i Folkekalenderen for 1850. Og endelig kommer Landstads store Visesamling hertil. Denne Samling er rigtignok ikke ganske skreven i Distriktets Maal, da endeel Former ere lempede og udfyldte efter det gamle Sprog; men alligevel giver dog Samlingen overalt et Begreb om Egenhederne ved dette Bygdemaal, og den vil ogsaa ved sin betydelige Størrelse komme til at gjøre denne Dialekt mere bekjendt end nogen af de øvrige.

E. Agershuus Stift.

XVII. Hallingdal.

Aals Præstegjeld. — Første Feminin i bst. Form e, Dativ en; Fl. i, bst. idn. Andet Fem. bst. a, Dativ un; Fl. n, bst. udn. Maskul. i Dativ: e.

27. Slag'e paa Ustedalsfekjo.[1]

Naar ein fær upp igjønom Aalssokn'e ette Størvegj'e, aa en daa kjem sopass so ei Mil upp ifraa Aalskyrkjun,[2] so ser en ei stor veen Bygd midt fram i Dal'e,[3] aa noko taa den Bygd'en[4] gaar burt igjønom ein Tverdal paa søre Sia. Den Bygd'e kalle dei Kvisl'e; men sjølve Dalen eite Ustedalen. Der æ ein Gar[5] øsst upp i Bygden, so eite Tustu, aa tett attve der æ dæ nokle Sletta, so dei kalle Fekjadn.[6] Der fra[7] dek, at dæ ha stae eit Slag i gamle Daga, aa d'æ mykjy likt te dæ mæ,[8] at der ha vore ein Bask eignang; for der æ store Hauga aa Kjempegrefti, aa d'æ sjelda en ser slike so langt upp i Fjellbygdom. Dei ha fortalt, at dæ va ein Kungji, so dei kalla Islands-Kungjin, aa han va komen upp i Fjellbygdadn mæ mykjy Folk, aa so va dæ ein anna Kungji, so stridde mot'o;[9] aa daa hovde dæ so te, at dei møttes paa Fekjo, aa der heldo dei paa aa slo'ost[10] ei lang Stund; men Enden vart no den, at Islands-Kungjin laut gje[11] se, for han ha faatt so store Hogg aa vorte so ille mæ-faren, at dæ va knaft,[12] han va go te sita paa Hest'e, te han kom ne i den Gar'n, so eitte Ysungsæt; der styrte[13] han taa Hest'e aa døydde, aa der vart han ne-graven. Dæ ha vore Moro aa veta noko lite meir, um kosslein[14] dæ gjekk te, aa kor dei kamo ifraa, aa ko mange dei voro[15] aa alt slikt; men

d'æ ikji nokon, so veit dæ no, maa veta, for dæ æ so mykjy lengje sea. Ha dei visst dæ, dei so skrivo[16] desse gamle Bøk'adn um alle Kungadn aa Kjempudn, so ha dei vel sett dæ inn i; men dei kunna 'kje veta Greie paa alle Ting, dei held, maa veta.

[1] Fekjo, for Fitjom. [2] Dativ af Kyrkja. [3] Dativ af Dalen. [4] Dativ af Bygd'e. [5] Kunde ogsaa skrives Gal, da Lyden ligner det tykke l. Egentlig Gard. [6] for Fitjarne. Dativ „Fekjo." [7] Egentlig segja (sige). [8] det er meget sandsynligt ogsaa; eller: det seer rigtigt ud dertil. [9] o for honom; altsaa: mot honom. [10] for slogost. [11] gje for giva. [12] knapt. [13] for stupte (faldt). [14] hvorledes. [15] Fl. af var. [16] Fl. af skreiv.

Lyden ei kunde maaskee ogsaa skrives ai (altsaa: ain, dai, aite, vait), da dette „ai" bruges i en stor Deel af Præstegjeldet. Paa nogle Steder bruges ogsaa ø istedetfor det aabne ö (altsaa vøre, kømen, Følk). — Det tykke l bruges her som i de øvrige agershusiske Distrikter, f. Ex. væl, Folk. En lignende Lyd findes stundom ogsaa ved r, som i det foranførte Gar eller Gard.

I det Følgende gives en Prøve fra Hoels Sogn med en anden Skrivemaade.

28. Buføringj'e.

Naar me ha pløgt upp, so maa me fyst te turka aa mala dæ so me ha te Kødn.[2] Me ha inkji væl gjort dæ taa,[3] so sko me paa Haimstøln[4] mæ Krytyro. Har e daa vaksen Tenest-Gjentæ,[5] so gaar ho burt Kveld aa Morgo aa tæk ne[6] aa tvær Kjøtøld'e[7] aa mjølka; men har e inkje vaksen Gjentæ, so maa Kjæringj'e gjæra dæ sjøl, aa mæ ho gjiri dæ, so maa e sjøl passe Bodn'e.[8] Derimyljo passa ho Huse haimæ aa snugga se i raing,[9] te ho ska paa Langstøln;[10] daa tvær ho rainit alt dæ me ha, aa har Bakstedaiæ[11] aa baka, aa dæ kann hende, ho bryggja Øl mæ. Aa naar dæ daa æ Jonsok,[12] so maa me laga te Bufar-Klov'e,[13] aa fara aat Fjellé.

Daa me foro aat Fjelle i Fjor, daa lae me fyst ei Kløv paa Borkj'in,[14] aa leto Guten aa Gjenta raise, aa daa dæ laf um noko Daga, so raiste me ette sjølvæ. Daa sat dæ ain i kor Tainæ[15] taa dai minstæ Bodno, aa den støstæ sat upp-imyljo; men d'æ so laidt nol[16] igjønom Liadn, dæ æ so mykjy Kvista paa Bjerko,[17] so slutæ naver Vegen, at dei kunna rivæ Bodn'e fordærva; e maa laiæ Borkj'in jamt, aa stundo maa e høggji Kvistadn ifraa, aa naar e kjem aat A'no,[18] so va'r[19] e aa held i Kløv'e. Kjæringj'e kjem ette aa ri' paa Blakkj'i. So æ e der noko Daga, te me ha hoggji Ve aa kjøyrt'en paa Stølen, aa so raisæ me heimatt, Guten aa Gjenta aa e sjøl; men Kjæringje aa Bodn'e æra att paa Støl'e. Daa ta' me te aa laga uss te Dun,[20] aa havq Sme te gjæra Ljaa, aa summæ Daga æra me i Skogj'i aa brennæ Køl. Aa naar Hundædagadn koma, so ta' me te slaa; daa slaa Husmennadn noko Taiga, aa noko slær Guten, aa noko Taiga ha e kjøpt burt,[21] aa so faar e Dun'e fram; e slær inkji sjøl, for e har so mykjy anna Arbei: e stelle Amboe[22] aa høya aa kjøyre Fo'r. Aa naar e daa har mykjy Saatu, so raise e aat Fjelle aa vil ha' Hesten haim te kjøyræ mæ. Naar e daa kjem paa Stølen, so møte e Bodn'e ut paa Voll'e, aa daa æ dæ so morott[23] mæ dai, dai ha daa so mykjy te fortelja um Søyudn[24] aa Lømb'e aa Kjydn[25] aa alt slikt. So æ e ain Dag aaver der, aa so raise e haimatt mæ ei Kløv. Naar dæ li' te aattæ Daga fyry Busarhelgje,[26] daa ta' me te kjøyræ Kløvja, aa so halde me paa mæ di, te me ha faatt haim all Maten taa Støl'e; aa aattæ Daga fyry Krossmess[27] daa koma me buførand or Fjelle mæ Krytyro, aa daa raisæ me paa sama Maaten, so naar me raiste aat Fjelle.

[1] Dette Stykke er et Udtrag af en kort Beskrivelse over Sommer-Arbeiderne, skreven af en Bonde i Hoels Sogn. Hans Skrivemaade er her i de allerfleste Tilfælde beholdt; saaledes findes her blandt andet: ai for ei, og i Endelserne æ for e, hvilket sidste grunder sig paa en fiin Forskjel i Udtalen, som en Fremmed vanskelig kan høre, men som de Indfødte vide at angive med stor Bestemthed. Ordene burt og gjort ere i Originalen skrevne „buut" og „joot," hvilket grunder sig paa en egen Udtale, som ogsaa findes paa andre Steder sondenfjelds. — Buføring er Kreaturenes Flytning til og fra Sæteren. [2] det Korn som vi have. [3] gjort det færdigt (af). [4] Heimstøl er en mindre Sæter nærmere Gaarden. [5] I Orig. Tenesjæntæ. [6] tager Mælken ned. [7] vasker Karrene. tvær, af tvaa (vaske). [8] Børnene. [9] gjør sig færdig. [10] Langstøl er en større Sæter, som er langt fra Gaarden. [11] Bagerkone. [12] For Jonsoko (Jonsvoka). [13] en Kløv af Madvarer og Mælkekar. [14] Borkjen: den borkede eller gulblakke Hest. [15] Kløvkurv. [16] med tykt l for rd: nord. [17] Bjørk hedder her i Fleertal: Bjerk'a, Dativ Bjerko. [18] Aaerne, Elvene. (Dativ). [19] vader. (Andre Steder: væd, vœ). [20] For Onn'en. (Dativ). [21] bortleiet, akkorderet bort til Arbeide. [22] Redskaberne. Her Ambo, f. ellers Ambo, m. [23] morsomt. [24] Søye (for Søyda), Faar, af Hunkjønnet. [25] Lammene og Køerne. [26] den Tid da man farer hjem fra Sæteren. [27] Krossmesse (14de September).

XVIII. Valders.

Slidre Gjeld. — Andet Feminin har i Fleertal o, bst. udn. Dativ som i Hallingdalsk.

29. Troll'e paa Stalltræve.[1]

Dæ va eigaang ein Mann, so haddo eit stort Stalltræv,[2] so va fullt mæ Fo'r,[3] o fraa dei Mann'e[4] vart dæ stole Fo'r te kor Natt, so'en va rædd'o han kunnisk

dæ alt ihop. No haddo Mann[15] tryaa Sone, o so va dæ ein Kveld han ba eldste Saan' sin, at'en[6] skuldo liggji paa Trœve o sjaa ette, kæm dæ va, so stal For'o. So gjikk Guten paa Trœv'o o la' se,[7] men han haddo inkji væl lagt se, førr dæ kom noko baland,[8] so'en vart so rædd', at'en sprang inn att' i Stogo o sa, han inkji tordo liggji der lenger. Den aro[9] Natt'e skuldo den aro Saan' liggji der, men dæ gjikk dæ sama mæ hono.[10] Den trea Kvelden kom yngste Saan' (heldt Oskosis'n, so dei kalla'n) o sa, at'en vildo faa Lov liggji paa Trœve. I Fysningen[11] vilde Far hass dæ slett inkji, men te Slutt'e fekk han daa Lov, o so ba'en[12] Mor si, at'en skuldo faa ein Ystyl,[13] so'en ogsaa fekk, o so tok'en Ystyln mæ se, daa'en gjikk ste la' se. Daa 'en haddo leie lite,[14] so kom der inn eit stort Bergatroll o vilde te ta'[15] se eit Fo'r=Fanga.[16] Men mæ dæ sama skraik Guten: „Ness[17] du inkji læ[18] For'o væra, ska du faa anna veta," sa'n; „e ska trysto[19] de, so e tryste dene Stain' her." O mæ dæ sama trysto han Ystyln, so Mosso[20] rann or'o.[21] Daa Bergatroll'o saag dæ, at Guten va gò te trysto ein Stain so hart, so skjønto dæ nok, at Guten va stærkar en se sjøl,[22] o daa vart dæ so rædt,[23] at dæ sprang utatt', o kom alder mair paa dæ Trœv'o.

[1] Dette Stykke er skriftlig meddeelt af en Mand i Slidre, og hans Skrivemaade er i det væsentlige beholdt. Lyden af det tykke l var angiven ved et eget Tegn i de Ord: stal, støle, væl, sjøl, baland, stort, vart, tordo. ai for ei burde maaskee ogsaa sættes i de Ord dei og ein. Endelsen o for e synes ikke at være ganske gjennemført i Manuskriptet. Det er forøvrigt med denne Lyd omtrent som med det foromtalte „æ" i Hallingdal: en Fremmed vilde neppe falde paa at skrive den anderledes end med „e,"

men Valdererne paastaae, at det skal være „ɔ." — [2] Træv: Loft især Høloft. [3] Foder (Foor) betegner her egentlig Hø. [4] og fra den Mand. (Dativ). Dette „dei" maa være G. N. þeim. te for Natt: for hver Nat. [5] Mann for Mannen. (Ligesaa: Saan for Saanen). tryaa (tre) svarer til G. N. þrjá, Akkusativ (Anderform) af þrír. [6] Egentlig skrevet „at'n" for: at han. [7] og lagde sig. [8] bukdrende, bragende. [9] anden. (For ådra). [10] gik ligedan med ham. [11] for Fyrstningen. [12] bad han. [13] en Ost; egentlig en Klump af Ost, som ikke er kogt eller presset og altsaa indeholder megen Valle. [14] ligget en liden Stund. leie eller leji for legje. [15] taka. [16] Høknippe, Favn, Dragt. [17] „ress" hedder paa andre Steder: ess og erso, ɔ: er det saa, hvis, dersom. [18] For: læt'e (lader). [19] klemme, kryste. [20] Rettere: Myso (aab. y), ɔ: Vallen. [21] For „or honom," af den. [22] end det selv. Egentl. sig selv. [23] Efter Opgivende hedder det „rædd" ogsaa i Intetkjønnet.

30. Han Langbein Rese.[1]

Her æ eit Vatn, so me kallo Mjos'e,[2] o dæ ska væra fælt djuft.[3] Dæ va eigong dei vildo mælo Mjos'e o sjaa, ko djup'o ho va, o so toko dei eit Tog aa bondo[4] fast i Prestgar'e, o so gjingo dei mæ di so langt, at dæ va mest so tre Fjørunga. So truddo dei dæ, at eit Vatn, so æ so djuft, maatte væra varmt i Bott'e,[5] o dæ vilde dei provo mæ dæ sama, o so toko dei eit raatt Kjotstykkji o ei Tinkanno[6] o ein Stein, o dæ hengdo dei i Endin paa Tog'o.[7] So roddo dei ut paa mekjøres,[8] aa daa va dæ nettup at Tog'o rokk te Bottas,[9] aa daa dei drogo uppatto Tog'o, daa va Tinkanna braai[10] o Kjotstykkji va fullkomele' kokt. So va dæ eigong der kom ei Storkjempo, so dei kalla Langbein Rese, aa daa spordo dei, um han truddo se te aa va'[11] aapor Mjos'e, men dei sa'o[12] inkji dæ, at dei haddo

mælt, ko djup'ø ho va. „O e slepp'ø no væl aa ha taa me[13] Brok'e føre dæ," svara'n; men daa han kom ut i, so gjikk dæ heilt upp aavør Brok'e o mest upp unde Hendadn has. Daa laut'en uppaa Fjell'e o turke Brok'e si, o daa sto'en[14] mæ ein Fot paa Bersfjelle, so ligg'ø paa vestre Siun aat Mjøsen,[15] o mæ hino Fot'e[16] paa Skushødne, so liggø paa øystre Siun.[17] „E ha no vae[18] aavør so mangein Vasdipil"[19] sa'n, „men dæ ha aldør[20] nokon gjort me brokevaat'ø førr."

[1] Dette Stykke er fra Vangs Præstegjeld og er taget af Lindemanns Beretning om en Reise i Valders i 1848 (i Norske Universitets- og Skole-Annaler). Enkelte smaa Forandringer ere gjorte med Forfatterens Samtykke. — [2] Navnet er Hunkjønsord. [3] Neutrum af djup'ø (dyb). [4] for bundo, Fleertal af batt. [5] Ordet Botn (Bund) hedder i mange Fjeldbygder: Bott (her Bøtt); altsaa i bestemt Form: Bott'en, og Dativ Bott'e. [6] Tin lyder her som Teen. [7] For Tog'e (Touget). [8] Andre Steder: midfjors (midt i Fjorden). [9] Den rette gamle Form er: til Botnar. [10] For braadi (i Hankjøn braaden), ɔ: smeltet. [11] bristede sig til at vade. [12] For: sa hono, egentlig: sagde honom. [13] at trække af mig. [14] stod han. [15] Er Dativ. [16] med den anden Fod. Saaledes ogsaa i Bergens Stift. f. Ex. paa Søndmør: „mæ hinaa Fot'a." [17] Dativ. G. N. síðunni. [18] vadet. [19] Vanddyt. Andre Steder: Depel. [20] aldrig.

XIX. Guldbrandsdalen.

Sells Sogn. — Fleertal af det første Feminin har e, bst. inn; Fl. af andet Fem. o, bst. unn; Fl. af Maskul. e, bst. enn (ænn, einn). Dativ paa -om.

31. Bjøinn aa Ræven.[1]

Dæ va i den Ti'en, da ælle Ting kunne taalaa,[2] da va dæ ein Bjøinn aa ein Ræv, som gjorde den

Aavtala, at dom skulde haa'[3] ælting i Hop aa byte dæ emillom se, ner[4] dom fækk se naagaa te leva taa. Saa fækk dom se ein Braataa[5] te saa ti, aa saa skulde dom byte Aveln[6] saalest, at Ræven fækk Rot'en, aa Bjøinn fækk Toppænn.[7] Saa saadde dom Ræpo fyste Aar'e, aa ner da Hausten kom, saa fækk Ræven Ræpunn, aa Bjøinn fækk bærre Kaal'e. Detta tykte Bjøinn, va eit kleent[8] Byte, som dæ au va; men Ræven sa' dæ, at dæ va ingen Orett skjedd, — „i Aar æ dæ e, som har Vinningen, men eit ænna[9] Aar æ dæ du; for da fæ du Rot'en, aa e lyt nøias mæ Toppom. Men da Vaa-ren kom, saa taalaa Ræven um, at dom skulde freiste aa saa inkort ænna Slag,[10] for 'en va lei taa Ræpom, aa dæ va Bjøinn au, meta;[11] aa saa vart dæ aavgjort, at dom skulde saa Rog. Aa ner Hausten kom da, saa fækk Ræven ælle Aks'e aa Toppænn taa Rogj'e,[12] aa saa kænn du veta, kaa Bjøinn fækk. Da vart Bjøinn fælt sint lel, for 'en maatte fell[13] sjaa, at 'en ha vurte narra; men endaa saa taalaa Ræven saa væl mæ'om,[14] at'en vart bli att, aa saa vart dæ aavtaalaa, at dom skulde kjøpe se ei Smørbytte[15] te Vintern. Da va Ræ-ven ute mæ Fantestykkjom sine att[16] aa stal taa Smøre, mæ Bjøinn sov, aa saa forsto Bjøinn dæ gjekk gale te, for dæ minka for mykkjy i Smørbyttun, meta, aa 'en visste inkje nugun a'en hell[17] Ræven, som kunne faa Skuld'e for dæ hellan. Da sa Ræven, at dom skulde snart faa Greie paa dæ; „naa ska os[18] bærre kommaa i Hog dæ i Morgaa, ner os vakna, aa sjaa ette, um d'æ nugun taa os, som æ smøraat," sa'n. Aa ner dæ da lei paa Natt'e, saa sto Ræven upp aa tok naagaa Smør aa klinte paa Bjøinn, aa saa passa'n paa aa turka se rein sjøl, saa dæ synt' inkje naagaa paa 'om.[19]

Da Morgaan kom, da va Bjøinn saa smoraat, at dæ baa seig aa draup taa 'om. Men da tok Sinne 'en lel,[20] saa Ræven vart saa rædd, at 'en rende aat Morken,[21] aa Bjøinn sette ett'om aa vilde da reint tyne'en.[22] Saa smaug Ræven inn unde ei Bjørkerot, aa Bjøinn kom ette aa tok te graavaa ekring Rot'e aa grov saa længje, te 'en naadde i ein taa Fokom aat Ræv'e.„ Tak inkje i Bjørkerot, men tak i Rævefot," sa Ræven. Saa trudde Bjøinn, dæ va ei Taag,[23] som 'en helt i, aa saa sleft'en[24] Foten aa tok te graavaa att. „Aa du fæ spaaraa me lel," sa Ræven, „e ska syne de eit Humlebol,[25] som e saag inn i ei gumul Bjørk; e veit du æ hoga paa Honing." Da vart Bjøinn bli att aa kom i eit slikt Gomøle,[16] at dæ va reint orimele; for d'æ naa slik' en Forkunn-Mat[27] for Bjønn'e, ner'en kænn faa Humleviin, meta. Saa gjekk Ræven aa synt'en Veigen aat Bjørken, aa da va dæ ein stor lang Stokk, som va kloven[28] aat Midt'e, aa Bleggen[29] sto i 'om enda. „Der inn i æ dæ," sa Ræven, „vil naa du smette inn i Kluft'e, saa ska e slaa Bleggen utu, aa da klovna Stokken." Bjøinn va godtruen aa smatt inn i Kluft'e aa klemde paa, mest 'en orka; da passa Ræven paa aa slo Bleggen utu, aa saa vart Bjøinn saa fast i Stokkj'e, at'en slapp korkje att hell fram.[30] Aa saa kom Mainn' som aatte Stokken, aa vilde te kluv'en, aa trast 'en saag Bjøinn, saa tok 'en Oks'e si aa la'en[32] i Skællen, aa sea æ dæ kje meir aa forteljå taa.

[1] Bjøinn for Bjønnen eller Bjørnen. Ræv for Rev (aab. e). I de øvre Bygder bedder det Røv (aab. ø). [2] for tala. [3] haavaa for hava. [4] neer, ɔ: naar. [5] Eller Braattaa, for Brote (aab. o), Jordstykke at saae i. [6] for Avlen. „saalest" saaledes. [7] Eller Toppeinn. [8] baarligt, klumpent. [9] Eller „einna„

andet. [10] forsøge at faae noget andet. [11] Ellers „maata," ɔ: maa vita, ɔ: kan man vide. [12] af Rugen. [13] Ellers „fulla:" nok, vel. [14] for: med honom. [15] Et saadant Smørkar bedder ellers Butt, Holk og Strokk. [16] igjen. [17] nogen anden end. [18] vi. [19] for: paa honom. [20] da betog Vreden ham alligevel. [21] Dativ af Morkj'e: Skoven. [22] tyne han: ødelægge ham. [23] en Green af Roden. [24] for: slepte han (slap han). [25] Humlerede, Biekube. [26] venlig Stemning, godt Humør. [27] Lystemad, Lækkerhed. [28] kløvet. [29] Kilen, som man havde brugt at kløve med. Ellers Bløyg. [30] hverken frem eller tilbage. [31] kløve den. [32] for: lagde han, ɔ: slog ham.

XX. Østerdalen.

Tønsæt. Første Feminin har i bestemt Form *a*, Dativ **en**, Fl. **er**. Maskul. og Neutrum har i Dativ *a*.

32. Ulvedansen.

Af Østgaards Fortællinger i „En Fjeldbygd." Embret Tønsæting har i det Foregaaende fortalt, at han paa sin Hjemreise fra Røraas kom kjørende paa Elve-Isen med to Heste, hver med en tom Kulslæde. Han havde reist meget tidlig fra Herberget, og det var endnu mørk Nat; han var derfor tung og søvnig og havde endelig faldet i Søvn i Kulkurven.

Ker længe dæ va (at ei sov), dæ veet ei itte,[1] men ei vakne mæ dæ (at) Bron'[2] gjorde it Røkk aa kaste[3] sei braatt tæ Sien. Da va ei medt før Telhølen, der Elv'a æ som traangest, aa der veet dø,[4] Bergjehamrann hæng saa høge aa svarte utøver paa baae Sier, saa d'æ rugsamt,[5] aa Isen pla' au vaaraa vaale'en der,[6] da Elv'a gaar saa stri. Aa jaug, da ei fækk opp Auga aa saag mei ikring, saa kann dø tru, ei va itte i'samen;[7] før paa alle Le'er saa yre dæ[8] taa Graabein, ja ut-taa

Telos'a kom der i Ulvskre',[9] som ingen Ende tok, aa længer næ mæ Elven medt i Vei'a sto in Hop paa in ti-tolv Stykkjyr aa likſom ville stænge, ſaa en itte kunne slæppe fram paa nøen Kant. Gampann vart da mæſt førstyre, kan dø vaattaa,[10] aa me' ei stræbde aa faa stagge døm, ſaa tok Graabeinhopen aat aa sluge aa danſe, aa gjorde likſom in Krinſil[11] kring mei aa Gampa', aa den ene slaug ette den are rundom ikring, aa Krinſiln vart minder aa minder, ſaa tæ Slut ſaa hoppte døm aa skaut ſei mæſt øver etteſte[12] Laſs'e, aa ei vente bare, døm skulle kaammaa aa rive ſund baade Heſtann aa mei. Aa itte nok mæ dæ, ſaa va dæ are Hoper taa Graabeina paa baae Sier taa Elven, ſom tok aat aa ule, aa den Ulen den ſvaaraas[13] fraa den ene Li'a tæ den are, aa ſømme hadde grovt aa ſømme hadde kvellt Maal.[14] Ja da kann ei itte ſeie anna, en at dæ rann ſom Js næ øver Rygg'a[15] paa mei, aa ei tøkte mæſt Luva[16] løfte ſei opp taa Hugun; ſaa hjartrædd vart ei. Men enda hadde ei da ſaa mykjy Hogs,[17] at ei løſte Rep'e paa ettre Kølkørgjen[18] aa læt dæ hænge, aa ſaa tok ei Velt-Sværten[19] ti Tøma aa slo paa aa skreek aat Bron'a, aa ſaa gjekk dæ aſta' beint mot Ulvhop'a. Aa ja, dæ va ſaa vidt, døm drog ſei 'tur Vei'a, ſaa ei slapp igjønnom; men hele Hopen følde mæ, ſømme føre aa ſømme ette aa ſømme paa Sien, aa dæ gjekk i kutande Renn[20] næette Elven. Men lel kom døm da itte nemer hell Rep'e rakk. Da vart ei ſagte gla, kann du tru, da ei endle' fækk ſjaa dæ ljøſte paa Telnæſa,[21] aa da føſt tok Graabeinhopen aat aa gje ſei att-ende.[22]

[1] Paa andre Steder „veit eg ikje." [2] for Bronen, ɔ: Brunen, den brune Heſt. [3] for kaſta (kaſtade). Saaledes ogſaa: vakne for vakna'. [4] for: de, ɔ: J. [5] pludſeligt. [6] pleier ogſaa

være farlig der. [7] for einsaman: alene. [8] paa alle Sider vrimlede det. [9] for Ulveskreid, om et stort Følge. [10] kunne I vide. [11] Kreds, Cirkel. fluge (fljuga) betegner her at løbe. [12] bageste. Af att. [13] dette Hyl gjenlød. [14] fiin Stemme (= grant Maal). [15] Andre Steder: ne over Ryggen. [16] Huen. [17] Hugs: Erindring, Besindelse. [18] paa den bageste Kulkurv. [19] for: Vesle-Svarten (om Hesten). [20] i fuldt Sprang. [21] det lyste i Vinduerne paa Telnæs. [22] trække sig tilbage.

Af Maalet i Fjeldbygderne i Agershuus Stift har man nu adskillige gode Prøver i forskjellige Skrifter. Kun fra Nummedal haves, saavidt vides, intet. Fra Hallingdal, og især fra Aals Præstegjeld, har man meget gode Prøver. En Beskrivelse over et „Gravarøl" (fra Hoels Sogn) findes i „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie," 4de Bind, S. 614 og følg. En lignende Beskrivelse over et Fæsterøl (i Aals Maal) findes i samme Værk, 5te Bind, S. 360. En Deel af Fortællingen om „en Halling med Kvannerod" i Asbjørnsens Huldreæventyr (Første Samling) er ogsaa paa Hallingdalsk, og kan ansees som en af de mest udmærkede Prøver, som vi have i Folkesproget. „Langeleiken" af Wergeland er fordetmeste ogsaa i Hallingmaal; den synes imidlertid at være oversat fra Skriftsproget og indeholder saaledes endeel fremmede Vendinger i Stilen. Iblandt de „Norske Viser og Stev" findes endelig et Par Sange af mindre Betydenhed, som henføres til denne Dialekt.

Fra Valders har man betydelige Samlinger, især fra Vangs Præstegjeld. I en Reiseberetning af Lindemann (i Norske Universitets- og Skole-Annaler) findes nogle Fortællinger i Valders Maal og tillige nogle Folkeviser (hvoriblandt Næmingen, Tvæ Systa, Tore liti, Tordiviln aa Fløga). — Og endelig er en større Samling af Fortællinger i Vangs Maal særskilt udgivne under Navn af „Gamla Reglo aa Rispo" af Anders E. Vang. (Kr. 1850). Med Undtagelse af en og anden Efterligning af Skriftsprogets Stiil, kunne disse Fortællinger i det Hele

siges at være ganske godt strevne; Bygdemaalets Former ere omhyggeligt iagttagne, og Udtalen kan endog siges at være alt for nøiagtigt paaholdt, da der paa Grund heraf er anvendt en stor Mængde Forkortninger, som falde noget vanskelige ved Læsningen.

Fra Guldbrandsdalen har man endeel ældre Prøver, for det meste paa Vers. En Bedemands-Tale fra Froen findes anført i Hjorthøys Beskrivelse over dette Distrikt. Stockfleths bekjendte Digt „Heimatt-Komsten“ er nok egentlig forfattet i Faabergs Dialekt. De bekjendte Viser af Edv. Storm (Skogmøte, Welderbomen, Sæterreisa o. s. v.) maae derimod henføres til Vaage, Forfatterens Fødebygd. Med Hensyn til de egentlige Former maa disse Viser vistnok endnu ansees som gode Prøver; men forøvrigt lide de af den sædvanlige Feil ved dette Slags Arbeider, nemlig Efterligning af Skriftsproget og en altfor ængstelig Stræben efter at betegne Udtalen*).

Fra Østerdalen, og navnlig fra Tønsæt Præstegjeld, har man nylig faaet endeel meget gode Sprogprøver i Østgaards Billeder fra Østerdalen eller „En Fjeldbygd.“ (Kristiania 1852). Fra samme Forfatter har man ogsaa et meget vakkert Digt i Østerdals Maal, kaldet „Østerdølen hemkommen fraa Amerika.“

Fra Lavlandet i Agershuus Stift, eller fra de saakaldte Storbygder, har man kun enkelte Viser, hvis Hjemsted tildeels er uvist. De bekjendte Viser af Hans Allum ere for det meste fra Omegnen af Tønsberg. „Naar Gjenta bare er femten Aar,“ synes at være fra Ringerige. „Je tente paa Kjølsta i Fjor,“ synes at være fra Hedemarken. „Je ser dei ut for Gluggen,“ skal være fra den nedre Deel af Østerdalen.

---

*) Det maa dog bemærkes, at jeg herved kun sigter til de ældre Udgaver, og ikke til den nye Udgave af „Norske Viser og Stev“ fra 1818, da der i denne Udgave er gjort mange Forandringer i Skrivemaaden.

Prøver af et almindeligt Landsmaal.

Den Sprogform, hvori de følgende Stykker ere skrevne, er at betragte som en til nærmere Prøvelse foreslaaet Form for et norsk Fællessprog, eller som et Forsøg paa at forene Bygdemaalene og benytte deres samlede Forraad af Ord og Talemaader i en enkelt grammatikalsk Formbygning. Den her antagne Formbygning falder ikke ganske sammen med noget bestemt Bygdemaal; den har maaskee mest Lighed med det Hardangerske og Sognske, men den afviger dog ogsaa fra disse, idet enkelte Former ere forkortede eller udeladte, medens derimod andre Former ere tillæmpede eller udfyldte efter andre Dialekter og efter det gamle Sprog.

Af de her antagne Regler for Grundformerne maae følgende mærkes:

Infinitiv overalt paa *a*, f. Ex. fara, høyra, døma.

Svagt Femininum paa *a*, f. Ex. ei Visa, Klokka, Kista.

Adjektiv ender med Roden, f. Ex. stor, tung, lett.

Skrivemaaden er tildeels lidt anderledes end i Ordbogen over det norske Folkesprog; saaledes er her i nogle Tilfælde vedtaget at sætte *e* for *æ*, og *o* for *aa*, saasom: her, berre, venja; Gong, trong. Efterlydene d, rd og rn ere her overalt indførte paa sit Sted, f. Ex. Sida, Møda; Ord, Ferd, herda, Horn, Born. Lydene mn og kv ere derimod beholdte som i Ordbogen, saasom Namn, Hamn; kvass, kvila.

Istedetfor gj og kj (foran e, æ og ø) er her i Forstavelserne kun skrevet g og k, f. Ex. geng, gæta, kem, kenna. Dette var imidlertid kun en Prøve paa, hvorledes denne Form vilde tage sig ud, og jeg er just ikke tilbøielig til at bruge denne Maade for Eftertiden, da den nemlig har store Uleiligheder med sig, blandt andet den, at Regelen ikke kan anvendes paa Endestavel-

ferne, hvor der altid vil blive endeel Former med ge og ke (uden j), f. Ex. mange, Boker, Folketal, brukeleg, o. s. v. I Endestavelserne har jeg her kun skrevet gj og kj i de Tilfælde, hvor det allernødvendigst maa udtales, saasom: Vegjer, tenkjer. Men det vilde være ønskeligt, at det ogsaa maatte blive saaledes udtalt i flere Tilfælde, f. Ex. Rike, Merke, myket, o. s. v. Da imidlertid ingen bestemt Regel i dette Tilfælde kan uddrages af Dialekterne, maa enhver læse Ordene saaledes som han er vant til at udtale dem.

Bøiningsformerne for de regelrette Substantiver ere her bestemte efter følgende Plan:

	Eental, ub.	bestemt.	Fleertal, ub.	bestemt.
Hankjønsord, 1.	"	en	ar	arne
— 2.	e	en	ar	arne
Hunkjønsord, 1.	"	i	er	erna
— 2.	a	o	or	orna
Intetkjønsord.	"	et	"	i.

Efter det gamle Sprog skulde rigtignok Hunkjønsordene have in (eller en) og an i den bestemte Form; men det vil dog falde vanskeligt at gjenoprette disse Former, da Dialekterne overalt ere saa enige i at bortkaste Endekonsonanten baade her og i de tilsvarende Adjektiver og Pronomener (do, ei, di, mi, di, si). Ved Intetkjønsordene falder det noget lettere at optage den gamle Form med t eller et (f. Ex. Huset), og her er det ogsaa mere nødvendigt.

Dativ er udelukt, undtagen i Vers og enkelte Talemaader. Genitiv paa ar og s er kun anvendt i faa Tilfælde, hvor det kan ansees omtrent som en Sammensætnings-Form.

De Adjektiver, som ende paa en, rette sig efter Substantiverne og faae altsaa i Hunkjøn: i, og i Intetkjøn: et (open, opi, opet). — Fleertal ender i Hunkjøn paa a. Den bestemte Form ender kun paa e.

Ved Verberne mærkes, at i Præsens er gjort Forskjel paa den stærke Form, som ender med Roden (f. Ex. ber, giv, bryt), og den svage som ender paa er og ar (dømer, kastar). Fleertal

er antaget i Præsens, f. Ex. bera, døma, kasta. Men i Imperfektum er det ikke gjennemført, fordi det i den største Klasse af Verberne (nemlig de svage) er vanskeligt at adskille Fleertal fra Ental.

Foruden de ovenfor nævnte Hunkjønsord: ho, ei, di, o. s. v. er ogsaa nogle flere Censtavelsesord skrevne efter Udtalen uden Udfyldning, nemlig „da" (det) og „kva" (hvad), samt „te" og „aa" ved Infinitiverne. Ordene da og kva burde dog maaskee udfyldes til „dat" og „kvat;" men ved de øvrige Ord er Udfyldningen neppe nødvendig.

A. Mindestykker.

33. Myntmeisteren.

Da var ein Sjømann, som hadde voret ute paa Sigling ei Tid og havt so god Lukka, at han aatte baade Farm[1] og Farty og var ein rik Mann. So var da ein Gong han kom siglande langvegjes ifraa med ein stor Ladning; daa kom da paa han eit overhendigt Uvedr, og han vart so ille ute, at han saag inkje Syn[2] til aa berga seg. Daa gjorde han dan Lovnaden, at han skulde gera ein fatig rik, ifall han kom væl til Hamnar. Og sidan gekk da so lukkelege og, at han fekk bergat baade Folk og Føring og kom seg væl fram. Da var ein Kaupstad, som han skulde til, og dar hadde han so manga Ærender og Greidor te gera, at han kom til aa vera dar eit langt Bil. Daa tenkte han paa Lovnaden sin og gav til dei fatige, so mange som han kunde raaka; og daa detta spurdest, so var da mange, som kom til honom, og han tok væl imot dei og gav dei goda Gaavor allesaman. Daa var dar ei ung Genta ibland dei andre, som kom til honom og bad um ei Gaava, og dan Gento

[1] Ladning. [2] Udsigt.

sagde han Merke til framfyre hine; fyre han tykte, ho saag so snild og vitug ut, at han var forviten[1] te høyra, kva Folk ho var komi av; og daa fekk han spurt, at ho var Dotter til ei Enkja, som hadde lidet myken Motegang og hadde inkje til aa hjelpa seg med. Daa sende han stora Gaavor til Enkjo og bad Dotteri koma atter ein annan Dag, og naar ho daa kom, so spurde han væl etter alle Ting um Moderi hennar og um all deira Varnad.[2] Og alt som Gento sagde og fortalde, tykte han var so vitugt og væl tenkt, at han hadde aldri ventat slikt av ein Ungdom, som var alen i slik ei Armod. Daa sende han ogso ei Gaava med henne og bad henne koma atter ein annan Gong; fyre han tykte, at desmeir han talade med henne, dessbetre likade han henne. Sidan spurde han andre kende Folk i Staden, og dei svarade alle da same, at da var ein snild Ungdom, og dei visste inkje vondt aa segja korkje um Moderi elder Dotteri. Og naar daa Gento kom atter til honom, so talade han lengje med henne, og sidst paa spurde han, um ho vilde hava han. Daa var da liksom ho vart nokot faamælt[3] og bad han inkje tala um slike Ting; da kunde inkje vera Aalvore hans; da var for myken Skilnad paa hans Stand og hennar, og dartil so var dei for litet kende med kvartannat til aa tenkja paa nokot slikt. Sidan gekk han til Moder hennar og bar upp Maalet[4] fyre henne og fortalde um dan Lovnaden, som han hadde gjort i Naudi, og sagde, at no var dar so god Raad til aa fylla ein slik Lovnad, at da kunde aldri betre vera. No vart dar mange Umtalar og Raadarlag um detta Tilbodet; sume talde til[5] og sume talde

[1] nysgjerrig. [2] Slægtskab; Forholde. [3] ordknap. [4] frembar Ærindet. [5] raadede til.

fraa; men Enden vart no dan likevæl, at Skiperen fekk Gento, og naar dei daa var gifte, so flutte ho med honom til ein stor og ven Gard, som han hadde kaupt seg, og dar busette dei seg og livde (som dei segja) baade godt og væl. No var dar ein Kaupmann, som budde dar i Grendi; honom vart no Skiperen snart kend med, og dei gekk ofto til kvarannan og heldt Lag som andre Kenningar. Men da vart ein uheppen Kendskap fyre dei baade tvo, som de skal høyra; fyre dan Kaupmannen var ein faarleg Mann til aa hava nokot Hopehavande med. Da var ein Gong at Skiperen var buen[1] til aa fara ut paa ei lang Reis; daa var Kaupmannen hjaa honom og sat og snakkade baade um likt og ulikt; daa sagde han da iblandt annat, at da var vaagsamt fyre Skiperen aa vera so lengje burte og lata Kono vera heime; han kunde ikje vita, kor tru ho kunde vera, og da skulde voret Moro, um nokon kunde lokka henne ifraa honom og hava eitkvart Merke paa Vinskapen hennar til aa syna honom, naar han kom heimatter, og allersløgaste skulde da vera, um ein fekk henne til aa giva fraa seg dan Gullkedjo,[2] som Skiperen hadde givet henne, daa dei var feste. Men Skiperen meinte so, at han var urædd fyre da, og da turvte visst ingen bry seg med aa prøva paa nokot slikt. „Skal me gera Vetdemaal um da?" sagde Kaupmannen. „Da kann me gerne," sagde Skiperen. Kaupmannen sagdest vilja vedda um Garden sin, og Skiperen sette sin Gard imot, og soleid var Veddemaalet gjort; men Kono til Skiperen visste inkje nokot um, kva dei hadde havt fyre seg. Naar daa Skiperen var faren, so gekk Kaupmannen og lyddest inn til Kono hans baade tidt og jamt, og sidan tok han til aa masa[3] um

[1] færdig. [2] Guldkjæde. [3] tale idelig om det samme.

ei Gullkedja, som han visste, ho skulde hava; han vilde kaupa da Halsgullet, um da var aldri so dyrt, og naar han inkje fekk kaupt da, so vilde han berre laana da, so Smiden kunde faa Maal av da te gera eit annat etter. Men da nyttade inkje; fyre Kono var so rædd um Halsgullet sitt, at ho hadde da paa seg baade Dag og Natt og vilde aldri sleppa da av Halsen. Daa han no tyktest hava freistat nog med godo, so tok han til aa freista med vondo og skulde skræma henne og truga Kedjo ifraa henne; men da var ogso faafengt, fyre ho var ikje dan, som let seg skræma helder; og so laut han finna paa ei onnor Raad. Da var ei Kering, som var Reiddeia[1] hjaa Skiperkono; henne talade han væl med og baud henne store Pengar, um ho vilde taka Kedjo av Kono, medan ho sov, og lata honom faa henne. No var da lengje, ho stod imot og vilde inkje gera da; men sist paa gjorde daa Mutegaavorna[2] hans so myket, at han fekk Halsgullet likevæl, og daa kann de tru, han tyktest hava gjort eit godt Kast. Naar daa Skiperen kom heimatter, so rodde Kaupmannen ut og tok imot han, og daa Skiperen spurde etter Kono si, so tok han berre upp Gullkedjo og synte honom. Daa vart Skiperen so fælelege sint og uppøst,[3] at han var reint fraa seg og visste ikje sjølv, kva han gjorde; han ropade til seg tvo Mann og bad dei fara i Land og drepa Kono og koma atter med ei Flaska med varmt Blod til Prov paa, at dei hadde gjort da, som dei var bedne. Mennerne torde ikje annat en fara i Land; men dei hadde ikje Hjarta te gera da, som dei var tilsette, og so fann dei paa aa ganga upp i Fjoset og taka eit Lamb og drepa, og so toko dei Blodet paa ei Flaska og foro tilbaka med di

[1] Opvarterske. [2] Bestikkelser, Stikpenge. [3] ophidset, forbitret.

til Skiperen. Daa let han leggja Fartyet ut or Hamni og sette til Havs og siglde sin Veg. Men da gekk ikkje meir so lukkelege med Siglingi hans, som da hadde genget fyrr. Da var eit litet Bil daretter, at han hadde lagt ut paa ei lang Reis og var komen inn i Midelhavet, daa kom da paa han ein uvergeleg Storm, so han miste baade Folk og Føring og kom paa Land som ein naken Mann, og sidan laut han tigga seg fram, alt til han kom til ein Herremann, som vilde hava seg ein Hønse-gætar, og dar tok han seg Tenesta. — No er da te fortelja um Kono hans, at ho sat heime og ventade paa honom og var reint uvitande um kor da var til-genget, alt til da at Kaupmannen kom og fortalde, at han skulde hava Garden hennar baade med Lut og Lunnende,[1] og ho hadde dar inkje meir te gera annat en aa forda[2] seg darifraa, da snøggaste ho kunde. So torde ho inkje annat en gera seg ferdig og fara ut or Garden; og so tok ho Vegen sud igjenom Landet, og dar klædde ho seg um og tok Karmannsklæde paa seg og sagdest vera ein Ungkar, som reiste i Kring og søkte Tenesta. Daa hovde da til, at ho kom til ein Myntmeister langt sud i Landi, og dar fekk ho Sveine-Tenesta og var dar eit Bil. Men ho hadde Hug til aa fara lenger og freista Lukko paa andre Stader, og sidan reiste ho so langt, at ho kom til ein Stad sud med Midelhavet; dar kom ho til ein Greive, som stod fyre Mynti aat Kungen dar i Landet, og dar fekk ho Embætte hjaa honom og vart Myntmeister; fyre daa hadde ho lært da Handverket, som dartil høyrer. No ljota[3] me kalla henne Meisteren; fyre da var alle, som toko henne fyre ein Mann, og ingen som visste, at da var Kvende. Naar so denne Myntmeisteren vart kend

[1] med tilhørende Bekvemmeligheder. [2] pakke sig. [3] maa.

med Folket dar i Landet, so fekk han høyra, at dar var ein Hønsegætar, som var komen langt nordantil og hadde voret Sjømann og lidet Skipbrot i Havet. Denne Gætaren vilde han endelege tala med og fekk honom til seg og spurde væl etter alt hans Tilstand; men Gætaren var so undarleg og so faatalande, at Meisteren fekk inkje vita nokot, som var til aa retta seg etter. Men likevæl so vilde ikje Meisteren sleppa han fraa seg, og sist paa fekk han da so lagat, at han fekk honom til Tenar elder Dreng; og Tenaren var hjaa honom baade heime og burte, og var so snild og viljug og vyrk[1] fyre Meisteren, at da var ein Hugnad te sjaa; men so snart som Meisteren spurde etter, kva Stand han hadde voret i, fyrr han kom dartil, so vart han tagall[2] og bad seg undan og var, som han skulde voret baade rædd og skemd. No vart Meisteren dar verande nokre Aar og stod seg godt og fekk stora Løner; men sidan tok han til aa lengta til Heimbygdi, og so sagde han fraa seg Embættet sitt og reiste og tok Tenaren med seg. Daa reiste han som ein Herremann og var væl mot=teken paa alle Stader, og sist paa kom han til Fødelandet sitt, og daa gekk han inn til dan Kaupmannen, som me hava fortalt um, og spurde um han kunde faa Husvære nokre Dagar. Kaupmannen var daa so blid og beinsam,[3] at da var ingen Maate paa; fyre da var rike Folk, syntest han, og dar var visst ein god Skelling aa venta. „Veit du kvar du er komen no?“ sagde Meisteren til Tenaren sin. Nei, han lest inkje vera kend paa dan Leidi, og var daa so still og sturen, som han hadde ventat paa ei Ulukka. Daa sagde Meisteren, at han vilde hava Kaupmannen inn, og han skulde fortelja um alt da, som hadde hendt i Landet,

[1] ombyggelig. [2] taus. [3] tjenstvillig.

og Kaupmannen kom og sette seg til aa fortelja um baade eit og annat, og sist paa fortalde han nokot smaatt um seg sjølv og. Da, tykte Meisteren, var da morosamaste, og bad han fortelja meir. „Da kann no vera so smaatt aa tala um," sagde Kaupmannen, „men eingong gjorde eg daa ei Pretta,[1] som inkje var so klen[2] endaa. Da var ein Skiper, som budde paa denne Garden og hadde kaupt han og sett han væl i Stand. Eg hadde myket Gaman med honom, og eingong fekk eg honom til aa gera eit Veddemaal um da, at eg skulde faa Keringi hans til aa giva meg ei Gullsnor, som ho bar paa Halsen. So fekk eg lokka ei Fante-genta til aa stela Gullet, eingong daa Mannen var burte, og naar han kom heim, so gekk eg til honom og synte honom Gullet. Daa trudde han, at eg hadde fenget da i Elskuggaava, og skapade seg reint galen og gjorde Folk av[3] til aa drepa Keringi; og so sette dei upp ei Lygn aat honom, so han trudde, at da var alt gjort; og darmed strauk han av og spurde inkje meir etter nokon Ting. So tok eg Garden hans, etter som Veddemaalet lydde, og jagade Keringi av; og sidan heve eg inkje høyrt nokot atter, korkje um henne elder honom." — „Da var da sløgaste, eg heve høyrt," sagde Meisteren, „eg vilde berre, at eg hadde dan Fortelnaden uppskriven; fyre da var ein rik Herremann, som bad meg spyrja upp nokra Fraasegner til Gaman, og han er so kær fyre slika Sogor, at han giv store Pengar fyre dei, og te sløgare og fulare dei er, te betre likar han dei." Og Kaupmannen var ferdig med fyrste Ord til aa gera alt, som kunde vera Gesten hans til Vilje, og so gekk han og sette seg til aa skriva, og Meisteren og Tenaren hans

[1] Puds. [2] ringe. (l. kleen). [3] sendte Folk afsted.

sat atter tvo eine. „Veit du no, kvar du er komen?" sagde Meisteren. Daa sagde Tenaren, at han kunde ikje dylja da lenger, at han var dan Skiperen, som Kaupmannen hadde talat um. „Veit du kven eg er daa?" sagde Meisteren. Tenaren visste ikje, kva han skulde segja; „eg heve havt som ei Tru um da i lang Tid," sagde han, „men er du dan, som eg tenkjer, so heve eg gjort so stor Urett og so myket vondt imot deg, at da kann aldri vera tilgivande, og inkje er eg verd nokot annat en dan verste Hemn og Ressing, som nokon Mann kann lida." — „Ger deg ingi Sut fyre di," sagde Meisteren, „no er da fraa seg gjort[1] baade med Hemnen og Harmen, og no skal altsaman vera gløymt; men no ljota me fyrst gera ei liti Greida[2] med Kaupmannen." Og so sende dei eit Klagemaal til Riksraadet og lagde Kaupmannen sitt Brev inn i; fyre daa hadde han skrivet Fortelnaden um Meisterstykket sitt, og sett Namn og Bustad innunder; men kor da gekk med Løni, som han ventade seg, da heve eg inkje høyrt nokot um; han kom no væl i Myrkestovo fyre da fyrste. Men Skiperen og Kono hans fekk atter Garden sin og stod seg godt og livde so væl saman, at dei visste ikje kor snilde dei skulde vera mot kvart-annat.

[1] overstaaet, forbi. [2] Opgjørelse.

Anm. Ordene: kend, kær, Kedja, Kering, Skelling — maae naturligviis læses med Lyden af kj: kjend, kjær o. s. v. Ligesaa maa Lyden gj (eller j) iagttages i de Ord: gekk, gera, Gætar, Gest, Genta. — Det aabne e (næsten som æ) iagttages i saadanne Ord som: vera, stela, heve, betre. Ligesaa det aabne i (næsten e) i: Vil, Smid, Vinskap, vitug, lidet; — det aabne y i: fyre, myken; — og det aabne o i de Ord Sogor, nokot, voret;

ligesaa i: Gong og Kona, hvor det almindeligst udtales ganske som aa.

Med Hensyn til Indholdet er denne Historie fortalt ganske saaledes, som jeg selv har hørt den af en Bekjendt i Bergens Stift, og han havde hørt den fortalt som et Æventyr i sin Barndom. Om den ellers kun beroer paa mundtligt Sagn, eller om den maaskee kunde findes i en eller anden Bog, veed jeg ikke at afgjøre.

34. Hermingar.

Ein Stor-Leting.

Da var ein Herremann, som hadde leigt seg tie Arbeidsmenner, og dei var so late, at dei gjorde inkje til Gagns. So var da eingong han kom yver dei, daa dei hadde lagt seg til aa sova alle ihop; daa vakte han dei upp og sagde til dei: „Da skulde vera Moro aa vita, kven som er største Letingen av dikkor; dan som no kann visa, at han er dan lataste, han skal faa ein Dalar.“ Daa var dei nie, som rette upp Handi og vilde taka imot Dalaren; men dan tiande sagde berre: „Stikk han i Vestesikka mi.“ „Da var rett,“ sagde Herremannen, „du maa væl vera dan beste, som inkje eingong idest bera upp Handi.“

Ein Knipar.

Da var ein Mann, som skulde gera Dugnad, og han hadde ei stor Sut fyre all dan Maten, som skulde ganga til; fyre han var so nauv og smaahjartug av seg. Daa Gesterne var komne til Bords, so aat han sjølv berre ein liten Grand, og so heldt han upp og tenkte, at hine skulde gera da same; men dei gav seg goda Tider og heldt paa eta rett munarlege. Daa vart Mannen

reint forskræmd, og so ropade han til Keringi: „Kom hit og et, du ogso; du ser no, at da geng til likevæl."

Ein fyndarleg Søknad.

Einstad var da ein Mann, som skulde skriva eit Bønarbrev til Fatig-Kommissionen fyre ein Husmann, som da sto ille til med paa mange Maatar. Han sat lengje og grundade paa, kor han skulde stila Brevet, men han visste inkje aa faa da til, so da kunde høva. Daa var dar ein Dreng inne, og han baud seg til aa stila Søknaden; han meinte, da var eit vandelaust Verk og slett inkje verdt aa gera seg nokot Hovdebrot fyre. So bad han Husbonden skriva:

Her bur ein Mann upp i Aasen:
han eig inkje Ku paa Baasen,
alle Ungarne liggja i Krilla,
og han hev' ikje Sengklæde-Filla;
inkje hev' han Gryta, inkje hev han Fat,
inkje hev han Skeid og inkje hev han Mat;
og fær han inkje nokot av Kassa,
so døyr baade han og Tassa.

Anm. Hermingar: Anekdoter. Leting (aab. e), lad Person. Ordet „Arbeid" er rigtignok uægte, men bruges overalt og er vanskeligt at undgaae. — Dugnad er en Sammenkaldelse af mange Folk til et Arbeide, og tillige et Gjæstebud i Anledning deraf. — Krilla er det søndenfjeldske Navn paa Meslinger; paa andre Steder hedder det: Krægda. — Tassa, et Ogenavn for Konen.

35. Stev.

1. Dar tykjer meg er vent aa vera,
dar Drotten dansar med Drengjom.
Gauken gæl i grøne Lid,
og Fuglarne skaka med Vengjom.

2. Dar er vent med Viningskyrkja,
naar Bruderna ganga i Flokkar;
dei tarv ikje bry seg med Ljos aa bera:
da lyser av Brudar-Lokkar.

3. Dar er vent med Viningskyrkja
naar Brudi ho kem inn;
dei tarv ikje bry seg med Ljos aa bera:
da lyser av Blome-Kinn.

4. Haaret heve ho som Tiritunga,
og Halsen er som Mjell,
og Augo er i Hausen sjaa
som Soli kom upp fyre Fjell.

5. Hanen sit paa Budar-Hella
og Bonden giv honom Korn.
Rakken reikar i Bakkom nord
og Hyrdingen blæs i Horn.

6. Hyrdingen sit paa Berget
og ser imote Sol;
so gled han seg mot Kvelden
som Borni gera mot Jol.

Anm. Efter Landstad. (Folkevifer, S. 385). — Tiritunga eller Tiriltunga er en gul Blomst (Kjellingetand). — Mjell eller

Mjøll er tør Snee. — Budarbella hedder ogsaa Bursbella, da en Madbod hedder deels Bud og deels Bur. — Ordene Horn og Korn maa her ikke læses som Hoorn og Koorn, men som Horrn og Korrn, med aabent o. Ligesaa Borni (Borr'ni), ɔ: Børnene. — Formerne Bakkom, Drengjom, Vengiom, ere Dativer, som kunne bruges med Fordeel i Vers istedetfor de tungere Trestavelses-Former (Bakkarne, Drengjerne, Vengjorna); men man bør da naturligviis vide at bruge dem paa rette Sted og ikke sætte dem istedetfor en anden Kasus. I Vers maa man ogsaa have Lov til at bruge begge de foreliggende Former af Præsens af de stærke Verber, saaledes at man undertiden kunde sætte f. Ex. kemer, siter, giver, blæser, gæler o. s. v. istedetfor det her anvendte: kem, sit, giv, blæs, gæl. Maaskee kunde man ogsaa af og til optage den længere Form af Adjektiverne, f. Ex. goder, riker, sterker, ligesom i de svenske Folkeviser; thi de ægte Dialekter have samme Form for Adjektivet som for Verbet; f. Ex. rik'e, sterk'e; eg kjem'e, eg sit'e; — andre Steder: rik, sterk; kjem, sit.

36. Regla.

Guten gekk til Skyttaren. „Kære min Skyttar, vil du inkje skjota Bjørn? Bjørnen vil inkje taka Ulv, Ulven vil inkje taka Rev, Reven vil inkje taka Ketta, Ketto vil inkje taka Mus, Musi vil inkje skera Reip, Reipet vil inkje hengja Smid, Smiden vil inkje smida Oks, Oksi vil inkje hogga Klave, Klaven vil inkje strypa Ukse, Uksen vil inkje drikka Vatn, Vatnet vil inkje sløkkja Eld, Elden vil inkje brenna Kepp, Keppen vil inkje dengja Geit, Geiti vil inkje heimatter til rette Dogurd-Maalet." — „Jau," sagde Skyttaren, og so sprang Skyttaren etter Bjørnen, og Bjørnen etter Ulven, og da eine etter da andre like til Keppen. Og Keppen dengde Geiti, og Elden brende Keppen, og Vatnet sløkte Elden, og Uksen drakk upp Vatnet, og Klaven strypte Uksen, og Oksi

hogde Klaven, og Smiden smidde upp Oksi, og Reipet hengde upp Smiden, og Musi skar upp Reipet, og Ketto drap Musi, og Reven tok Ketto, og Ulven tok Reven, og Bjørnen tok Ulven, og Skyttaren skaut Bjørnen. Og so var da inkje meir.

Anm. Efter Vang. (Gamla Reglo aa Rispo ifraa Valdris 1850). — De saakaldte „Reglor" ere egentlig et Slags Hukommelses-Øvelse for Børn og kunne undertiden være meget lange. Det her anførte er kun Slutningen af en saadan Ramse, som begynder med, at Drengen gaaer til Kjæppen og klager over Gjeden, derpaa til Ilden og klager over Kjæppen og Gjeden o. s. v.; men hans Begjæring bliver allesteds nægtet, indtil han kommer til Skytteren. Disse Stykker ere imidlertid vel skikkede til Sprogprøver, og især til Prøver paa en Dialekt, som har Dativformer, da man her nemlig faaer en Mængde Substantiver i forskjellige Stillinger. Til Exempel herpaa kan den mellemste Post af det ovenfor anførte Stykke her tilføies i sin fuldstændige Form. Efter Vangs Optegnelse lyder den paa Valders Maal saaledes:

„Jau, sa Skyttarn, — aa Skyttarn ette Bjødn'e, aa Bjødn ette Graabein'e, aa Graabein ette Røv'e, aa Røven ette Kattun, aa Katta ette Musen, aa Mus'e ette Reipe, aa Reip'ø ette Sme'e, aa Sme'en ette Oksen, aa Oks'e ette Klava, aa Klavin ette Ukſa, aa Ukſin ette Vatne, aa Vatn'ø ette Varma, aa Varmin ette Kjepp'e, aa Kjeppen ette'en Sprov" (Navnet paa Gjeden).

Paa Søndmørs Maal vilde den lyde saaledes:

Aa so rende Skyttarin itte Bjønn'a, aa Bjønnin itte Vargj'a, aa Vargjin itte Røv'a, aa Røvin itte Kjøysinne, aa Kjøysaa itte Mus'inne, aa Mus'a itte Reipa, aa Reip'e itte Smid'a, aa Smidin itte Oks'inne, aa Oks'a itte Klava, aa Klavin itte Ukſa, aa Ukſin itte Vatna, aa Vatn'e itte Eld'a, aa Eldin itte Kjepp'a, aa Kjeppin itte Gjeit'inne.

37. Gaator.

1. Git kva da er: Da stend ein Hund paa Glasberg og gøyr ut i Havet.

2. Eit Hus er fullt med graa Ull, og ein kann ikkje taka ein Neve full.

3. Eg veit eit undarlegt Tre; Roti snur upp og Toppen ned; da veks um Vinteren og minkar um Vaaren.

4. Kva er da, som geng i Halmen og inkje ruskar?

5. Fire ganga, og fire hanga; tvau visa Veg i By, tvau peika upp i Sky, og eit dalkar etter.

6. Framantil som eit Nysta, midt paa som ein Sekk, attantil som ein Kare-kepp.[1]

7. Lodet som Lambskinn, og bid[2] inkje Haar paa.

8. Svarter Hatt, rauder Stakk; Stein i Magen og Tre i Foten.

9. Kva er so høgt som da høgste Tre, og inkje skin Sol paa?

10. Kva er da, som er korkje paa Himmel elder Jord, og korkje inne elder ute?

11. Um Vinteren feitt som ei Hind; um Sumaren skrint som ei Grind.

12. Raudt fær til Runderberg, og kvitt kem atter.

13. Brunt i Botnen, kvitt i Toppen; kritlar under Aaklædi, gerer godt i Kroppen.

14. Eit litet Hus er fullt med Mat; grisne[3] Veggjer og inkje Tak.

15. Kva er da, som heve fleire Saar, en Hunden heve Haar?

16. Da rullar og da renner, da sputtar og da spenner, da munar og da minkar.

[1] Dynkjæp. [2] findes. [3] aabne.

17. Rundt som eit Egg, og lenger en Kyrkjevegg.

18. Kva er, som fær aat Elvi og drikk, og legg atter Bombi heime?

19. Kva er, som fær syngjande aat Elvi, og læst drikka og drikk inkje?

20. Kva er, som segjer alle Mann sant og inkje seg sjølv?

21. Da gekk ein Mann av Garde med baade Navar og Tvare,[1] Tunna, Skeppa, Laup og Dall,[2] Naust og Baat og Hest og Stall. Og endaa kunde han boret ei større Byrda.

22. Kva er, som geng fraa Fjell og til Fjøra og inkje rører seg?

23. Kva er lengste Timen paa Dagen?

24. Kor mange Miler er da til Maanen?

Svar. — 1) Vinden. 2) Røyken. 3) Jukulen. 4) Skuggen. 5) Kui (med Føter, Spenar, Augo, Horn og Rumpa). 6) Katten. 7) Høna. 8) Hjupa. (Njupa). 9) Mergen. 10) Stove-Glaset. 11) Kola (ↄ: Lampen). 12) Kornet paa Kverni. 13) Ølet. 14) Korgi. 15) Stabben. 16) Snelda, i Rokken. 17) Eit Nysta. 18) Dyna (i Vaff). 19) Bjølla. 20) Bismaren. 21) Han bar eit Skiftebrev. 22) Skilgarden. (Merkesgarden, Gerdet). 23) Vente-Timen. 24) Ei og alle hina.

38. Ordtøke.

Hugen dræg halve Lasset.
Han vinn som traa[3] er, og taper som braad er.
Han fær inkje vera tykkjen,[4] som snikja skal.
Da vil kvar vera heil, og ingen veil.[5]

[1] Spigerbor. [2] et Slags smaa Trækar. [3] udholdende. [4] utaalmodig. [5] svækket, beskadiget.

Annan Manns Dyk er altid sterk.
Han er inkje galen, som ilt ottast.
D'er betre vera fyre var en etter snar.
Av Skade vert ein vis og inkje rik.
Da ein inkje kann faa, skal ein venda Hugen ifraa.
Han skal vægja,[1] som Vit heve.
Skikka deg væl; da spyrst minst.
Da læt seg mange Ord tala; han tegjer, som mest veit.
Ein Gap kan spyrja meir, en tie vise kann svara.
Ein skal lova varlege og halda da væl.
Da er mangt ubundet, som held.
I stillaste Votni[2] er styggaste Botnen.
Da vert eingong røynt, som lengje er løynt.
Da er Visso ein heve, og Voni ein fær.
Ein skal inkje selja Skinnet, fyrr Bjørnen er skoten.
Ein skal inkje bæsa[3] uboren Kalv.
Dan som er fyre eitt kend, han er til tie tenkt.
Da er alle som apar, og ingen som skapar.
Da legst altid Visa til fyre dan, som kveda vil.
Dan som fører nokot til deg, fører ogso nokot fraa deg.
Han høyrer sjeldan sitt Lov, som paa Lur stend.
I Utidom er Trolli trivnaste.[4]
D'er Skam i Skorten, og Æra i Avgangen.[5]
Da heve mange for myket, men ingen heve nog.
Lang Biding er ingi Matardrygjing.
Naar Ølet geng inn, so geng Vitet ut.
Draum og drukken Manns Ord er like.
Da er betre Vælferdi en Høgferdi.

[1] give efter. [2] Vandene. [3] sætte paa Baas. [4] mest virksomme. [5] et Overskud.

Han falar[1] som treng, og segjer nei som inkje vil.
Han svelt inkje, som dyrt kauper.
Laan skal koma lægjande atter.
Ein laaner sin Vin og krev sin Uvin.
Takkelaus Gerning er altid tung.
Ger alle Mann Rett, og ver ingen Mann rædd.
Da fær ingen væl av di, at ein annan fær ille.
Da smakar lengst, som fyrst kem i Keraldet.
D'er brotne Vikarar[2] i alle Land.
Dar som er ingen Agen, er helder ingi Æra.
Naar ein vesall fær Vald, veit han inkje Atterhald.
Dei smaae faa hanga, dei store faa ganga.
Han gerer altid væl, som inkje gerer ille.
D'er betre Kvist, som bognar, en dan som brest.
D'er vidt Vega-Mot. (Han er sæl som væl heve gjort).
Ringaste Gesten heve gløggaste Augat.
Han er ikje beste Mannen, som mest fiskar.
Sume sova seg til Sæla,[3] og sume slæpa seg til Armod.
Dan som litet heve, han myket misser.
Da er stort i Naudi, som er smaatt i Rogdi.[4]
Naudi sel; Mannen stend og ser paa.
Da veit ingen si Æva,[5] fyrr ho er all.
Da veit ingen, kvar dan feige slakkar.
Dauden er viss, men Dagen er uviss.
Da er eit langt Aar, som er troytt med vondo.
Ei sein Saalebot er betre en ingi.
D'er seint aa stengja Stallen, naar Folen er burte.
Dan som trøyter[6] Alni, kann og trøyta Spanni.

[1] tinger, forlanger. [2] Bægere. [3] stor Lykke. [4] Velstandens Tid. [5] Alder. [6] holder ud med.

D'er ingen so lang, han ei maa tøygja seg, og ingen so laag, han ei maa bøygja seg.
Da høver inkje, at Krubbo er høgre en Hesten.
D'er ofto Fals under fagert Skinn.
Da er fleire flekkutte Bikkjor en berre ei.
Dan eine Ramnen høgg ikje Augat or hinom.
Da er Skil paa Fant og Fagna-Mann.
Dar som er eit feitt Stykke, er og ein Eitel[1] i.
Gode Dagar giva kaatt Kjøt.
Dan fulle veit ikje, kva dan fastande tarv.
Ein triven verter riven, ein lat fær Mat.
Da kem aldri dan Skade paa Land, da er ei einkvar til Bate.

B. Nye Stykker.

39. Eit Innstig.[2]

Daa eg gekk igjenom Langedalen, fekk eg slik ein Hug til aa lydast inn til han Olav Bakken, at eg tykte, eg kunde inkje lata da vera, etter di eg eingong var komen paa dan Leidi. Eg var vel kend baade med honom og Kono hans; fyre me var so godt som Grendarborn, og eg hadde inkje funnet dei paa mange Aar. Da var godt Vedr og Sumars Dag, so da var endaa Raad til aa koma langt til Kvelds, og difyre gav eg meg goda Tider og gekk i Make og saag væl etter alle Ting paa Vegen; fyre eg var forviten te sjaa, kor dei hadde da lagat. Dar var ingen Stas og ingi Storvis te sjaa, men vent og vælstelt var da paa alla Sidor, so da synte, at dei hadde voret baade verksame og vituge, dei som styrde Jordi. Engi var rudd og jamnad, Beitor

[1] Kjertel. [2] Et kort Besøg.

var upptekna, og Steingard var uppsett paa mange Stader; nye Aakrar var uppbrotne og gamle var atterlagde, og Atterlegorna stod med slikt eit Gras, at da var so tjukt som ein Borste. Sjølve Garden var bygd paa dan gamle Maaten; dar var ikje nokor stor Laan[1] med ei tvau-try Slags Maaling paa, dar var berre ei liti Rotstova[2] med Torvtak og Ljore paa; so var dar ei Stabbud med Sval paa Sido, so ei Løda med Fjos i øvste Enden, og sidan var dar Sengstova og Eldhus og Smidja og alt da, som høyrer til en vælhalden Gard. Inn i Tunet gekk dar try smaae Born og leikade seg, eit med eit Lamb og eit med ein Katt, og da mindste gekk og tvikade imillom dei andre og syntest hava mest Moro av Katten, som laag paa Ryggen og kavade med eit Plagg, som dei hadde breidt utyver han. Eg gekk upp til dei og spurde, um Fader deira var heime, og med same vaknade Hunden, som laag i Utdyri, og han hadde nog inkje kvar Dag set langframande Folk, fyre han fauk upp med slik ei Gøying, at ein kunde inkje høyra Manna Maal, og inkje kunde han tagna,[3] fyrren Kono kom ut og skulde sjaa etter kven som var komen. „Eg er rædd, at eg kenner rangt, men eg tykjer mest, at da er kent Folk," segjer ho, og eg svarade, at eg tenkte, ho kende rett, og fortalde kvar eg kom ifraa, og kvart eg vilde. So bad ho meg inn i Stovo og viste eit av Borni av ut paa Marki etter Mannen, at han skulde koma heim. Inn i Stovo var alting væl i Stell, og da synte korkje Mannløysa elder Koneløysa paa Husbunaden; reint og vælslitt var da i kvar ei Kraa, og kvart eit Kerald var so fint gjort, som da var rent[4] av Malm; fyre i dei Bygderna gera dei mest all sin Bunad sjølve og leiga

[1] Hovedbygning. [2] Stue uden Loft. [3] blive stille. [4] støbt.

inkje Handverksfolk; og difyre er da, som dei segja, at da syner paa Keraldi kva Karen er, og paa Klædi kva Keringi er. Men eg fekk ikje lang Tidi til aa tenkja paa Stovebunaden, fyre da var daa so mangt te spyrja etter og fortelja paa baada Sidor; og best som da var, so kom Mannen heim. „No hadde eg aldri trutt, at eg skulde faa sjaa deg paa desse Tufterna, og rett inderlege vælgjort var da, at du vilde lydast til os," sagde han. Eg svarade, at eg hadde største Hugnaden av di sjølv, at eg kunde sjaa atter gamle Kenningar og høyra, kor dei livde, og at eg var glad av di, at da stod so væl til med dei. „Aa ja," segjer han, „da er som dei segja: da grævst ein Dag um Senn;[1] da er inkje nokot te klaga paa, og inkje er da nokot te skrøyta av helder; ein balar og baskar, so myket at ein bergar Bombi, og so er da inkje stort meir helder. Men no lyt du vera her hjaa os ei Stund fram etter, so me kunde faa svalla um alt da, som heve hendt og høvt seg i desse Aari. Eg heve no ogso Hug til aa høyra, kor du heve stadet deg i Byen, og kor du likar Livemaaten dar. Men da er sant, eg segjer Du like eins som fyrr, og eg veit ikje, kor da kann høva aat ein Bymann da." — „Seg du, aa berre du," svarade eg, „d'er da som eg helst vil høyra, og daa veit eg kven da er, som Folk talar til. Eg veit, at da er sume Stader dei hava dan Sedi, at naar da kem ein Kar med Kjole paa, so torer ingen segja du til honom, men han sjølv torer segja du til alle dei, som inkje bruka Kjole. Men dan Visi skal me inkje bry os stort um." — „Da var rett," sagde han, „eg høyrer, du er dan same no som fyrr. Men no kem du væl til aa vera i Byen heile Tidi, tenkjer eg; og

[1] man slaaer sig igjennem den ene Dag efter den anden.

da er væl berre som snaraste, at du er her paa dette Leite." Eg fortalde honom, kor eg hadde da lagat, og at eg laut til Byen atter og hadde Von til aa verta dar verande. „Aa ja," sagde han, „da er ikje anderleid med oss; da er som dei segja: da veit ingen kvar Borni skal bu, og dei faa ikje alle vera heime. Men me sitja berre og bry deg med Spurningar og bjoda deg ingen Ting; du heve genget ein lang Veg og kann vera baade tyrst og svolten." Eg svarade, at da stod inkje paa med di,[1] og bad dei inkje gera seg nokot Bry fyre dan Skuld. Men med da same stod han Olav upp og kviskrade nokre Ord til Keringi, og so gekk han ut og kom innatter med ein Ølbolle og bad meg smaka paa dan „uvande"[2] Lands-Drykken. „Du er ein hæv Mann, som heve Øl paa denne Tid," sagde eg. „Eg plar hava ein Kagge[3] til Slaatten," sagde han, „da er so godt aa hava ein liten Ølsup, naar ein stræver med Høyingi, og naar ein kem heim av Slaatteteigen so trøytt og mod, at ein vil stupa; da tykjer eg, er langt betre en te sitja og renna da i seg i Gestebodi og i Helgarne, daa ein er korkje tyrst elder trøytt, og daa da inkje nøyder paa i nokon Maate." Og medan me sat soleid og rødde, so kom ho Ragnild inn med ei stor Korg og sette fram Mat og bad meg ganga aat Bordet, og talade um at ho hadde da inkje so voret, som ho vilde, og at da var so litet te bjoda, at da var ikje framberande aat dan, som var betre van; men so vilde ho, at eg skulde stadna dar hjaa dei fram etter Dagen, so dei kunde faa koka og stella til nokot, som kunde vera betre. Eg meinte, at dar var no so myket tillagat, at dar var sagte inkje nokot te orsaka seg fyre; og dan som inkje vilde vera nøgd med

[1] det havde ingen Nød med det. [2] simple. [3] Dunk, Anker.

slikt, han maatte vera van til nokot, som var meir en rimelegt. „Ja, da er darpaa aa lita, at da er ein, som heve Skyn paa, kor Folk hava da," segjer ho; „da er som dei segja: da er godt dan skynuge skenkja. Ellest maa dar no sagte vera ein betre Livemaate paa andre Stader en her hjaa oss; fyre da hender stundom, naar her kem framande Folk i Bygdi, at dei laata so ille yver dan Visi, som me bruka, og tykja da er klent og ille voret, alt som me hava." — „Eg meiner, eg heve fulla set Merke paa da," sagde eg, „men da er berre Kræsna og Uvitingskap; dei er ikje alle so væl vane fyre alt di; men da kann væl henda, at dei hava komet inn i eit Fille-Kot einkvarstad og set, at dar var nokot ruskut og vanstelt, og so tru dei strakst, at da skal vera allstad like eins, og so ganga dei og grina aat alt, som ein byd dei; dei var inkje verde te faa da so godt eingong." — „Eg kann ikje undrast so myket paa da," segjer han Olav, „fyre da hender endaa med Folk or vaare eigna Bygder, naar dei hava voret burte nokre Aar og er komne nokot til Manns, at dei er reint umskapade, naar dei koma heimatter, og so storvorne, at da er ingen Ting til Lags aat dei. Og difyre tykjer eg no, at da er so hyggjelegt aa høyra paa ein, som heve andre Tankar, og som endaa skynar paa Heimeskikken og inkje forsmaar sine gamle Kenningar." — „Ja," svarade eg, „da var no sagte inkje meir, en som rett var. Eg kann inkje sjaa, at ein heve nokot te vera storlaaten av, um ei heve vant seg ei onnor Vis. Visstnog er da no so, at ein lyt skapa seg um paa mange Maatar, naar ein kem ut i Verdi; men da er daa berre ei Moda og ein Trældom, som ein er nøydd til, og inkje vert ein no so snart utlærd i Kunsten helder. Da vert sjeldan

nokon rettug Bymann av dan, som inkje er upp-alen til di og heve lært nokot i Yngdi; han kann brøyta paa seg og skapa seg um so myket som han vil, so kann da daa henda, at han vert halden fyre ein Byting og ein Tverstøyt i all si Tid, og er so litet vyrd ibland sine Grannar, at da er ein Harm aa høyra da. Og daa tykjer eg, han heve litet til aa gera seg til av, og han kann gerne vera glad og takka til, at hans gamle Landsmenner vil kennast ved honom." — Soleid vart me sitjande lengje og svallade baade um da eine og da andre, og sidan laut eg vera med ut og sjaa paa Husi. Daa var me fyrst inn paa Budi og saag paa Fødevarorna, og dar var da væl fyresytt og tillagat nokot av kvart Slag, so som da kann vera paa dan Aarsens Tid; fyre i da Bilet plar da no jamnaste vera litet i Buderna, undtakande hjaa rike Folk, som kann hava Fyreraad elder Fyreferd til eit heilt Aar; ellest plar da vera berre so myket, at da kann vara væl til Hausten, so dan gamle Aaringen rekk ihop med dan nye. Sidan var me ute og saag paa dei andre Husi, og dei var allesaman godt i Stand og væl haldne baade med Tak og Tile[1] og med all sin Innreidnad. No vilde dei endelege, at eg skulde vera hjaa dei til Morgons; fyre no skulde me fyrst ut og sjaa paa Aakrarne og paa Marki, og sidan skulde me aat Sumarfjoset og sjaa paa Fenaden, naar han kom heim til Kvelds. Men eg tykte, eg kunde inkje giva meg til lenger; eg vilde so gerne koma paa Vegen atter, og dartil so tykte eg, da var leidt aa føra Umak paa Folket og hefta dei i Annsemdi si;[2] dei vilde gera væl og reknade visst inkje paa da, men eg visste, at ein Mann paa ein sovoren Gard heve annat

[1] Gulv. [2] i sin Travlhed.

te gera en aa taka mot Vitjarfolk[1] og heftast med dei midt i Byrkjo.[2] Og difyre gjorde eg Tidi so kort, som eg kunde, og takkade fyre vælgjort og bad væl liva; og endaa fylgde Mannen meg eit Stykke paa Vegen, fyrren me skildest.

40. Um Dikting.

Da er mange, som segja, at ein Fortelnad, som er berre diktad, er ein falsk og faanyttug Ting og skulde aldri voret skriven elder prentad. Dei ottast fyre, at da er berre Grillor og Yrkjeløysa, som avlar slikt, og at faatenkte Folk verta narrade av di og tru, at da er sant altsaman. Dei meina da og, at ærlege Folk maa hava so stor Vyrdnad fyre Sanningi, at dei inkje gera seg nokor Skemting av slika Sogor, som er logna[3] og utrnande. Dan Meiningen kann vera rett nog i seg sjølv; men ein skal gera Skilnad paa dei Tilfelli, daa da er naudsynlegt[4] aa hava eit sant og truverdugt Vitnesmaal, og paa dei Tilfelli, daa da inkje er naudsynlegt. Naar ein skal fortelja nokot fyre Aalvore um ein kend og namngiven Mann, so skal ein fortelja da sannaste, som ein veit, og inkje nokot annat; legg ein daa nokot attaat, so gerer ein Urett, anten da so er til Skade elder Bate fyre dan, som da er sagt um. Og naar ein skal fortelja nokot fyre Aalvore um ein Tilburd[5] elder eit Hendelse paa ei viss Tid og paa ein kend og namngiven Stad, so hev ein helder inkje Lov til aa segja annat en da, som sant er. Men naar ein berre vil fortelja um eit Huglynde[6] elder ein Tenkjemaate, ei Vis elder Sed, som er brukeleg einkvarstad,

[1] Besøgende. [2] Sognedagene. [3] opdigtede, som Løgn. [4] nødvendigt. [5] Tildragelse. [6] Sindelag.

elder nokot slikt, daa er da inkje naudsynlegt aa halda seg til Folk, som ein ser elder kenner, og daa kann ein gerne setja fram Folk, som inkje er til, og giva dei Namn og tala um dei, som da var kende Folk. Og like eins er da, naar ein berre vil fortelja eit Hendelse anten fyre Moro Skuld elder til Upplysnad um einkvar Lærdomen; daa maa ein og hava Lov til aa lata Tanken spela fritt og inkje binda han til da, som heve hendt ein Gong paa ein einaste Stad. Fyre daa er da inkje nokot Vitnesmaal um ein Ting, som Forteljaren sjølv heve set elder høyrt; men da er berre ei Utgreiding av ein Tanke, som han heve havt; da er inkje Mannen elder Folket, som da geng ut paa, men da er Huglyndet elder Aatferdi elder Livemaaten, anten han so kann vera lovande elder lastande. Da er berre faakunnuge Folk, som tru, at eit Dikt skal endelege handla um Diktaren sjølv elder Kenningarne hans, og som alltid spyrja etter, kven han heve meint med dei og dei Namni, som han heve brukat. Fyre da er ingi Torv til, at han skal berre fortelja Slarv og Drøsor um Kenningarne sine elder um slika Smaa-Slysnor,[1] som kann hava hendt i Grendi.

Naar ein Maalar skal tekna eit Tre, som stend paa ein uppnemnd elder utvald Stad, so teknar han da so, som han ser da fyre seg, og freistar paa te faa da so likt, som han kann; men naar han berre skal tekna eit Tre i aalmenneleg Meining, so bryr han seg inkje med aa sjaa paa nokot Tre, fyre daa kann han laga da etter sin eigen Hug. Og naar han skal tekna eit Berg, som han ser fyre seg, daa strævar han og paa, at Tekningi kann verta so lik sjølve Tingen, som mogelegt er. Men

[1] Uheld, Forseelser.

naar han skal tekna eit Landskap elder giva ei Vitring[1] um, kor Landet ser ut fyre meste Parten, daa bryr han seg inkje med aa tekna ein einleg Flekk av Landet; men han tæk eit Berg og ein Skog elder ein Dal og eit Vatn og nokot av kvart Slag, so som da jamnaste ser ut, og da set han ihop i ein høveleg Skipnad[2] paa ei einaste Tavla. Daa kann ein inkje segja, at dan Jordflekken ligg her nordanfyre elder her sunnanfyre; men ein kann segja, at han ligg paa mange Stader, elder at sumt ligg paa ein Stad og sumt paa ein annan. Like eins er da med ein Fortelnad, som er diktad um Folkeseder og Folkeskipnad. Han kann tala um ei Slægt, ein Huslyd[3] elder eit Sellskap, som inkje er til i Røyndi,[4] men som godt kunde vera til og finnast paa mange Stader. Han kann tala um eit Fylgje av Tilburdar elder Hendelse, som inkje hava hendt paa ein einleg Stad elder ei einleg Tid, men som kann hava hendt paa ymise Stader og paa ymisa Tider. Daa er da berre eit Hovelag av upptenkte Folk og tenkjelege elder mogelege Tilburdar, som er sankade fraa ymisa Sidor og uppsette i eit tekkjelegt Samhøve, fyre di at dar skal vera meir Moro og meir Lærdom i da. Og daa kann ein inkje segja, at da er han Per elder han Paal, som er meint med di; fyre daa kann da henda, at Fortelnaden kann høva til mange Folk, som Forteljaren aldri heve kent elder høyrt eit einaste Ord um.

Slike Fortelnadar kann da røynelege[5] vera myket Gagn i, naar dei er godt ihopkomne og høva til si Tid og sin Stad. Dei kann visa oss mange Mishøve,[6] som trenga til Umbot; dei kann lasta og snerta paa mange

[1] Forestilling. [2] Orden. [3] Familie. [4] Virkeligheden. [5] virkelig. [6] Misforholde.

Uvanar og Misdomar og falske Meiningar, som er myket aalgengde;[1] dei kann giva Dome[2] paa Klokskap og Godvilje, og vekkja Hug til Betring og Framgang i mange Maatar. So kann dei og tena til Upplysnad og Vitring um ymise Tenkjemaatar og Seder, elder um ymise Stand og Samvære i Livet, som ein inkje elles hadde Tilgang til aa kenna; og da er altsaman til Nytte, som kann auka Kunnskapen og giva Saali eit større og vidare Synsmaal. Og so er da dan store Dygdi med ein slik Fortelnad, at ein kann høyra og lesa han berre fyre Moro Skuld og endaa hava Lærdom av honom. Ein kann hava baade Gagn og Gaman paa ein Gong. Da er godt aa hava Lærdomen framsett i aalvorsame Raad og Fyretolor; men da er ogso godt aa hava han framsett i Fortelnad um vekkjelege Tilburdar og morosame Tilhøve;[3] fyre daa er Folk fusare til aa høyra paa og verta inkje so snart leide. Da er eit Ord, som var kent fyre mange hundrad Aar sidan, at „han raakar Maalet best, som Gagnet med Moro kann mengja." Og me hava so mange Døme paa, at endaa slike Menner, som hava skrivet Bøker um Kristendomen og da andelege Livet, hava inkje forsmaatt aa dikta Fortelnadar elder Sogor, som dei kunde setja Lærdomen sin inn i; og da er inkje tvilande paa, at dei gjorde god Verknad med di, like so væl som med sine andre Talar og Fyreteljingar.[4]

Men da er inkje helder avgjort, at alt da, som er fortalt og skrivet, skal endelege vera til eit Gagn, som alle kann sjaa med da same. Mannen[5] er no eingong so skapad, at han treng til nokot annat en berre Aalvore

[1] almindelig gængse. [2] Exempler. [3] Stillinger, Sammentræf. [4] Formaninger. [5] betegner her: Mennesket.

i Livet. Aalvoret plar jamnaste koma av sjølvo seg, og ein plar faa nog av da Slaget, anten ein leitar etter da elder ei. Da kann ofto henda, at Mannen treng til nokot, som kann letta og frisska Hugen; da vil ofto henda, at han leitar etter Gaman og Skemting, og daa er daa væl, um han kann finna slika Skemtingar, som er ingen Mann til Skade. Daa kann ein segja, at dan Lesnaden, som er til Gaman, er ogso til Gagn, naar han kann gera so myket, at Hugen kvikna, og Tankarne faa eit nytt Liv. Dar er, til Prøve, ein Stevleik,[1] som heiter „Fjell-Æventyret," som er væl kend og vide kend her i Landet; da er vandugt aa segja, kva Gagn elder kva Lærdom, som kann vera i da Stykket; men vist er da, at baade kunnuge og ukunnuge Folk hava voret fegne av di og tykt, at da var stor Mun[2] og Moro i da. Og naar ei Bok heve dan Verknaden, so kann ein aldri segja, at ho er gagnlaus.

Her hava me talat berre um slike Fortelnadar, som ganga ut paa nokot, som er mogelegt og røynelegt i Verdi; men dar finst ogso manga Sogor um slike Tankeskapnadar og Tilburdar, som Mannen inkje kann sjaa elder merka i da røynelege Livet. Mest alle Folkeslag og Landslydar[3] hava fraa fyrste Tidi havt ei stor Mengd av Runesogor[4] og Vettesogor; dei hava diktat Kempesogor og Dyresogor; dei hava gjort fagra Visor um slike Tilburdar, som ganga yver alt da, som naturlegt og mogelegt er. Og Sogorna og Visorna heva genget fraa Mann til Mann, fraa dan eine Samaldren til dan andre, og Folk finna Mun og Moro i dei endaa som fyrr, um dei endaa inkje tru, at da heve genget til røynelege so, som Sogorna lyda. Slika Sogor skulde

[1] Komedie. [2] Interesse; Fornøielse. [3] Nationer. [4] Æventyr.

ein tru, maatte vera faanyttuga og litet verda te minnast; men naar alt er væl ettertenkt, so kann henda, dei er inkje so reint gagnlausa endaa. Me vil berre nemna, at dei kann vera til stor Upplysnad fyre dan, som vil skoda Aalmennings Hugen[1] og likna dan eine Landslyden med dan andre. Og darnæst vil me minna paa da, som sagt er, at da, som giv Gaman og ingen Skade, da gerer daa alltid da Gagnet, um da inkje gerer annat. Ein skal ikje halda Tanken so fast og bunden, at han ei maa faa Lov til aa gera seg ein liten Sving ut um Kvardagslivet og burt i ein annan Heim. Da er meste Parten av Folket som liver i eit snævt og litet Rom; da er litet, som Mannen ser fyre seg, og da litle, som han ser, er inkje altid av huglegaste Slaget. Men han heve ein Hug, som vil ganga vidare, en som Augat ser, og dan Hugen er alltid sterk nog til aa slita seg ut or dei tronge Bandi, som halda han fast paa Flekken. Og difyre fylgjer han so gerne med Diktaren, naar han læt Hugen leika og spela ut igjenom dan endelause Verdi og setja Liv og Rørelse rundt ikring seg i audslege og ukjende Heimar. Men daa vil da gelda um, at Diktaren heve nokot te fortelja, som er verdt aa lyda paa, og at han veit aa fortelja da med da rette Liv og Lag, som høver til Aalmennings Hugen.

41. Um Storlæte.[2]

Da er ein Ting, som fylgjer med dei ymise Tilstandi i Verdi, at dar alltid maa vera myken Skilnad paa Folk, at sume maa vera megtugare en sume, og at dan eine kann hava mangein god Givnad framfyre dan andre. Men naar ein ser væl etter alt, so merkar ein

[1] Nationens Tilbøielighed eller Aandsretning. [2] Stolthed.

og, at dar er mykjet, som er likt med alle, at dar er ymise Veilor[1] og Vanskar, som endaa likaste Folket inkje er fritt fyre, og at da kanskje vert rettelege litet, som dan eine heve til aa gera seg stor av framfyre hine. Fyre da fyrste er dar mange Fyremuner,[2] som Mannen er liksom fødd med; han heve inkje lagt dei upp med sitt eiget Stræv, men han heve fenget dei liksom sovande elder berre til Givende; og givna Gaavor skal ein takka Givaren fyre og inkje seg sjølv. Og darnæst skal ein hugsa, at desse Fyremunerne er likso snart farande som komande; dei kann vera lette te tapa og tunge te halda, og difyre kann ein inkje rettelege stola seg paa dei. Til aa vera stolt og storlaaten av slike Fyremuner er difyre jamnaste berre ein Uvitingskap, og da vantar helder inkje Døme paa, at agtande Folk er smaalaatne[3] og umgjengelege, medan faadugelege Folk er so byrge og bratte, at ein kann kvida mot aa møta dei paa Vegen.

Storlætet heve manga Orsakjer, og dei er ikje alla so mykjet mæta[4] helder. Sume er storvyrdne av Likams Magt og Styrke, og sume av ein fager Skapnad og eit fint Andlit. Men da er mange, som hava havt dei Fyremunerne og endaa havt liten Baten av dei. Styrke er godt aa hava; men endaa sterkaste Folki kann verta utslitne og underbøygde av ymise Misfelle, og da heve ofto hendt, at ein veik og vanavlug Bul[5] heve gjort større Ting og stadet seg betre i Lengdi. Fagerskapen elder Venleiken er og ein god Ting; men han er jamnaste kverven og kortvarug; han er like eins som Blomen paa Marki, fyre han glimar og bragar,[6] so lengje som

[1] Skrøbeligheder. [2] Fortrin. [3] beskedne. [4] betydelige, vigtige. [5] en svag Krop. [6] prunker, glimrer.

inkje røyner paa; men so snart som da kem eit Uvedr paa, so fell og folnar han Bonom snarare; og um han endaa slepp av fyre Uvedret, so heve han daa alltid ei kort Stund til aa standa i. — Ei onnor Rot til Storvyrdna er Standet, sidan dar er ei gamall Tru um, at sume Standi skal vera høge, og sume skal vera laage. Men da er betre, at Mannen prydder Standet, en at Standet skal pryda Mannen. Da er gode og dugelege Folk te finna i dei fleste Standi, og da finst ogso laake og faadugelege Folk i dei fleste. Og so hender da ogso jamt, at smaae Folk kann vera so heppne, at dei koma i eit betre Stand, og at store Folk kann vera so uheppne, at dei koma i eit verre Stand. — So er da og med Rikdomen, som mange Folk hava so ovlege store Tankar um. Han er sein til aa sanka, og snar til aa missa; dan som var rik i Fjor, er fatig i Aar, og eit annat Aar er da væl ogso einkvar, som heve mist Magti si og lotet sjaa paa, at smærre Folk hava stiget uppatter i Staden hans. — So paa Lag er da og med ei stor Æra og eit stort Ord; dar sjaa me ofto Døme paa, at Mannen kann missa da like fort, som han fær da. Naar han kann fara fint fram og vera alle Manns Vin, so kann da væl vara ei Stund frametter; men skulde han koma til aa gera eit litet Miskast elder nøydast til aa slaa paa ein Streng, som Folk inkje likar, so er da Ende paa dan Skripno,[1] og daa kann da henda, at han fær Skam til Takk fyre alt ihop. — Nokot dilikt er da og med eit stort Vit elder ein stor Kunst og Lærdom; da er helder inkje nokot te gera seg til av. Vitet er ei Gaava, som Mannen inkje heve givet seg sjolv; og mest like eins er da med Lærdomen og, fyre han kem oftaste

[1] Kjælerie, overordentlig Yndest.

av eit godt Namn og godt Tilhald i Yngdi, elder i da minste av ei god Raad og Tilleiding[1] til aa læra. Og darnæst kan ein sjaa, at Vit og Lærdom er helder inkje alltid paalitande; fyre dar er mange Ting i Verdi, som er so blinde og løynde fyre Manns Augat, at dan lærde stend like fast som dan ulærde; og dar er so mange Tilfelle, daa ei ring og vandelaus Raad kann gera betre Gagn, en ei som er sløg og djuptenkt. Og helder inkje vantar da Døme paa, at ogso klokaste Folket kann ganga ein galen Veg, og at ein heimalen Styving[2] kann stella seg betre en dan, som klokare skulde vera.

Alle slike Fyremuner kann ein gerne slaa saman og kalla dei berre ei god Lukka. Visstnog er da sume av dei, som Mannen kann auka og fremda med si eigi Verksemd, men alltid er da daa so, at han treng Lukka til Verksemdi si og, um ho skal vera til nokor Hjelp. Da er mange, som hava stridt og strævat fyre da, at dei skulde koma eit Stykke fram i Verdi; men da vilde inkje lukkast fyre dei, da var faafengt og gagnlaust alt kva dei strævade. Og likevæl kann ein inkje segja, at dei var mindre verde te hava Lukka en so mange andre. Da er vandt aa vita, kven som verdugast er, og da kann væl vera einkvar, som tenkjer, at naar alt skulde ganga etter Verdleiken,[3] so vilde mangein liten Mann vera stor, og mangein stor vera liten. Men naar Verdleiken er so vand aa døma, so skulde dan, som heve Lukko med seg, vera nokot varsam og vægjesam[4] i sitt Umgjenge med dei, som hava havt mindre Lukka. Han skulde koma i Hug, at andre Folk kunde vera like so gode som han, naar Lagnaden elder Umstøderna[5] hadde voret like gode

[1] Anledning. [2] en udannet Klods. [3] Fortjenesterne. [4] føielig, skaansom. [5] Omstændighederne.

fyre dei som fyre honom. Han skulde ogso minnast, at dar endaa er visse Tilfelle, som bita like hardt paa dei store som paa dei smaae, at dar er visse Tilstand, daa alle maa luta og bøygja seg, og daa korkje Magt elder Æra kann hjelpa. Og allerhelst skulde han vara seg fyre aa bruka Magti si til Ugagn, likso m til aa skræma Smaafolket med og hogga mest paa dei, som minst kann verja seg. Dei kann hava Mein og Møda nog, um dei inkje skal hava Hat og Hæding[1] av dan, som dei helder skulde venta Hjelp og Stydnad av. Dan som heve so stort eit Mod, han kann alltid finna eitkvart, som toler aa taka imot, so han treng aldri um aa øyda da paa nokot Smaaslygje; dar kann alltid vera eit Verk elder ein Freistnad te gera, som krev baade Mod og Magt; og dar er da hovelegaste te prøva, kor langt da vil rekka.

C. Oversatte Stykker.

42. Døming um Forfederne.[2]

Da er vaar Tru, at Regjerings[3] Vitskapen er ein freistnadleg[4] Vitskap, og at han, likso m alle andre freistnadlege Vitskapar, er sedvanlege i eit Framgangs Tilstand. — — Da var ei Tid, daa dei megtugaste Manns-Viti[5] vart narrade av Stjernetydaren og Gullmakaren sitt Slarv, og like eins var da ei Tid, daa dei klokaste og dygdugaste Regjerings Menner heldt da fyre dan fyrste Skyldugheiti fyre ei Regjering, at ho skulde forfylgja dei rangtruande, ho skulde byggja Kloster og føra

[1] Haan, Beskjæmmelse.

[2] Fra Engelsk, efter Macaulay. (Critical and historical essays. Tauchnitz Udgaven, 2, 291). [3] Med et reent norsk Ord kunde det hedde: Stjornar. [4] I Orig. experimental. [5] menneskelige Forstandsevner.

Strid imot Blaamennerne.[1] Men Tidi strid fram; Røynslor[2] aukast til, og Tviler stiga upp. Linne Ljosstar av Sanningi taka til aa syna seg og lysa meir og meir, alt til da vert aalljos Dag. Dei beste Hovudi er, like eins som Fjelltopparne, dei fyrste til aa fanga og atterbjoda[3] Dagsljoset. Dei er alt ljose, medan Flatlendet nedanfyre endaa ligg i Myrkre. Men da Ljoset, som fyrst berre lyste upp dei øvste Høgderna, vil snart strida ned paa Flatorna og fara Landet igjenom like til dan djupaste Dal. Fyrst koma Tilvisningar,[4] so koma Stubbar av Lærebygnadar,[5] so koma halve elder ufullførde Lærebygnadar, so koma heile og samhøvelege[6] Lærebygnadar. Dan rette Meiningen, som fyrr ei Tid var uppehalden berre av ein einleg djerv Tenkjar, kem til aa verta Meiningen aat ei liti Undermengd,[7] sidan aat ei stor Undermengd, og so aat ei Overmengd i Mannslægti. —

Medan me sjaa slike Ting, og me sjaa da, som endaa dei mest hardsette Uviner imot Umbrøytingi[8] kennast ved, at vaar Slægt heve til denne Dag voret mest alltid framstridande i Kunnskap, og medan me inkje sjaa nokon Grunn til aa tru, at dar, nett paa dan Tid daa me kom til Verdi, vart nokot Umskifte i Manns Givnaden[9] elder i Maaten til aa finna Sanningi paa, — so er me Umbrøytes-Menner;[10] me halda med Framgangen og standa paa hans Sida. Fraa dei store Framstigi, som Sellskapet i Nordholvo[11] heve gjort i dei fire siste Aarhundradi i alle Greiner av Kunnskapen,

[1] Saracenerne. [2] Kjendsgjerninger. [3] reflektere. [4] Antydninger, Vink. [5] Systemer. [6] harmoniske. [7] Minoritet. [8] Forandringer, Reformer. [9] de menneskelige Aandsevner. [10] Reform-Venner. Eng. reformers. [11] Europa.

vil me inkje draga dan Voni, at dar inkje er Raad til meir Betring,[1] men helder tru, at uendelege Betringar er med Visso ventande i kvar ein Vitskap, som er verd aa hava da Namnet.

Men sjølve dan Skodnaden,[2] som fører oss til aa sjaa ut imot Framtidi med so ljosa Voner, hindrar oss ogsaa ifraa te sjaa att paa Fyretidi med Vanvyrdnad.[3] Me vil inkje hola[4] oss sjølve med dan Tanken, at me hava naatt upp til Fullkomenskapen, og at dar inkje er meir Sanning atter til aa finna. Me tru, at me er visare en vaare Forfeder. Me tru ogso, at vaare Efterkomarar vil vera visare en me. Da vilde vera ein grov Urett av vaare Barneborn til aa tala um oss med Vanvyrdnad, berre fyre di at dei hava genget fram um oss. — — Og so som me vil, at Borni vaare skal døma oss, soleid skal me ogso døma Federne vaare. Naar me vil gera oss ein rettug Dom um deira Verdleike, so skal me tenkja oss sjølve inn i deira Umstødor;[5] me skal fyre ei Stund draga fraa oss all dan Kunnskapen, som inkje dei kunde hava, for trottuge dei endaa var til aa søkja Sanningi, og som me no er nøydde til aa hava, for skøytelause me endaa kann hava voret. Da var inkje berre vanskelegt, men da var endaa reint umogelegt, fyre dei beste og største Menner fyre tvau hundrad Aar sidan, til aa vera so myket, som ein reint aalmennelig Mann i vaare Dagar kann vera med letto, og maa og lyt vera av berre Naudsyni.[6] Men da er for myket, at dei, som hava voret Vælgjernings-Menner fyre Mannslægti, skulde fyrst vera hædde og vanvyrde[7]

[1] Eller: Umbot (Forbedring). [2] Betragtning. [3] Ringeagt. [4] smigre. [5] Stilling, Omstændigheder. [6] Nødvendigheden. [7] haanede og foragtede.

av Gaparne i deira eigen Alder, fyre di dei skulde ganga for vidt, og so sidan vera hædde og vanvyrde av Gaparne i dan næste Mannsaldren, fyre di dei inkje skulde ganga vidt nog.

43. Framgangen i Engelland.[1]

Naar me skulde spaa um Aaret Nittan hundrad og tretti (elder hundrad Aar her ifraa), at ein Folkesetnad[2] paa femti Millionar, betre fødde og klædde og hyste en da engelske Folket i vaar Tid, skal vera utbreidd yver desse Øyarna (Stor-Britland og Irland); — — at ei Jordhævding,[3] so rik som i ein Urtehage, skal vera drivi like upp under sjølve Fjelltopparne; — at Gangverk elder Maskinor, innreidde paa slike Grunnlag,[4] som inkje endaa er uppfundne, skal vera te finna i kvar Manns Hus; at dar skal vera ingi Landsvegjer annat en Spongvegjer,[5] og ingi Reiseferd annat en med Govdrift;[6] at Riks-Skuldi vaar, so øgjelege stor som ho synest vera fyre oss, vil synast fyre Lang-Barneborni[7] vaare te vera berre ei filleleg Smaatyngsla, som dei lettelege kunde greida fraa seg paa eit Aar elder tvau; — daa vilde mange Folk tru, at me var galne. Me spaa ingen Ting; men da vil me segja: Um einkvar hadde komet til da Lands-Tinget,[8] som møttest med Raadvilla ogRæddhug etter Striden i Aaret Sjauttan hundrad og tjuge, og hadde fortalt, at i Aaret Attan hundrad og

[1] Fra Engelsk, efter samme Værk (1 Deel, S. 258). Afhandlingen, hvortil dette Stykke hører, er skreven i Aaret 1830. — [2] Befolkning. [3] I Orig. cultivation. [4] Principer. [5] Jernbaner. Af Spong, el. Spaang (Fl. Spenger), Plade, Beslag. [6] Dampkraft. [7] Børnebørns Børn. [8] Parliament.

tretti skulde Rikdomen i Engelland ganga yver alle deira villaste Draumar; at dan aarlege Innkomo skulde vera jamstor med Hovdestolen[1] av dan Skuldi, som dei daa hadde haldet fyre ei uberande Byrda; at dar, i Staden fyre ein Mann med Eigedom paa tie tusend Pund i dan Tidi, skulde vera fem Mann paa femti tusend Pund; at Hovdestaden London skulde vera tvo Gonger so stor og tvo Gonger so folkerik, og at likevæl Hogdartalet paa Døyingi[2] skulde hava minkat til Halvparten mot da, som da daa var; at berre Post-Embættet skulde draga meir inn i Skatthuset, en som Torgskatten[3] og Tollarne tilsaman hadde dreget inn, medan Karl dan Andre var Kunge († 1685); — — at Folk skulde vera vane te sigla utan Vind, og hava teket til aa rida utan Hestar; — daa vilde Forfederne vaare hava sett like so stor Tru til dan Spaadomen, som dei sette til Diktesogorna um Gullivers Reiser (i Smaamanna-Landet).

44. Varmen i Vesterholva.[4]

Da er eit lønande Verk fyre dan aalmennelege Landlæra,[5] um da endaa kann vera nokot vanskelegt, til aa likna dei ymise Natur-Lagi[6] i langt av liggjande Jordbolkar[7] saman med kvarandre, og til aa setja fram Utkomorna[8] av dan Samanlikningi i nokre faae Merknadar. — Da er mangfaldige og til Deils endaa litet utgreidde Orsakjer, som hjelpa til aa minka paa Turr-

[1] Kapitalen. [2] Mortaliteten. [3] Accisen. — Et Par Sætninger, om særegne Steds-Forholde i England, ere udeladte.
[4] Fra det Tydske, efter Humboldt. [5] Geografie. [6] Naturbeskaffenheder. (Kunde her ogsaa hedde: Landslag). [7] Jordstrøg. [8] Resultaterne.

leiken og Varmen i dan nye Heims-Holvo[1] (Amerika). Da er Smalleiken paa Fastlandet med dei mange Vikarna og Skororna[2] i nørdre Luten av Varme-Bolken;[3] dan store Viddi ut imot dei islagde Polarne; eit fritt Storhav, som Varmlendes Vindarne[4] kverva burt i; Flatleiken paa dei øystre Havlendi; Straumar av kald Havsjø, som skjota seg fram alt ifraa Eldlandet og nord etter like til Peru-Landet; eit stort Tal av kelderike Fjellgardar[5] med snølagde Kollar, som risa høgt upp yver alle Sky-Flør;[6] ei rikeleg Nøgd av ovlege store Elvar, som ganga i mange Krokar og alltid søkja til dei Strenderna, som liggja lengst ifraa; Oydemoar[7] som er sandlause og difyre mindre varmenæme; Skogar som er ukomande igjenom og fylla dan elverike Flata under Sol-Lina,[8] og som i Indre-Luten av Landet, dar som da er lengst imillom Fjelli og Havet, giva fraa seg ei overmaateleg Mukka[9] med Vaatroyk elder Vatn, som er nokot innsoget, og nokot sjolv-avlat; — alle desse Tilhovi[10] giva da flate Landet i Vesterholvo eit Himmellag,[11] som i sin Vaatleike og Svalleike heve ein merkverdug Skilnad ifraa Himmellaget i Sudholvo (Afrika). I dei Tilhovi ligg Grunnen til dan fraudnge, saft-sprikjande[12] Urtevokstren og dan store Lauvrikdomen,[13] som teknar da sereignarlege Kennemerket[14] paa da nye Fastlandet.

[1] Verdensdelen. Jf. Vesterholva (Amerika). Saaledes i det gamle Sprog: norðrhálfa (Europa), austrhálfa (Asia), suðrhálfa (Afrika). — [2] Indsnit. [3] den varme Zone. [4] de tropiske Vinde. [5] kilderige Fjeldkjæder. [6] Sky-Lag. (Fleertal af Flo). [7] Stepper. [8] Æqvator. [9] Masse. [10] Forholde. [11] Klima. [12] svulmende (af Saft). I Originalen „saftstrotzend." Jf. dansk strutte. [13] I Orig. Frondosität. [14] den eiendommelige Karakteer.

45. Gagnet av Heimssogo.[1]

Da er ei naturleg Kensla,[2] og ein kunde mest segja, ei Torv elder Naudsyn,[3] som dræg oss til Heimssogo.[4] Tankesyni[5] vil so gerne halda seg hjaa desse Belæti fraa dan framfarne Tidi, og Huglyndet[6] rørest ved di paa ein godgjerande Maate. — — Kva kann væl denne aalmennelege Tilhugen koma av? Han er djupt inngrodd i dan kennesame og sedelege Folke-Kyndi,[7] som allstad, dar som ho viser seg uskemd og nokorleid fremdad og vitrad, vil ytra seg i ei samhugarleg elder medlidande Kensla,[8] og som, naar ho lyder sin beste Inngivnad, vil elska og vyrda seg sjølv i Aalmenningskapen aat Slægti, og inkje i Einstødingskapen aat Mannen.[9] Til aa kenna denne vidspreidde einaste Slægti, som me høyra til; til aa skyna hennar andelege Liv, som ogso fører vaar eigen litle Livs-Baat med seg paa sin store Straum; til aa læra i da minste aa vona, kva Mid og Maal da er, som me stemna mot; da maa væl vera eit Fyremaal fyre dan høgste Traadomen[10] i dei Ting, som høyra berre til Menneskjo. — Og kvar er da væl, at Menneskjo[11] syner seg fyre oss i sin sanne Skapnad, i sitt sjølvare Liv, soleid som i Heimssogo? I henne, og berre i henne er da, at me kennast ved da, som er jamstød

[1] Fra det Tydske, efter Rotteck. Denne Oversættelse er et Forsøg af det vanskeligste Slags, og man kan altsaa ikke vente, at den skal være forstaaelig for Alle. — [2] Følelse. [3] Trang eller Nødvendighed. [4] Verdens-Historien. [5] I Orig. „die Imagination.“ [6] Gemyttet. [7] i Menneskenes følende og moralske Natur. [8] en sympathetisk Følelse. [9] I Orig. „nicht in der Isolirung der eigenen Person, sondern in der Allgemeinheit des Geschlechtes.“ — [10] Interesse; egentlig: Tragten, ogsaa noget at tragte eller „traa“ efter. [11] Menneskeheden.

og alltid varande Folke-Kynd,[1] under so mange tilfellelege Umskapnadar, under alle dei ymise Seder og Sereigner,[2] som høyra til Tid og Stad. Vistnog ytrar denne Kyndi seg i mange skiftande Skap;[3] ho er næm til aa taka imot baade Tilskapnad og Vanskapnad, baade Atterhald og Framskot; men likevæl er daa allstad dei same Upplagi[4] og Emni tilstadar, dei same Tilhugarne og Ovhugarne[5] er verksame. Aalmennings Gagnet sjaa me allstad liggja i Strid mot Einmennings Traadomen;[6] men endaa fær da sin Fremde av honom, og igjenom dan mangfaldigaste Blandingi av Tilburdar i Smaahoparne[7] kann me sjaa ein aalmenneleg Gang i heile Slægti. Difyre er dan, som inkje kenner Heimssogo, ein framande Gest paa Jordi, framande fyre si Slægt og fyre seg sjølv og; han kann inkje skøyta um dei høge Traadomarne,[8] som Menneskjo heve stridt og strævat fyre like fraa sitt fyrste Upphav; og kva endaa ellest hans Hævleike[9] kann vera, so kann han daa inkje taka meir en berre ein viljelaus og reidskapleg[10] Part i da aalmennelege Livet i Slægti hans, like eins som eit Hjul, som inkje sjølv veit av, kva Gangverk da er som da grip inn i.

[1] Menneske-Natur. [2] Eiendommeligheder. [3] Former. [4] Anlæg. [5] Tilbøieligheder og Lidenskaber. (Lidenskab hedder ellers: Gir, Fysna, Flosa, Osa, Osse). [6] Privat-Interesser. [7] af partielle Begivenheder. [8] Interesser. [9] Færdigheder. [10] passiv og maskinmæssig.

46. Friaren under Glaset.[1]

Han lær aat Saar, som aldri kende Saar. —
Men hyst! — Kvat Ljos er dat[2] dar upp i Glaset?
Dat er i Aust, og Julia[3] er Soli.
Sprett, fagre Sol, og tyn dan Maane-Skjegla,[4]
som alt er sjuk og bleik av berre Ovund,[5]
at hennar Taus er fagrar' en ho sjølv.
Ver inkje hennar Taus; dan Ovundsykja,
so sjukleg grøn er hennar Jomfru-Klædnad;
d'er berre Narr, som ber han. Sleng han av!
Ja, d'er mi Fru, d'er dan eg held i Hugen;
aa, giv ho hadde visst dat, at ho er dat!
Ho talar, utan Ord. Kvat skal ho med dei?
Ho tala kann med Augom; — eg vil svara.
Eg er for djerv; d'er inkje meg ho ser paa,[6]
d'er tvo av fegste[7] Stjernom dar paa Himlen,
som gekk ei Ærend, og fekk hennar Augo
te blinka i sin Stad, til dei kem atter.
Enn um dei var dar sjølve Augo hennar.
Kinn-Ljosken hennar hadde skemt dei Stjernor,
som Dagsljos skemmer Lampen; hennar Augo
hadd' straatt so bjart eit Ljos i Himmels Hogdi,
at Fuglar sang og trudde, dat var Dag.
Sjaa, kor ho hallar Kinni lint paa Handi.
Aa, giv eg var ein Vott paa denna Handi,

[1] Fra Engelsk, efter Shakespeare, i „Romeo and Juliet," anden Akt, anden Scene. — [2] Ordene „da" og kva" ere her udfyldte til „dat" og „kvat." [3] Julie, Pigens Navn. Det er hendes Elsker Romeo, som taler. [4] den skelende eller misundelige Maane. Maanens Navn betragtes i det Engelske som Hunkjønsord og omskrives altsaa med „she," ɔ: hun. — [5] Misundelse. [6] Egentlig: taler til, med Øinene. [7] fagreste.

at eg fekk strjuka Kinni den. — Ho talar. —
Aa tala meir, Ljos-Engel, med du lyser
so klaart i denne Natti kring mitt Hovud,
som naar dat kem ein utfløygd[1] Himmels Sending
mot Folk, som keika[2] seg og stira beint upp
med undrarsame kvit-snudd' Augo mot han,
naar han strid um dan seinleg-sigand' Skyi
og sigler yver høge Himmels Barmen.

47. Hus-Livet.[3]

Dar som dat harde med dat linne
og sterkt og mildt er saman inne,
dar giv dat jamt so god ein Klang.
Di[4] skal ein, fyrr ein bind seg, prøva,
um Hjarta kann til Hjarta høva.
Ein Draum er kort, ein Harm er lang.

Prydeleg i Brudar-Lokkor
glimar Moyarkransen frid,[5]
naar dei klaara Kyrkjeklokkor
bjoda Folk til Bryllaups Tid.
Men vaar største Fest i Livet
dræg[6] med Blomstren av vaart Liv;
naar som Pyntet fell av Vivet,
burt dan blide Draumen[7] driv.

[1] Eller flugand'. Egentlig bevinget. [2] bøie sig bag over.
[3] Fra Tydsk, efter Schiller. Af Klokkesangen (Das Lied von der Glocke). De her indførte Stykker af det Tydske findes alle i Autenrieths tydske Læsebog, nemlig No. 44 Side 210, No. 45 Side 304, og No. 47 Side 287 (i Anden Udgave). — [4] derfor.
[5] smuk. [6] farer bort. [7] Egentlig: den skjønne Indbildning.

Ja, Fysno[1] fær Slut,
men Elsken maa hemdast;[2]
og Blomen døyr ut,
men Frukti maa fremdast.[3]
Mannen maa ut, i Vaas[4] og i Møda
og syta til Føda,
maa pløgja og plukka
og freista si Lukka,
maa vaaga og trøyta
og Tiderna nøyta.[5]
So koma Guds Gaavor i Garden i Lengdi,
dat aukast i Budi dan munarleg' Fengdi;[6]
og Bingarne veksa, og Buri seg tøygja,
og heime dar styrer dan hæve Husfrøya,
dan Moder til Borni;
so visleg i Lyden[7] ho fører Stjorni.[8]
Ho vaktar Smaaguten, ho lærer Smaa-Kella;[9]
dei trottuge Hender ha' stødt nokot stella.
Ho aukar sin Vinning
med skipande Minning;
med Skattar ho fyller dan daamlege Hylla,
med Traad ho si snurrande Snelda mun fylla;
ho sankar i reinslege blenkjande Skrin
dan slikjande Ulli, dat snøkvite Lin.
Ho kviler aldri; ho legg dat som fagnar[10]
til dat som gagnar.

[1] den lidenskabelige Elskov. [2] holde sig, trives. (Brugeligt i Søndfjord). [3] have Fremgang. [4] Strabadser. [5] benytte Leiligheberne. [6] Fangst, Erhvervelse. [7] Familien. [8] Styrelsen. (Stjorn har lukt o, Born har aabent o). [9] Pigebarnet. [10] behager, fornøier.

48. Barne-Minne.[1]

Naar Sjukdom kem med manga saara Rider[2]
og køler Varmen, som i Aadrom strider;
naar Helso verter skjerr[3] og flyg sin Veg,
kvar Gong at Vaardags-Vedret vender seg;
naar Verken inkje berr' i Kroppen slagar
men ogso paa dat fallne Modet gnagar,
og Rygd[4] og Ræddhug slær med Verken Lag,
so Hugen rys og kvekk med kvart eit Slag,
endaa han undergiven stødt maa strida,
alt med ei vesall Von um Liv mun bida:
daa døyvest Verken tidt, naar Minnet vil
slaa ut sin Ljosstrøym i dat myrke Bil
og um dei gengne glade Dagar mæla,[5]
daa Elsk og Venleik var ei Himmels Sæla,
og tekna blide Barneheimen av
med all dan Leik og Lyst, han alltid gav.
Som Morgonsoli gjenom Vindsky-Flokar
kem fram og lyser i dei myrke Krokar,
straar Gull paa Doggi fraa sin Straalekoll
og blinkar dimt ut paa dan vaate Voll:
so mot mi Framtid, mot dei Dagar svarte,
skyt Minnes-Soli sine Straalar bjarte.
Vist er ho inkje meir som fyrr so klaar,
daa skin ho langt att paa dei fyrste Aar;
og Fred fær Hugen, naar han dit kann flya
og røra gamla Tider med dei nya.

[1] Fra Engelsk, efter Byron. Stykket indeholder kun Begyndelsen af et Digt, kaldet „Childish recollections," og er temmelig frit oversat. — [2] Angreb. [3] sky. [4] Skræk, Rædsel. „slær Lag med," ɔ: slutter sig til. [5] tale.

Ordet „Fred" skulde egentlig hedde Frid, ligesom ogsaa de Ord: Sed (Skik), Led, ned og ved egentlig skulde skrives: Sid, Lid, nid, vid (aabent i). Men denne Skrivemaade vilde medføre megen Uleilighed i de afledede og sammensatte Ord, hvor der ofte vilde indtræde en Forvexling med saadanne Ord, som dannes af frid (ↄ: smuk), sid (lav) og Sida (Side), Lid (Skraaning), Nid (Skam) og vid (rummelig).

I Anledning af Ordet „Menneskjo" (S. 112) kan her anmærkes, at dets Forklaring i Ordbogen er feilagtig, da to forskjellige Ord ere sammenblandede. Disse to Ord ere: 1) Menneskja, f. (uden Fleertal), om Menneskeheden, Mennesket i Almindelighed. Jf. Folk. 2) Menneskje, n. om et enkelt Menneske, Individ, Person. Det første er vistnok et ægte og brugbart Ord; det andet er derimod tvivlsomt og derhos et ubekvemt Ord, istedetfor Mann eller Menne.

Ordning af Indholdet.

Tillæg.

Til Anm. Side 3. — Det Tegn, som her og i det følge
indsat foran visse Endelser og især foran a og e,
Apostrofen ('), betegner ikke, at noget er udeladt, m
at den foregaaende Stavelse har en stærk Betoning
et Eenstavelsesord, hvorimod Endestavelsen bliver kor
betonet; f. Ex. Øy'a (Øen), Hav'e (Havet), o. s. v.